REVISTA PERIODICĂ

DISCURSUL

TINUT ÎN CATEDRALA DIN BLAJ LA 2/14 MAIU 1848

DE

SIMION BĂRNUŢ

BIBLIOTECA ROM&NEAS

ENCICLOPEDICA „S O C E C"

PREŢUL ABONAMENTULUI

Pe un an (96 num ere) ....Lei
„ 6 luni (48 numere) ....„
. 3 „ (24 numere)........................ ,

– lemata se trimite franco la dcmiclsu in toată tara -

Abonamentele Încep dela numerile 1,25,49 şi 73

Redacţia şi Administraţia ia „Librăria SOCEC", Bucureşti.

D IN

BIBLIOTECA. JUBILIARA SOCEC

au apărut:

No. 1 *Carmen Sylva,* Poveştile Peleşultii
No. 2 *Mircea Rosetti,* Nuvele
N o. 3 *Mecsandri* V. P oesii popul, ale Rom. voi.
No. 4 » *n* ,, » » »>
No. 5 *Comt. Negruzzi,* P ăcatele T in erelelor
N o. 6 *Aleciandri* V. P oesii a lese.
N o. 7 *D. Onciul,* Din istoria Rom&niei.

Fiecare volum 95 bani

BIBLIOTECA ROMÂNEASCĂ
ENCICLOPEDICĂ „S O C E C"

No. 68-71

ţ

DISCURSUL

TIMIT IN CATEDRALA DIN BLAJ LA 2/14 MAID 1848

DE

* SIMION BÄRNUT

BUCUREŞTI
Editura Librăriei SOCEC & Co., Societate Anonimă

CUVÎNT ÎNAINTE

In această • broşură publicăm cel mai în semnat monument oratoric al Românilor sub-j ugaţi: Cuvîntarea ţinută de *Simeon Barnutiu* în Catedrala dela Blaj în 2/14 Maiu 1848, care a dai temeiul întregei acţiuni politice a R o mânismului într’unul din cele mai însemnate momente ale vieţei naţionale din afară de regat. Acest discurs care are mişcări oratorice de o înaltă valoare literară păcătuieşte din punctul de Vedere al lim b ii: într’însa se încru cişează, în privinţa vocabularului, influenţa teoriilor lui *Aron Pumnul* şi aceea a la t i niştilor, cum erau *Cipariu* şi *Laurian* / iar în privinţa sintaxei, influenţa limbei nemţeşti şi latineşti, şi apucătura provincial-ardele-nească a graiului, Din această pricină, acest discurs este greu de citit în original, cu atît mai greu cu cît ortografia cipariană adaogă

o piedică mai mult. Spre a face accesibil publicului cult românesc această însemnată operă, am căutat pe deoparte să redăm textul original într'o haină ortografică modernă (cu exc.ep-ţiunea doar a cuvintelor „năciune“ , „constitu- ţiune“ , pe care l-am lăsat scrise „naţiune“ , „constitutiune“), iar pe de alta, să-l facem ac cesibil înlocuind vorbele şi întorsăturile de frază neînţelese fără viaţă şi greoaie, pe cari limba li terară de azi nu le mai sufere, cu cuvinte şi ex-presiuni primite şi cunoscute. Astfel, în această carte, se găsesc faţă în fată amîndouă redac ţiile, şi cititorul poate găsi un temeiu sigur spre a studia şi a-şi însuşi învăţăturile adine naţionale ce acest discurs cuprinde.

i

ELOGIUL LUI BĂRNUŢ 1)

de **G. MÂRZESCU**

Domnilor,

Universitatea din Iaşi, coprinsă de o profundă consternaţiune, vine astăzi să-şi exprime sîngeroasa sa durere pentru săvîrşirea din viaţă a celui mai bătrîn şi mai strălucit profesor al ei, *Simeon Bärnut!* Rostirea singură a acestui nume este de ajuns spre a fa'ce palide toate feţele, a paraliza toate spiritele, căci Românii au pierdut în *Simion Bärnut* nu numai xin ilustru profesor, dar încă şi pe

*) Drept notă biografica a lui Simeon Bărnuţiu însoţim marele său discurs, cu *Elogiul* rostit la solemnitatea funebră ţinută de către Universitatea din Iaşi. de către studentul, apoi colegul sau de profesorat, la facultatea din Iaşi, *Gr. Mârzescu* , fost ministru, una dintre cele mai distinse şi mai iubite figuri ale laşului de odinioară. Discursul care e caracteristic pentru o anume apucătură — caldă dar cum declamatoare— a spiritului românesc de pe acea vreme, se găseşte în broşura. *„Funerdriile lui Simeon Barnutiu.“* (Iaşi, Tipogr. Buciumului Român, 1865).

luptătorul prudent şl energie al drepturilor lor strămoşeşti. Dar eine este acest *Simeon Bărnuţ? De* unde este el? Cum şi-a petrecut viaţa? Fost-sC el folositor neamului românesc? Contribuit-a el la ridicarea şcolilor şi la pro păşirea ştiinţei? Iată întrebări pe cari trebuie să le rezolvăm astăzi, căci după cum a zis unul din cei şapte inţelepţi ai vechi mei, Solone: „Omul numai după moarte poate să fie judecat" .

Acestea sínt şi punctele principale ale discursului funebru pe care cel mai vechiu şcolar de filozofie şi mai apoi coleg al ilustruluiprofesor, îşi propune să le desvelească astăzi pentru memoria bărbatului rar, devotat în anii cei de pe urmă ai vieţii sale, cu inima şi cutrupul, propăşirii acestui aşezămînt universitar

Ilustrul profesor, care a onorat această uni versitate, este născut în 1808, Iulie 21 (st. v.) în satul Bocşa românească, dintr'o familie ple beiană, dintr'un cîntăreţ dela biserica din sat. Dela vîrsta de 6 ani a început a învăţa în şcoala comunală. De aici a trecut la gimna ziul din Carăî1), şi de acolo în facultatea teo-

') Careii-mari (Not. Ed.)

logica din Blaj, ce este o şcoală specială română pentru formarea marilor demnitari ai bisericei române. Strălucitele sale studii, meri tele şi cunoştinţele întinse ce le dobîndeşte, printr'o silinţă exemplară, atrăgînd luarea aminte a profesorilor şi a superiorilor învă- ţămîntului din Blaj, junele *Simion Bărnuţ,* abia în etate de 23 ani, în 1831, este numit la facultatea filozofică din Blaj, profesor de istoria universală. Dela această epocă începe viaţa măreaţă şi strălucitoare a ilustrului bărbat, destinat mai tîrziu de a fi oracolul întregei Transilvanii.

Ca istoric, junele profesor ştie a insufla în inima şcolarilor dragostea ştiinţei, şi mai presus de toate ştie a insufla sentimentul naţional în inima junilor acelor cari, mai tîrziu, ca bărbaţi l-au întovărăşit cu inima şi sufletul, pe cîmpul aşa numit la 48 al *libertăţii n a ţionale.* După ce profesează istoria universală timp de doi ani, el este numit profesor- de filozofie. Ca filosof, el se deosibeşte nu numai prin o ndîncă cugetare, dar încă şi prin rarul merit de a înrădăcina în inima şcolarilor sai propriile sale convicţiuni filozofice. La 1835,

- celebrul profesor este numit notariul dicasteriului din Blaj. Ocupă funcţiunea aceasta cu onoare şi demnitate timp de trei ani, în care spaţiu ideia mare şi Dobila de a fi folositor junimei române doritoare de a studia,. în loc să se stingă, din contră îl predomină din zi în zi mai mult, pînă ce în fine el îşi reia iarăşi temeinica hotărîre de a reintra în templul ştiinţelor, de unde apoi n'a mai ieşit, şi de un'de moartea ni l-a răpit cu mare pagubă a acestui ^ aşezămînt, cu ireparabilă pierdere pentru întreaga naţiune română. •

Astfel, la 1838, el este numit iarăşi pro fesor de filozofie şi, în timp de 10 ani, cît ocupă această catedră, el nu este nuinai om de ştiinţe; cugetarea sa ştiinţifică nu-1 împedică de a, vedea urzindu-se în jurul său nomolul acela de tendinţe de maghiarizare a Ro mânilor,

June aprins de a vedea naţiunea română reînviată şi readusă în vechia şi strămoşeasca sa splendoare, *Simion Bărnuţ* , în capul cor pului profesoral şi al demnitarilor bisericeşti din Blaj, combate, în 1842, printr'un energic protest, tendinţele şi chiar deciziunile de ma

ghiarizare a Românilor. *înde irae* , dé aici ură, inimiciţie, prigonire crudă din partea episcopului în contra vrednicului bărbat. 1 se intentează uii proces, şi *Bărnuţ* profesorul, *Bărnuţ* românul, în loc să găsească judecători, el găseşte v a i ! acuzatori. Dreptăţile i se în tunecă; în zadar adevărurile lucrurilor sínt supuse în iveală; în zadar legile sínt invo cate: *Bărnuţ* este condamnat şi destituit ca profesor în urma acestui proces. Onoare! şi de trei ori onoare ţie, suflet fericit al lui *Bărn uţ!*

Nedreptatea omenească te loveşte şi tu eşti totuşi mai mîndru şi mai triumfător decît chiar inimicii t ă i! Român cu inima şi sufle tul, filozof prin cugetarea sa, *Simion Bărnuţ* îşi aduce aminte atuncea de nemuritoarele adevăruri rostite de istoricul roman Tacit: *B ara timporum felicitate ubi sentire quae velis et quoe sentias dicere licet.*

Plin de credinţă în viitorul poporului român, el se retrage în linişte la Sibiu.

Ce să facă acolo? Să studieze legile, să studieze dreptul. Iată cum acest om n ’a lăsat un singur minut din viaţa sa fără ca să

dobîndeasca nouă cunoştinţe, cu ajutorul că rora să fie folositor compatrioţilor săi. De pe înălţimea de profesor, de unde a fost izbit pentru că a susţinut adevărul, el se pogoară pe băncile de şcolar; intră ca student în facultatea ju r idică din Sibiu, studiază acolo trei ani, cu cel mai strălucit succes. Dar, pe cînd acest, martir al adevărului, studia în linişte, retras, vocea 'popoarelor însetate de independenţă şi de libertate izbucneşte ca un vulcan teribil. Anul 48 este epoca cea mai. stră lucitoare pentru tine, scumpe *Bărnuţ,* pentru tine şcolar modest, dar demn de numele de filozof, demn de stima și respectul întregei naţiuni române. Și întru, adevăr, ce vă aştep taţi să vedeţi? Aşteptaţi voi să vedeţi în aceste timpuri de o aprindere generală pe un şcolar conducînd 60.000 de Români? Aştep-* taţi voi să vedeţi pe un student de Drept devenind oracolul unei întregi ţări, unei în tregi naţiuni? Nu, fără de îndoială.

Ei bine! Omul acela care a condus pe întreaga Transilvanie, prin înţelepciunea sa,, a fost modestul şcolar" dela facultatea ju r i dică din Sibiu, a fost profesorul vostru de

i drept natural, iubiţi şcolari, a fost *Simion Bărnuţ* ce nu mai este!

Pe cînd Românii din Transilvania nu ştiau ce drum să apuce, dacă trebuia sau nu să se arunce în vre-o partidă, şe aude o voce slabă, dar o voce salutară, propunînd un congres naţio nal românesc. Recunoaşteţi voi această voce? Era vocea juristului din Sibiiu, era vocea lui *Bârniiţ!* Cu toţii atunci îl înconjoară, chiar şi episcopii. Toată junimea studioasă, întreaga voce populară cheamă pe *Bărnuţ* la Cluj, loc destinat pentru congresul naţional. Aici, iubiţi şcolari, este, apogeul, este culmea măririi profesorului vostru. în Duminica Tomei, cînd era să intre în Blaj, acest inteligent şi pru dent demagog, poporul în număr de 5 la 6 mii aleargă înaintea lui, se grămădesc toţi pe întrecute ca să desprindă caii şi să tragă « în triumf căruţa cu omul lor: „*Lăsaţi! acum nu este timpul, fraţilor, le zice el, să băgăm p e oameni în ju g , ci să-i scoatem: lăsaţi dară să tragă vitele , că voi aţi tras destul, şi acum să fim oameni l i b e r i* Su blime cuvinte! ce vor rămînea pentru totdeauna adînc întipărite în inima Rom ânilor!

Sosind în Blaj, marele patriot transilvan
se ridica mai presus de toate inimiciţiile'per
sonale, aduce armonie perfectă între Românii 1
uniţi şi Românii neuniţi, provoacă pe toţi la
concordie, şi le spune ca să ceară dela Gruvern
un congres naţional. Guvernul, silit de pre
siunea populară ce np era în fond decît o
singură suflare, suflarea lui *Bărnuţ* , încuvi
inţează pentru 3/15 Măi congresul naţional.

In ziua de 3/15 Mai, poporul se adună la
Blaj. Atunci noi ovaţiuni, noi semne de res
pect pentru campionul independenţei naţio
nale, pe care-1 jelim astăzi; în biserica dela
Blaj se adună toaţe căpeteniile române. Ce
trebuia să se facă? Ce cale trebuia să apuce •
Românii? Nimenea nu iâ cuvîntul; nimenea
nu ştia cum să aplice lucrurile. Dar cîne
era destinat ca să scoată pe Români din a-
ceastă incertitudine? Tot *Bărnuţ* , tot osînditul s
odinioară pe nedrept profesor. Provocat una nim
de toate căpeteniile române ca să spuie starea
lucrurilor şi drumul ce trebuie să ur meze
Românii, vechiul profesor de Istoria
universală dela facultatea filozofică din Blaj «
se înaintează, cu modestia şi simplicitatea sa

naturală, în mijlocul celor mai cutremurătorare aplauze, se suie pe o tribună dinaintea altaru lui, şi acolo, în faţa lui Dumnezeu, ţine o cuvîntare în care expune pe scurt, dar în modul cel mai sublim, dureroasa istdrie a Transilvaniei; arată raporturile Românilor eu Ungurii, cari totdeauna i-au asuprit, şi propune ca în Adunarea naţională să se proclame na ţiunea Română de *naţiune liberă şi indepen dentă.* Electrizaţi de acest discurs, toţi R o mânii nu mai au alta nimic în minte decit ideia sfîntă şi prea sfîntă de naţionalitate.

Dar dacă ideia de naţionalitate se încar nează în toate inimele, aceasta încă nu era de ajuns pentru realizarea acestei idei. R o mânii aveau trebuinţă, în acele momente deo călăuză, de o căpetenie supremă.

Simion Bărnuţ este recunoscut de capul mişcării de către toate căpeteniile române. Ce nu face un căpitan înţelept încredinţat de sfinţenia şi dreptatea cauzei ce o apără? Ces- tiunea arzîndă a zilei era unirea Românilor cu Ungaria. — Ce ne trebuie Unirea cu U n gurii, cînd independenţa noastră nu este re cunoscută? strigă de lingă altar căpetenia cea

mare a Românilor, profesorul de drept natu ral al acestui aşezămînt. Şi astfel propune ca Rom ânii să se lege prin jurămînt că totdeauna îşi vor apăra libertatea cu puteri unite, şi că nimic nu-i va abate dela cauza naţională pînă ce ea nu va fi solemn recunoscută. Aşterne un fel de program despre declaraţi- unea drepturilor Românilor in Transilvania, program care a doua zi era menit să fie a- doptat prin aclamaţi uni de întreg poporul român adunat pe' cîmpia Blajului, aşa numit de atunci „Cíiüpul libertăţii“. Aci pe Cîmpul libertăţii, *Simian Bârnuţ* , omul poporului,este rugat de întreaga Adunare ca să vor bească. *Bărnuţ* se suie pe tribună, exprimă dorinţele Românilor cari se primesc cu cea mai, înaltă însufleţire. — Să jurăm , fraţilor, să ne legăm către Dumnezeu că nimic nu ne va abate dela cauza naţională, cea mai sfîntă pentru or ’ce suflet românesc.

Plîngeţi, dar., Românilor, pe căpetenia voas tră, pe cetăţeaniil mare care in 48 a ştiut aşa de bine să vă conducă! Plîngeţi pe acest bărbat înţelept, cu atîta mai mult cu cît Românii duc lipsă de bărbaţi ca *Simeon Bărnuţ* ! Plîngeţi

zic, încă o dată, pe apărătorul drepturilor noastre, fraţilor din Transilvania!

X Aci e locul de a vă vorbi despre reacţiunea ce s’a făCjiit în contra mişcărilor populare, dacă sufletul lui *Bărnuţ* nu mi-ai* comanda să trec în tăcere momentele acele nefaste în care vocea popoarelor însetate de libertate şi de independenţă, este înnăduşită prin silnicie şi prin baionete. Când forţa brutală vine să lupte în contra drepturilor popoarelor, atuneea filo zofii tac şi se retrag iarăşi în linişte şi pace în templul ştiinţelor. Aşa *Bărnuţ* , văzînd că nu poate face să triumfeze drepturile Rom â nilor, se refugiază iarăşi în studiile sale, pleacă la Yiena, şi acolo se înscrie ca student în facultatea juridică. L a 1853 pleacă în Italia, la Pavia, unde cu mijloacele de viaţă cele mai mici posibile, depune doctoratul de legi, şi dobîndeşte diploma de doctor, la vîrsta de 46 de ani, el care era deja doct mai dinainte de a avea titlul oficial. Dela Pavia se întoarce la Yiena, de unde în 1855, Ministerul de culte dela noi îi face invitare să vina spre'a ocupa catedra de filozofie. Astfel soseşte *Şimion Bărnuţ* în Iaşi în 1855 Ianuarie. De acolea

cunoaşteţi cu toţii viaţa lui *Bărnuţ.* Nu mai depârte decit din ziua în care *Bărnuţ* se suie pe catedră, studenţii toţi au putut să •apre cieze, să stimeze şi să respecteze pe profeso rul lor, care aşa de bine ştia a-şi îndeplini datorinţele sale. Solid şi limpede în explică rile sale, dulce şi afabil în manierele sale *Bărnuţ* a ştiut să-şi cîştige respectul, nu numai al studenţilor, dar chiar al întreg corpului profesoral. Din profesor de filozofie la tolegiu, în care spaţiu ocupă *ad-interim* şi postul de inspector gen er á lié i este numit profesor de filozofie în facultatea filozofică şi de drept natural în facultatea juridică., Oh! las vouă, iubiţi studenţi, ea să plîngeţi înşi-vă nenoro cirea ce aveţi pierzînd prea de timpuriu pe acel ce aşa de bine ştia să vă conducă pe calea ştiinţei şi a virtuţii. Tim p'de nouă ani, de cînd ocupa aceste catedre, *Bărnuţ* n’a fost lipsit de a fi citat ca modelul profesorilor, atît pentru îndeplinirea datorinţilor sale cît şi pentru viaţa simplă, dar. demnă de toate laudele. .Aşezămîntul acesta universitar, care se presimte de pierderea ireparabilă a lui Bărnuţ, tîrziu va putea să fie înzestrat cu un

profesor ea *Bărnuţ* , tîrziu, zic, va putea să-şi aibă ocupată catedra de dreptul public al Eomânilor, ce ‘ este o creaţiune a ilustrului profesor, a cărui moarte a lăsat în toate inimele un deşert aşa de cumplit. Studenţi, pro fesori, toţi într’un cnvînt, priviau în *Bărnuţ* nu numai un învăţat profesor, dar un stîlp solid pentru toate aşezămintele noastre de in strucţiune publică. Şi întru adevăr, care altul 'mai mult decît *Bărnuţ* a ştiut să ridice aşe zămintele noastre de instrucţiunepublică?. Care altul mai mult decît *Bărnuţ* a ştiut să atragă prin explicările sale sănătoase şi lim pezi un mai numeros auditoriu? Care altul mai mult decît *Bărnuţ* a produs studenţi carii fac onoarea acestui aşezămînt? De pe băncile aşezămîntului nostru academic au ieşit bărbaţi cu cunoştinţi mai temeinice decît mulţi din acei cari se fălesc că au studiat prin facultăţile din streinătate. *Bărnuţ,* şi iarăşi *Bărnuţ* a susţinut .mult şi îndelungat timp acest aşezămînt.

Explicările şi doctrinele lui *Bărnuţ* sínt şi astăzi privite ca nişte tezaure preţioase. Ope rele lui Bărnuţ sínt de faţă ca să arate pînă la ce punct acest rar bărbat nu cruţa

nimic péntru a fi folositor junimii doritoare de a studia. Sărac şi dintr'o familie săracă, pe care trebuia să o ajute, *Bărnuţ*, în dorinţa lui arzătoare de a veni în ajutorul junilor lipsiţi de mijloace spre a studia, *Bărnuţ,* eminentul profesor, adevăratul părinte al junimei studi oase, a sacrificat o parte din onorariul său în ajutorul studenţilor săraci. Dumnezeule înalte, ce inimă de adevărat creştin mai, avea acest bărbat! Toate aceste însuşiri şi înalte' calităţi, pe cari *Bărnuţ* le întrunea în cel mai înalt grad, a făcut din el, nu fac nici o greşeală de voiu zice, oracolul acestui aşezămînt universitar.

Iată ce fel era bărbatul al cărui doliu ne-a strîns astăzi aici! Iată frumoasa lui viaţă des ve lită, nu însă cu măiestria pe care măreţele lui fapte o replamă, dar după putinţele unui vecbiu al său şcolar al cărui suflet este amărît şi întristat.

Pe cînd acest bărbat ajunse a concentra în sine atîta iubire şi atîta respect dela toţi ce alcătuiau, nu numai acest. înalt aşeză- , mînt, dar şi toate celelalte aşezăminte de instrucţiune, suflarea rece a morţii a venit să ni-1 răpească, vai! pentru totdeauna.

Din luna Decemvrie a anului trecut acest

martir al adevărului, acest mare cetăţean român, acest ilustru profesor a fost necontenit bolnav. Dureri grozave ii surpau zilnic sănătatea. Mai mulţi dintre amicii săi prevăzură că zile îndelungate nu mai poate avea pe acest pămînt, unde atît de vrednic^şi-a petrecut viaţa; şi astfel îl sfătuiră să ia concediu şi sa plece la locul naşterii, pentru căutarea sănătăţii ce pentru toţi ne era aşa de preţioasă. A plecat, Dumnezeule, pentru ca sa nu se mai întoarcă! Pe drum dureri grele a pus capăt zilelor sale. In 28 M a i1) (s. n.) dimineaţa, la 8 ore, 8 minute, *Simion Bărnuţ, în* valea Almaşului, şi-a dat sufletul în braţele nepotului său. Trupul lui s'a înmormîntat în locul naşterii în Bocşa-Românescă în 2 Iunie, cu o pompă demnă de numele lui cel mare.

O iubite Bărnuţ! iubite învăţător şi con du -• cătorul pe calea ştiinţei şi a virtuţei, tu nu mai exişti cu trifpul între noi, dar vei exista pentru totdeauna în sufletul Românilor.

Omni de bine, omul de onoare, ziceai către studenţii tăi, de pe înălţimea locului de pro-

*) Anul 1864 (Not. Ed.)

\

fesor, nu piere. Ei bine! tu om de bine, om de onoare nu vei pieri din memoria şcolarilor tăi, din memoria colegilor tai, din memoria fraţilor tăi. Faptele tale, viaţă ta cea plină de atîta bunătate şi atîtea biruinţi ne va sluji întotdeauna de model. Ţărîna care acopere trupul tău, şi peste care se varsă astăzi lacrămi de durere, nu va împedica ca ' să ne aducem deapururea aminte de tine, nemuritorule *Bărnuţ.* Măreţul tău suflet, care astăzi este ridicat în regiunile cele înalte, va fi în această universitate ca o flacără vie ce va lumina pe junimea studioasă în cîmpul întins al cunoştinţelor omeneşti. Să plîngem dară cu toţii pierderea acestui bărbat rar, căci durerea ce lasă după dînsul nici nu îngădue altă elocinţă decît elocinţa lacrimilor!

Nota. **Completăm acest entusiâst discurs cu schiţa bibliografică a lui Simion Bărnuţ. Dînsul a lăsat următoarele opere:**

Dreptul natural, privat si public; Dreptul ginţilor natural si pozitiv; Politica (Doctrina constitutiunii); Constituţiunile statelor principate , cu introducţiuni; Antropologia , Psichologia empirică; Enciclopedia filosofici teoretice; Logica; Metafizica; Estetica; Ştiinţa Virtuţii; Pedagogia; Istoria filosofiei. **Şi alte scrieri.**

Discursul lui Barnutiu (Bărnut) din 2/14.Mai 1848

Discursul lui Barnutiu din 2/14 Mai 1848 despre relaţiunile Românilor cu Ungurii şi despre libertatea naţională 1).

Fraţi Români!

Cine să nu se închine înaintea înălţimii omeneşti, cînd se uită la această adiinare măreaţă, care face să salte de bucurie inima fiecărui Român bun, şi insuflă respect şi spaimă celor ce nu vor libertatea oamenilor, şi urăsc pe Români! Cine va mai putea zice, că Românul nu doreşte o stare mai fericită, că pe el nu-1 mişcă nici versul cel dulce de libertate, nici chiar sentimentul de moarte, care se prepară în adunările ungureşti?

Ce judecaţi, fraţilor! Oare dacă presimţesc rîndunelele apropierea verii şi a iernei, şi animalele furtuna cea grea, şi dacă unii oameni

*) Din volumul *„Dereptul public al Românilor“,* Iaşi 1867, pag. 330. Jinesa II.

Discursul lui Bârnuţiu din 14/2 Mai 1848 de relaţiunile Românilor cu Ungurii şi de libertatea naţională.

Fraţi Români!

Cine să nu se închine înaintea înălţimii omeneşti, cînd se uită la această adunare măreaţă, care fate să salte de bucurie inima fiecărui Român bun şi insuflă respept şi spaimă celor ce nu vor libertatea oamenilor, şi urăsc pe Români! Cine va mai putea zice, că Românul nu doreşte o stare mai fericită, că pe el nu-l mişcă nici versul' cel dulce de libertate, nici chiar sentinţa de moarte, care i se prepară în adunările ungureşti?

Ce judecaţi, fraţilor! Au dacă presimţesc rîndunelele, şi animalele furtuna cea grea, şi dacă unii oameni îşi spun mai înainte chiar

îşi spun mai înainte chiar şi ora m orţii: o ginta întreagă să nu presimţă pericolul, ce îl ameninţă, un popor întreg să stea ne mişcat ca piatra, cînd îi bate ora fericirii, şi să tacă ca un surd şi mut, cînd i se trage cloptul de m oarte?—•Aceasta ar fi nn lucru în contra naturii şi de tot cu neputinţă; ini ma Românilor a bătut totdeauna pentru liber tate, şi iată că -i vedem şi acum cu multă bu curie cum s'au deşteptat, şi prin ce unire minunata s'au legat, c ă ' nu vor mai suferi să-i calce în picioare alte naţiuni; ei se adu nară cu cugetul ca să-şi revendice drepturile, peca r i le uzurpă Ungurii, Secuii şi Saşii de sute de ani, şi ca să-şi apere de perirea vi itoare acel drept, ce nu se poate înstreina, de care Grotul nu cuteză a se atinge, nici Hunul cel sălbatic, nici Turcul necredincios; dar pe care acum Ungurii liberali ne-o spun în faţa că vor să-l ia astăzi în epoca frăţiei şi a libertăţii'-

Şi cine să nu se mişte acum, care popor ce să nu se aprinză de acest spirit dumnezeiesc ce anunţă căderea servituţii la toate popoarele, renaşterea Europei prin libertate? Iată că şi Yiena i se închină, şi prea bunul nostru

şi ora m orţii: o gintă întreagă să nu pre-simţă periclul, ce i se ameninţă, tm.fto.por întreg să stee nemişcat ca piatra cînd îi bate ora fericirii, şi să tacă ca un surd şi mul, cînd i se trage campana de moarte ? — Aceasta ar fi un lucru în contra naturii şi de tot cu neputinţă; inima Românilor a bătut tot-deana pentru libertate şi iacă îi vedem şi acum cu m ultă bucurie cum s'au deşteptat, şi cit ce uniune minunată ş'au legat, că nu vor mai suferi, ca săi-i calce în picioare alte naţiuni; ei se adunară cu cugetul de a-şi vin-dică drepturile, care le uzurpă Ungurii, Se cuii şi Saşii de cente de ani, ^şi ca să-şiapere de perirea venitoare acel derept neîn- streinavere, de care Gotul nu cuteză a seatinge, nici Hunul cel sălbatec, nici Turcul necredincios; iară acum acei Unguri liberali ni-o spun în faţă, că vor să-l iee astăzi înepoca frăţiei şi a libertăţii!

Şi cine să nu se mişte acum, care popor să nu se aprinză de acest spirit Dumnezeesc, ce anunţă căderea şerbituţii la toate popoarele, renaşterea Europei prin libertatét lată şi Viena încă i se închină, şi prea, bunul nostru

împărat împlini dorinţa poporului, dîndu-i consjlfeţie la 25 ale lunii Aprilie, Cită schim bare, ce bucurie! Acum nu mai e censură:a pierit amica întunericului din ’naintea ra zelor libertăţii, şi patroana despotismului s’a stins cu ruşine din împărăţie: de acum înainte nu va mai aştepta -scriitorul cu lunile şi cu anii întregi după oare-cari foi, pe cari le dedese în mina un oi omorîtor de minte omenească:nici poporului nu-i va mai fi oprit a se uitaîn cărţile dregătorilor, nici nu-i va mai fi păcat să descopere scăderile guvernelor celor strică toare fericirii omeneşti ; privilegiile şi monopolul vor. ijădea, după titluri numai secii vor mai umbla, legile şi judecăţile se fo r face de aleşii popoarelor, dar nu întru ascuns, ci la vederea tutulor; mişcarea capitalei e mişcarea a toată împărăţia!

Ştiţi ce schimbare se face şi în vecina ţară ungurească de vre-o două luni încoace. Astăzi nu măi sínt legate mîinele Ungurilor, cum credeau ei că erau legate mai înainte de' guvernul din Yiena. Ei au acum ministerul lor : numai persoana împăratului ca rege î i ; mai leagă de împărăţie. Asta însă nu-i

împărat împlini dorinţa poporului, dîndu-i constitnţiune in 25 de zile ale lui Prier; cîtă schimbare , ce bucurie! acum nu mai e censură: a perit amica întunericului dinain tea razelor libertăţii, şi patroana despotis mului s'a stins cu ruşine din împărăţie: de acum înainte nu va mai aştepta scriitorul cu lunile şi cu anii întregi după oare-cîte foi, care le dedese în mîna unui omorîtor de minte omenească: nici poporului nu-i va mai fioprit a se uita în cărţile deregătorilor, nici a descoperi scăderile guberniilor cele strică toare fericirii omeneşti nu-i va mai fi păcat;privilegiile şi monopolul vor cădea, după tit luri numai secii vor inai umbla, legile şi j u

decăţile se vor face de aleşii popoarelor , dar nu întru ascuns ci la vederea tutulor; mişcarea metropoliei emişcarea a toată îm părăţia!

Ştiţi ce schimbare se face şi în vecina ţară ungurească de vre-o două luni încoace. Astăzi nu mai sínt legate mînile Ungurilor, cum credeau ei că erau legate mai în'aite de guberniul din Viena. Ei au acum ministeriul lor: singură persoana împăratului ca rege îi mai leagă de împărăţie. Asta însă nimic nu-i

împiedică de loc să sboare cu repeziciunea ■vulturului către ţinta dorinţilor Ungureşti, către opera cea mare a unguririi tutulor popoarelor. E i au publicat că vor să reverse bunătăţile constituţiunii peste toţi locuitorii ţării fără să mai caute la religiüne sau la naţionalitate.; toţi locuitorii ţării, zic ei, vor avea voia şi ier tarea să vorbească, să serie, să se apere, şisă-şi descopere sentimentele în .or'ce fel legiuit, adică censúra nu va mai fi, şi va fi libertate de tipar pentru toţi. Miniştrii Ungariei nu yor guverna- ţara numai după capul lor şi după plăcerea lot, cum fac miniştrii statelor despotice, ci o vor guverna după legile pe cari leva pune ţara în dietă: şi dacă s'ar abate cu gdvernareâ dela legile şi dela scopurile ţării, atunci vor fi răspunzători, adică se. vor trage în judeöată ca şi alţi rai, şi vor fi pedepsiţi
J după măsura relelor ce au facut.)\ Apoi dieta nu se va strînge numai atunci cînd va crede de cuviinţă principe, ci în fiecare a n ; şi la dietă nu vor trimite deputaţi numai nobilii şi oarecari oraşe şi sate ca pînă a cu m ; în dietă nu vor şedea numai conţii, baronii, prelaţii şi episcopii, ci se vor alege şi se vor trimete depu-

împiedică ca să nu sboare cu răpegiunea vul turului cătră ţinta doririlor ungureşti , către opul cel mare al unguririi tutulorpopoarelor.

Ei au publicat că vor să reverse bunătăţile constituţiunii peste toţi locuitori ţării fără căutare la religiune au la naţionalitate; toţi locuitorii ţerii, zic ei, vor avea voia şi ier tarea să vorbească, să scrie, să se apere şisă-şi descopere sentimentele în veri ce chip le giuit, adică censura nu va mai fi, ci va fi li bertate de tipar pentru toţi. Miniştrii Unga riei nu vor guberna ţeara numai după capul lor şi după plăcerea lor, cum fa c miniştri statelor despotice, ci o vor guberna după legile cari le va pune ţeara în d ietă: şi dacă s'ar abate cu gubernarea dela legile şi dela scopurile ţării, atunci vor fi răspunzători, adică se vor trage la judecată ca şi alţi răi, şi vor fi certaţi după măsura relelor ce au făcut. Apoi dieta nu se va strînge numai atunci cînd i se va părea princi pelui, ci în iot anul; şi la dietă jiu vor tră- mite deputaţi numai noverii şi oarecîte urbi si sate, ca pînăi acum, în dietă nu vor şedea numai comiţii, baronii , prelaţii

taţi toţi oamenii, cari vor avea calităţile cerute de lege; şi aceasta va fi aşa, pentrucă 'de aci înainte toţi oamenii vor .fi cetăţeni liberi. Pînă acum numai boierii -şi popii catolici erau liberi şi oare-caré oraşe şi comunităţi, de unde urma că numai aceştia puteau trimete deputaţi. Tot din această cauză a libertăţii tutuita, de aci înainte greutăţile ţării le vor purta toţţj oamenii, vor da dare toţi‘ .şi ostaşi, şi vor lua parte la făcutul căilor: de greutăţile aceste nu vor fi scutiţi
"•^•nici domnii, cum erau pînă acum. Se va ridica o bancă naţională pentru înaintarea, înlesni rea si înflorirea industriei şi a comerţului în toate ramurile vieţii de stat. Dar mai e încă un lucru minunat, Vie care chiar şi morţii vor sălta de bucurie în morminte, eînd se" va înfiinţa şi pe pămîntul Ardealului: acest lucru e ştergerea
^ iobag iei. Libertăţile acestea mari se vor scrie în caftea Constituţiunii •pentru mai mare tărie, şi pe constituţiune vor jura şi ostaşii.

Afară de aeeste lucruri minunate, ministerul a mai publicat încă un punct: *uniunea A r dealului cu ţara Ungurească.* Ce fierbere şi ce turburare a căşunat în ţară uniunea aceasta,

şi episcopii, ci vor alege şi vor trăm ite deputaţi toţi oamenii, cari vor avea calităţile cerute *ele lege; şi aceasta pentru aceea vafi aşa, pentrucă de aci înainte toţi* oamenii vor *fi, cetăţeni liberi: pînă* acum *numai noverii şi popii catolici erau liberi, şi oare cîteurbi şi* com *unităţi* , de unde *urmă că mimaiaceştia puteau trămite deputaţi. Tot* din *astă cauză a libertăţii* tuturor, de aci înainte *greutăţile ţării le vor purta toţi* oamenii, vor da *dare toţi, şi ostaşi, -şi* vor *lua parte la făcutul căilor: dela greutăţile acestea nu*

vor fi scoşi nici domnii, cum eră pînă acum. '

Se va ridica un banc naţionale pentru îna *intarea, înlesnirea şi înflorirea industriei şi a comerciului în toate părţile vieţii de stat.* /*Dar mai e încă* un lucru *minunat, de* : *care ş i morţii încă vor sălta* de bucurie în *morminte, cînd* se va *înfiinţa si pe pămîntul Ardealului: ăst* lucru *e ştergerea iobăgiei.* ■ *Libertăţile acestea mari se vor scrie iii; cartea Constituţiunii pentru mai m are tărie, şi pe constituţiune vor jura, .şi ostaşii. Afară de aceste lucruri minunate ministerial a mai publicat încă un pu n ct:* uniunea Ar-

nu mai e nevoie s'o mai spun, că o ştiu toţi. A - ceastă insă să ne-o însemnăm, ca uniune acea sta nu e nimic altceva décít *contopirea* pe care 0 doresc Ungurii de mult ; adică Ungurii vor prin uniune să şteargă deocamdată privi le-' giile Ardealului şi, împreună eu privilegiile, să stingă toate popoarele neungureşti, ca să facă din toate numai o naţiune, care să se numească *naţiunea cea mare şi tare ungureasca.* Ungurii leagă toate bunătăţile vieţii constituţionale de uniunea cu Ungaria; ei zic că în uniune se cuprind toate, şi că fără ea nu e cu putinţă nici o libertate. Şi acum uniunea această e la uşă: ce să facem?

Ca să-mi pot dă părerea, cum să iasă odată neamul nostru din acest labiriţ, în care l-au băgat Ungurii de vreo nouă sute de ani încoace încurcîndu-1 tot mai mult, vă rog,fraţilor, daţi-mi voie ca să expun mai întîipe scurt raporturile' Românilor cu Ungurii, de cînd sínt supt domniréa ungurească. Eu, în adevăr, consider pe două popoare ca pe doioameni! precum doi oameni nu se pot ajuta unul pe altul, dacă nu-şi cunosc lipsurile, nicinii se pot feri unii de alţii dacă nu-şi cunosc

dealului cu ţara Ungurească; *ce fierbere si ce turburare a căşunat în ţară uniunea aceasta, nu e ele lipsă de a mai spune, că o ştiu toţi, ăsta însă să o însemnăm, că această uniune nu e nimic mai puţin, decit* ^ contopirea *care o doresc Ungurii de mult* , *adică* Ungurii *vor prin uniune să şteargă deocamdată privilegiile Ardealului, şi împreună cu privilegiile să stingă pe toate popoarele ne ungureşti, ca să facă* din *toate* [*numai o naţiune, care să se numească* naţiunea cea mare şi tare ungurească. *Ungurii* j *leagă toate bunătăţile vieţei constituţionale* i *de uniunea, cu Ungaria; ei zic că- în uni-* | *une se coprind toate, şi că fără ea nu e cu putinţă nici o libertate. Şi acum uniunea asta e la uşi, ce să facem ?*

Ca să îmi pot da părerea, cum să iasă odată gintea noastră din acest labirit, în care o au băgat Ungurii *înainte cu vre-o nouă cente de ani, şi tot mai mult o incîlcesc: vă rog fraţilor l da,ţi-mi voie ca să spun mai înainte pe scurt reporturile Românilor cu Ungurii, de cînd sínt supt domnirea ungurească* , *pen-' trucă eu consider pe două popoare ca pe doi*

firea şi caracterul, chiar aşa trebuie să con siderăm şi două popoare/ Daţi-mi voie ca să arăt ce legătură este între naţionalitatea şi libertatea, cultura, chemarea şi toată viaţa unui popor, ca de aci să cunoaştem ce să judecăm despre Uniune, şi ce să judecăm despre ' libertatea ce ne-o promit Ungurii preţ pentru naţionalitate. O! de v'ar face cuvîntul meu, ca să simţiţi cei 944 de ani ai umilirii Românilor, aşa cum simte şerbul o zi de domnesc,în care a lucrat de dimineaţă pînă seara flă- mînd, ars de soare şi bătut! O! de v'aţi înfiora de această amorţire lungă a naţiuniinoastre, ca şi cînd ar fi căzut numai eri, larîul Căpuşului, Domnul nostru (felou ! Atunci eu sper că, la lumina istoriei şi a libertăţii, va peri şi năluca uniunii, cum piere negura dinaintea soarelui, acea nălucă, ce ne ame ninţă cu moartea naţională după o amorţire în delungată. Iar experienţa de o mie de ani a părinţilor, noştrii ne va arăta ce cere astăzi dela noi onoarea naţiunii Române şi ne va învăţa, totdeodaţă, ce să facem, ca să punem fundament sigur la fericirea neamului nostru pe viitor!

oam eni; precum doi oameni nu se p ot ajuta unul pe altul, dacă nu-şi cunosc lipsele, nici nu se pot feri unii de alţii dacă nu-şi cunosc firea şi carapterul, chiar aşa vin de a se con sidera şi două popoare. Daţi-mi voie ca să a,ret, ce legătură este între naţionalitate şi libertate, cultură, chemare şi ţoală viaţa unui popor, ca de aci să cunoaştem, ce să judecăm de Uniune, şi ce să judecăm de libertatea aceea ce ne-o prom it Ungurii preţ pentru naţionalitate. O! de v'ar face cuvîntul meu, ca aşa să simţiţi cei 944 de ani ai umilirii Românilor, cum simte şerbul o zi de domnesc, fin care a lucrat de dimineaţa pînă seara flămînd, ars de sete şi bătut! O! de v'aţi în fiora de această lesinare lungă a naţiunii noastre, ca şi cînd ar fi căzut numai eri, la rîul Căpuşului Domnul nostru Gelou ! Atunci eu sper, că la lumina istoriei şi a libertăţii va peri si năluca uniunii, cum piere negura dinaintea soarelui, acea nălucă, ce ne ame ninţă moartea naţională după o leşinare în- delungatăt Iară sper iinţa părinţilor noştri cea de o mie de ani ne va areta, ce cere astăzidela noi onoarea naţiunii Române, şi ne vă

„Senatus et populus Romanus beneficii et in juriae memor esse sólet. Gosterum Boceho, quoniam peenitet, delicti gratiam facit, feedus' et amiciţia dabuntur cum m e r u e r i t (Salust. Jugurtha, cap. CIV.) adică: „ *Senatul şi po porul Roman ţine rţiinte facerea de bine şi nedreptatea; lu i Bochus fiindcă îi pare rău , îi iartă f âră-de-legea, legătura şi amiciţia i se vor da, cînd le va m e r i t a* cu aceste cuvinte răspund Eomanii regelui Mauretaniei, cînd acesta cerea uniunea cu Romanii şi amiciţia lor. Cam asemenea, mi se pare, s’ar cădea cu oare-care deosebire, să răspunză şi Senatul şi' poporul Daco-Român, cînd Ungurii cheamă la-uniune pe Români. Aşa e, senatul şi po porul Daco-Român ţine şi el minte facerea de bine şi nedreptatea, chiar pe care cineva i-ar fi făcut-o cu o mie de ani înainte. Senatul şi poporul Daco-Român ţine minte, cum a intratungurul Tuhutum în patria noastră mai întîiu ca o vulpe, după aceea ca barbar cu răsboiu, fără ca Românii să-i fi dat vre-un prilej de răsboiu; ţine minte, cum a căzut Domnul Românilor după o luptă sîngeroasă şi cum Ungurii au legat alianţa de pace prin jură-

învăţa totdeodată, ce să facem , ca să punem fundament secur la fericirea gintei noastre pe venitoriu!

„Senatus et populus Romanus beneficii et injuriae m em or esse sólet. Coeterum Boccho, quoniam poenitet, delicti gratiam facit, foedus et amiciţia dabuntur cum meruerit“ *(Salust. Jugurtha, cap. CIV.), adică:* „Senatul şi poporul Roman ţine minte facerea de bine şi nedereptatea; lui Boccho, fiindcă îi parer^ u,îi iartă; fără-de-legea fedul şi amiciţia i se vor da, cînd le va merita“ ; *cu aceste cuvinte răspund Romanii regelui Mauretaniei, cînd cerea acesta uniunea cu Romani şi amiciţia lor. Cam asemenea , mi se pare, s'ar cădea cu puţină destincţiune, să răspunză şi Senatul şi poporul Dcico-Român, cînd îi chea mă Ungurii la uniune p e Români. Aşa e, sena tul si popor ul Daco-Român încă ţine minte fa cerea de bine şi nedereptatea, chiar ce i-o ar fi făcut cineva, înainte de o mie de ani. Senatul şi poporul Daco-Român ţine m inte , cum a in trat ungurul Tuhutum în patria noastră mai întîiu ca o vulpe, după aceea ca barbar cu rezbel, fără săi-i fi dat Românii vre-o cauză*

mint, pe care Ungurii l-an călcat de multe sute de ani. Senatul şi poporul Daco-Român ţine minte, cum Ungurii au luat pămîntul Rom â nilor din Temeş .şi dintre Mnfe'ş şi Tisa. Senatul şi poporul Daco-Roinâh n' a uitat că numai dela năvărea Ungurilor se trag toate reíele, pe cari lé sufăr , Ardelenii de o mie de ani; de aci se trag şi suferinţele Rom ânilor din Timeş, dintre Timeş, dintre Mureş şi Tisa, dela descăliearea Ungurilor pe pămîn tul Daciei pînă în ziua de astăzi! Şenatul şi poporul Daco-Român ţine minte ba Un gurii şi pe atunci făureau lanţuri pentru Români, cînd aceştia îşi vărsau sîngele pe ■şesurile Moldovei şi ale României în luptele cu -T u r cii, cei mai neîmpăcaţi duşmani ai naţiunii -ungureşti; şi acum iară urzesc plan nou ca să-i cucerească!

Insă cită mirare trebuie,să ne cuprindă, fra ţilor, cînd istoria né arată că Ungurii nu erau atît de sălbatici cînd veneau asupra pă-mîntului Rom ânilor, decît cum sa u tăcut după aceea, mai tîrziu; cum că ei, putemzice, sínt mai barbari astăzi decît cu o mie de ani înainte! Căci ei, după cé cîştigară bătaia, nici măcar

de rezbel; ţine minte cum a căzut Domnul Românilor după o luptă sângeroasă, si cum a legat Uugurii alianţă de pace prin jurămînt, care Ungurii l-au călcat de multe cente de ani. Senatul şi poporul Daco-Român ţine minte, cum au luat Ungurii, pămîntul Românilor dirb Temeş şi dintre Mureş şi Tisa. Senatul şi poporul Daco-Român n'a uitat, că numai dela incursiunea Ungurilor se trag toate relele, care le sufăr Ardelenii de o mie de ani; de aci se trag şi suferinţele Românilor ■din Timeş, dintre Times dintre Mureş şi Tisa, dela descălicarea Ungurilor pe pămîntul Daciei pînă în ziua de astăzi! Senatul şi poporul Daco-Român ţine minte, că Ungurii şi atunci încă făureau catene pentru Români, cînd aceştia îşi vărsau sîngele pe şesurile Moldovei şi ale României în luptele cu Turcii, cei mai neîmpăcaţi duşmani ai naţiunii, ungureşti; şi acum iară urzesc plan nou ca să-i cucerească!

Insă cită mirare deve să ne cuprindă, fraţilor! cînd ne areată istoria, că Ungurii nu erau atît de sălbatici cînd veniră asupra pămîntului Românilor, cum s'au făcut după

nu-i constrîng pe Români ca să-l cunoască domn pe Tiihutum, ci Românii şi-lv ale seră Domn de bună voie în locul domnului lor celui căzut; ei tiu le iau nici păm intui, nici drepturile politice; ’nu-i constrîng la datine barbare. Ba din contră, Ungurii chiar se fac creştini după legea bisericei răsăritului, de care se ţi’nea. toată biserica Rom ânilor; ei fac legătură de'pa ce cu /Rom ân ii şi de ega litate, aşa că chiar şi .pe la 1291 îi vedem avînd loc, împreună cu Românii, în dieta ţării, şi judecind împreună asupra lucrurilor pă- mîntului. Românii locuiesc pe acest timp în districtele lor româneşti nesupăraţi de nimeni, pentrucâ Ungurii niciodată n’au oeupat ţara, peste care’ îşi arogă domnia; ei au fost totdeauna mai puţini la număr, şi nici nu le trecea prin cap ca să persecute naţionali tăţile celelalte. Ba încă Ştefan, cel dintîi rege al Ungurilor, zice că: *regnum unius lint/ uae imbecille est.* Atît erau de toleranţi Ungurii pe acele timpuri! Păcat însă, că această pur tare blîndă a Ungurilor nu ţine mai mult decit cam pînă pe la 1291. De aci încoace, ei încep a fi tot mai tiranici atît cu popo-

aceea mai tîrziu ; cum că ei, putem zice, sínt mai barbari astăzi d eăl înainte de o m ie de ani! Căci ei după ce cîştigară bătaia, nici măcar că atît nu-i constrîng pe Români ca să-l cunoască domn p e Tuhutum ci Românii şi-l aleseră Domn de bună voie în locul dom nului lor celui căzut; ei nu le iau nici pă mântul, nici drepturilepolitice; nu-i constrîng la datine barbare. Ci chiar din. contra Ungurii se fac creştini dupăjegea bisericei rasă,ritului, de care se ţinea toată biserica Românilor; ei fac legătura de pace cu Românii şi de eca-retate, aşa, cît şi p e la 1291 încă îi vedem şezînd împreună cu Românii în dieta ţerei,şi împreună judecînd asupra lucrurilor pă- m întului; Românii locuiesc p e acest tim p în distriptele p u r româneşti nesupăraţi de ni meni, pentrucă Ungurii niciodată n'au um plut ţara peste care îşi arogă clomnire, ei au fost totdeauna mai puţin la num ăr, şi nici nu le trecea prin cap ca săpersecuteze naţiunalităţile celelalte, ba încă Ştefan cel dintîi rege al Ungurilor zice că .•regnurn unius linguae imbecille est. Atît erau de toleranţi Ungurii pe acele tim puri! Păcat însă, că această pu r-

(, '
rul, cît şi către alte naţiuni, în cit, pe la anuî 1437, poporul nu piai poate suferi batjocurile nobililor unguri, de aceea alergă la arme,,ca să in pun» cu putere respectul cu care-ierau datori domnii păraînteşti; şi, întruade- răr, putea să creadă cineva că nobilii un guri vor cugeta cum să împace inimile nemulţumite prin ridicarea relelor apăsătoare? Ei însă lucrafă din contră, căci făcură sfat între dînşii, ca să stîrpească.pe popor, iar nu cau zele răului-. Mijlocul cel mai bun pentru acest scop îl aflară mai marii Ungurilor în *uniunea celor trei naţiuni:* a nobililor dimpreună cu Secuii şi cu Saşii. Cînd sa r. fi unit Tătarii cu Turcii asupra Românilor, şi ar fi mai chemat la acea uniune şi pe un popor mîn-căţor de oameni, n'ar trebui'-să ne mirăm; dar cînd vedem că se unesc astfel floarea unei naţiuni creştine asupra unui popor creştin, care o nutreşte în pace şi o apără în răsboiu; de aceasta ne mirăm. Nimeni nu poate să ne spună relele ce s'au vărsat din această fîntînă înveninată peste tot poporul şi în parte peste naţiunea română. Durerile lor, noi numai atunci le-am putea cunoaşte, cînd s'ar scula

tare blinda a Ungurilor nu ţine mai mult •decit cam pînă pe la 1$91. De aci încoace ei încep a fi tot mai tiranoşi atît cu popo rul, cit şi către alte naţiuni , incit pe la anul1437, poporul nu mai poate suferi batjocu rile marilor ungureşti , aleargă derept aceeala arme, ca să stoarcă cu puterea respeptul cu care-ierau datori dom niipăm înleşti; şi, întru adevăr, putea să creadă cineva, că marii un gureşti vor cugeta cum să împace inimile ne m ulţum ite prin ridicarea relelor apăsătoare; ci ei lucrară chiar din contră, că făcură svat între sine, ca să stîrpească pe popor , nu cau zele răului. Mijlocul cel mai bun la acest scop îl aflară marii Ungurilor în uniunea celor trei naţiuni: a noverilor dimpreună cu Secuii şi cu Saşii: Cînd s'ar fi unit Tătarii cu Turcii asupra Românilor, şi ar fi mai chemat la acea uniune încă p e un popor mîncător de oameni, nu dere să ne mirăm, dar cînd vedem, cq se unesc astfel floarea unei naţiuni creştine asupra poporului creştin , care o nutreşte în]iace., si o apără în rezbel; de aceasta ne mirăm YNimeni nu poate să ne spună relele, ce s'au vărsai din astă fln tînă

Românii din morminte cu lacrămile pe faţa pecari le-a stors uniunea celor trei naţiuni dela anul 1437 pînă acum. Ajunge că uniunea aceasta n’a fost decit o conspi raţiune în contra poporului, care face şi aşteaptă legi şi instituţiuni vrăşmaşe libertăţii lui, şi privighează cu ochi neadormiţi ca să nii i se mai roadă lanţurile servituţii.

{ încă îîti se născuse *Verböczi* pe lume, şi uni-
) unea celor trei naţiuni înflorea; nobilii cei mari
) dimpreună cu Secuii şi cu Saşii jurau mai în
! fie-care an că nu vor suferi niciodată, ca po-
imruh să ajungă la drepturi egale în ţara.

^ După ce văzu lumina zilei acest advocat al ' tiraniei, pare n’ar fi trebuit să iasă niciodată din iad, cele trei naţiuni îndată îl cuprinseră cu braţele deschise şi sărutară legile lui ca evan ghelia dreptăţii pe pămînt; dar poporul se îmbrăcă în jale, căci „Tripartitul“ pentru popor nu e evanghelie de bucurie, ci îngerul morţii celei mai ruşinoase în ju gu l aristocraţilor.

/ „Decretul Tripartit“ — aşa se cheamă cartea / legilor scrisă de *Ştefan Verböczi* — dintr’o parte nimiceşte personalitatea poporului, făcîndn-1 şerb domnilor pentru totdauna, iară

I *înveninată peste tot poporul şi în parte preste*
y *naţiunea română\ Durerile lor noi numaidfl'*
“ *atunci le-am. putea cunoaşte , cînd s’ar* scula-
Românii din morminte cu laerămile pe faţă
care le-a stors uniunea celor trei naţiuni
dela anul 1437 pînă acum. Alunge că uni-
l unea aceasta, n’a fost decit o conspiraţiune
| *in contra poporului, care face şi aceptă*
\ *legi şi instituţiuni inimice libertăţii lui, şi*
f. *privighează cu ochi neadormiţi ca să nu i*
\ *se mai roadă catenele şerbituţii.*
f "V *încă nu născuse Verbâczi pe lume, şi uni*
unea celor trei naţiuni înflorea: noverii cei
1 *mari dimpreună cu fţecuii si cu Saşii jurau*
; *mai în tot anul, că nu vor suferi niciodată, ca*
' *poporul să ajungă la drepturi ecare în ţară.*
■ *După ce văzu lumina zilei acest advocat al*
tiraniei, ca,re nu devea să iasă niciodată din
* *iad, cele trei naţiuni îndată îl cuprinseră cu*
| *braţele deschise, şi sărutară legile lui ca evan-*
> *ghelhd dereptălii pe păm în t; ci poporul se*
îmbrăcă în jele, căci Tripartitul pentru po-
, por nu e evangheliu de bucurie, ci îngerul mor ţii
celei mai ruşinoase injugul aristocraţilor.
Decretul Tripartit— aşa se cheamă cartea

pe de altă parte îi răpeşte mijlocirea de a-şi cîştiga cele de trebuinţă pentru traiul yieţei „Decretul Tripartitului“ pag. 3, tit. 30 § 7), şi astfel îi stoarce toate puterile, ca să nu mai poată ieşi din servitute. Pe popor îl îm parte în *nobili* şi *ţărani.* Nobililor le dă drepturi şi putere nemărginită peste popor, fără de nici o îndatorire către acesta, iară da toriile le pune pe toate în spinarea poporu lu i; pe popor îl desbrăca de drepturile omeneşti şi îi lua toată puterea de a se apăra în contra cruzimii domneşti, zicînd că ţăranul nu se poate judeca cu cel nobil nicidecum. (Decretul Tripartitului, pag. 3, tit. 31). Popo rului nu-i este îngăduit a-şi alege j udecători şi alţi dregători, cum aleg nobilii: judecătorul lui e domnul său, care îl munceşte toată ziua- Acesta lucrează cu el după plăcerea sa, fiindcă nu e nimeni să-l apere şi pe dînsul; lacomitat apoi îl judecă tot domnii pămînteşti, şi tot aşa mai în sus sínt puşi asupra lu i; pretutindeni tot judecători cari sínt ju raţi a nu-i îngădui să se ridice din pulbere vreodată. Pentru popor nu vorbeşte nimeni nicăiri, căci el nici nu există ca popor. In

legilor scrisa Ştefan Verböczi — despre o parte nimiceşte personalitatea poporului, fă- c du-l şerb domnilor pentru totdauna , iară spre altă parte îi răpeşte m ijlocirea dea-şi ştiya cele de lipsă spre traiul vieţei (De retul Ţripartitului pag. 3, tit. 30 § 7), şi aşa îi stoarce toate puterile ca să nu se mai poată scoate din şerbitute. Pe popor îl îrn- parte în noveri *şi* rustici, *noverilór le dă drepturi si putere nemărginită presle popor, fără de nici o datorie către acesta, iară da- toriile le încarcă toate în spinarea poporului; pe popor îl desbracâ de drepturile omeneşti s i ' îi ia toată puterea de a se apăra în contra cruzimii domneşti, zicînd că rusticul \nici decît nu se poate legiui cu cel nover (Decretul Tripartitului, pag. 3, tit. 31) popo- rului nu îi este iertat a-şi alege judecători şi alţi dregători, cum aleg noverii: judecător iu l , lui e domnul său, care îl mină toată ziua. Acesta lucră cu el după plăcerea sa, că nu e nimene care să-l apere pe dînsul; apoi la comitat îl judecă iară tot domnii pămînteşti, si aşa mai în sus, pretutindene totjudecători de aceia sínt puşi asupra lui cari sínt ju -*

adunările provinciale şi în cele de ţară, nobilii nu vorbesc de popor ci numai de „oamenii lor *(az én embereim).* Poporal, de aceea, e condamnat prin lege ca, sau să sufere or'ce nedreptate i-ar face domnii, sau să-şi răsbune asupra lor cu cruzime cînd poate. Pentru ca acest popor nefericit să nu poată scăpa nici într'un chip de furia domnilor, legea l-a *legat de glie* (glebae adscripsit) (Decretul Triparti tului, par. 3, t. 25, § 2), şi prin această mă sură au fost asiguraţi domnii ca să poată face ce vor voi cu poporul, fiind convinşi că nimenea nu va cuteza să-i dea loc de scă pare, cînd va cădea în fără de legea de a-şi pă răsi locul domnului său. Nu se mulţămeşte legea numai cu faptul că-1 leagă de locul domnului său, dar afară de aceasta îl supune domnilor

pămînteşti să fie iobag absolut, pentru vecii vecilor, ca să nu mai aibă nici o rază de speranţă că vor scăpa cumva vreo dată din ju g nici măcar nepoţii şi strănepoţii lor. (Decretul Tripartitului, pag. III, tit. 25, § 2).

Pe legi de aceste şi-au întemeiat Ungurii constituţiunea lor cea faimoasă, ocrotirea privi-

raţi a nu-l suferi ca să se ridice din pulvere vreodată. Pentru popor nu vorbeşte nimeni nicăiri, căci el nici nu există ca popor. In adunările marcali şi în cele de ţară, noverii nu vorbesc de popor fără, numai de oamenii lor(ii7, én embereim). *Poporul derept aceea e condemnat prin lege, ca sau să sufere o f ce nedreptate i-ar face domnii, au să-şi răsbune asupra lor Hrăneşte cînd poate. Ca să nu poată scăpa nici într'un chip de furia dom nilor acest popor nefericit, legea l-a* legat de glie *(glebae adscripsit), (Decretul Triparti tului, par. 3, t. 25, § 2) şi prin această mă sură i-au asecurat pe domni, ca să poată face ce vor voi cu poporul, fiind convinşi că nimenea nu va cuteza să-i dee loc de scă pare, cînd va cădea în acea fără de lege ca, să părăsească locul domnului său. Nu se mulţumeşte legea numai cu atîta, că-l leagă de locul domnului său, ci afară de acesta îl supune domnilor paminteşti cu rusticitate absolută pentru toată eternitatea, ca să nu mai aibă nici o rază de speranţă că doară vor scăpa din jug oarecînd măcar nepoţii*

legiilor sale, pe ruinele libertăţii poporului. In puterea constituţiunii ungureşti, numai nobilimea, cu popii cei mari, şi eu oare-care oraşe rău reprezentate are dreptul de apune legi; poporul e exclus cu totul: el e dator numai cu ascultare oarbă, cu supunere pasivă. Nu se află nici o instituţiune rea în dreptul roman şi în legile barbarilor, pe care să .n 'o fi luat Ungurii în constituţiunea lor; ordi-naţiunile şi decretele regilor ungureşti sínt do cumentele barbariei celei mai de jos. Această Constituţiune ungurească, egoistă şi inamică libertăţii poporului, nimiceşte industria şi co merţul, stinge artele şi ştiinţele; şcoalele, cari au dăinuit pînă acum în tot ţinutul Coroanei ungureşti, n'au fost decit cuiburi de neştiinţă şi de despotism aristocratic, în cari s'au crescut împilători de popor. Supt această consti tuţiune s'a stins cu încetul şi religiunea creştină a dragoste frăţeşti; ba, dacă com pară cineva legile ce răpesc proprietatea po porului, dacă compară servitutea, care încă dăinuieşte, cu purtarea Ungurilor, cînd au venit ca barbari în acest pămînt,— află, că reli giunea creştinească n'a contribuit eu nimic la

strănepoţii lor. (Decretul Tripartitului, pag. IU, tit. 25, § 2).

Prin legi de aceste şi-au ridicat Ungurii constitutiunea lor cea faimoasă, paladiul privilegiilor sale, pe ruinele libertăţii popo rului. In puterea constituţiunii ungureşti, numai noverimea are dreptul de a pune legi cu popii cei mari, şi cu oare-cîte urbi rău reprezentate; poporul e scos afară cu totul , el e dator numai cu ascultare oarba, cu supunere pasivă. Nu se află nici o in-stituţiune rea în dereptul roman si în legile barbarilor, care să nu o fie luat Ungurii în constitutiunea lor; ordinaţiunile şi decretele regilor Ungureşti sínt documentele barbariei celei mai de jos. Constituţiunea ungurească cea egoistică şi inewică libertăţii poporului nimiceşte industria şi comerţul, stinge ar tele şi ştiinţele; şcoalele, care steteră pînă acum în tot ţinutul Coroanei ungureşti , n 'au fost decit cuiburi de neştiinţă şi de despotism aristocratic, în care s'au crescut împilători de popor. Supt această constituţiune s'a stins pe încet şi religiunea cea creştină a carităţii frăţeşti; ba dacă compară cineva le-

îmblînzirea sălbătăciei aristocratice; din con tră, ei îndată ce se făcură creştini, începură a -i supune la servitute şi pe Ungurii lor, cari, fiind pagini, erau liberi. Nu afli la Unguri nici un Ambroziu, nici un ' Crisostom, care să apere proprietatea poporului şi a vădu velor în contra îm păraţilor şi a aristocraţilor; din contră, episcopii şi prelaţii ungureşti sínt membri în dietă împreună cu aristocraţii de pun legi asupra poporului, ţin judecăţi domneşti ca ceilalţi aristocraţi, şi cu dreapta dau bine-cuvîntare poporului, iar cu stingă îl bat ca domni pămînteşti. Cine nu ştie că curţile episcopilor catolici sínt locuri privilegiate de tortură? Cine însă ar cuteza să zică că unele purtări ca aceste ale lor ar fi lucruri nele giuite, cînd toate sínt bine întemeiate pe con-'-stituţiune, pe „Tripartit" , pe uz de sute de ani, pe priyilegii, pe diplomate regeşti şi îm părăteşti ?

Verböczi enumeră şi neamurile pe cari le fulgeră cu anatema iobăgiei eterne şi a acestui despotism înfricoşat; el zice că unii sínt Unguri, Saşi, Germani, Bohemi şi Slavi de legeacreştină, alţii sínt Români, Ruteni, Sîrbi şi

■ *gile cele răpitoare ele proprietatea poporului, dacă compară şerbitutea, care încă stă, cu purtarea Ungurilor , cînd au venit ca barbari*
I *în acest păm în t: află, că religiunea cresti-nească n'a admis nimic la îmblinzirea sel-*
î *băticiei aristocratice; din contră, ei îndată*
; *ce se făcură creştini , începură a-i supune*
* *la şerbitute şi pe Ungurii lor, cari fiind*
' *păgîni erau liberi. Nu afli la Unguri nece*
: *un Ambroziu, nece un Crisostom, care să a-*
; *pere proprietatea poporului şi a văduvelor în contra îm păraţilor şi a aristocraţilor; din contră, episcopii şi prelaţii ungureşti şed în dietă împreună cu aristocraţii de pun*
- *legi asupra poporului, ţin judeţe domneşti ca ceilalţi aristocraţi , şi cu dereapta dau binecuvântare poporului, iară cu stînga îl bat ca domni pămîntesti. Cine nu ştie, că cur ţile episcopilor catolici sínt locuri privile giate de tortură, dar cine ar cuteza să zică*
'U *că unele purtări ca aceste ale lor ar fi lu-*
; *cruri nelegiuite, cînd sínt întemeiate toate bine pe constituţiune, pe Tripartit, pe uz de cente de ani, pe privilegie, pe diplomate re geşti şi îm părăteşti?*

Bulgari de rătăcirea Grecilor, etc. Dar fie de ajuns aceste trăsături, ca să cunoască ce este servitutea şi acei ce nu i-au purtat niciodată greutăţile, ca să ştie toţi cum se fac legile şi fără-de-legile cele mai mari, cînd sínt apă rate de legi; cum dreptul unguresc calcă în picioare pe o mulţime de neamuri, cum le des-bracă de demnitatea omenească, cum le ră peşte toate mijloacele de cultură şi de apă rare, cum dă toate bunătăţile şi onorurile ţării, aristocraţilor; iar pe popor îl încarcă cu greutăţi şi-l dă legat în minele aristocra ţilor, ca 'pe o vită !

Să ne întoarcem acum dela aceste legi şi instituţiuni de jale pentru popor şi de ruşine veşnică pentru aristocraţia ungurească, să ne întoarcem către acel mormînt, ce se numeşte „Aproba te“ şi „Compilate“ , în care zace naţiunea noastră din Ardeal; să culegem cîte- va flori galbene din florile morţilor cari cresc pe acest mormînt înfiorător, ca să le dăm Bomânilor ce vreau să vîndă limba şi naţionalitatea română pentru bunătăţile uniunii ungureşti, să şi le pună cocardă la pep-tnri întru aducerea aminte că au conlucrat la

Verböczi numeşte şi gentile pe cari le fu l geră cu anatema rusticităţii eterne.şi a acestui despotism înfricoşat; el zice, că unii sínt Un guri, Saşi, Germani, Bohemi şi Schiai de legea creştină, alţii sínt Români, Ruteni, Şerbi si %ulgari de rătăcirea Grecilor, Dar fie de ajuns aceste trăsături, ca să cunoască ce este şerbitutea şi acei ce nu i-au purtai niciodată greutăţile, ca să ştie toţi cum se fac legiuite şi fără-de-legile cele mai mari, cînd sínt apă rate de legi; cum calcă în picioare dreptul unguresc p e o mulţime de genţi, cum le des- bracă de demnitatea omenească, cum le ră peşte toate mijloacele de cultură şi de apă rare, cum dă toate bunătăţile şi onorile ţerii aristocraţilor; iară pe popor l-înca rcă cu greutăţi şi-l dă legat în minele aristocra ţilor ca pe o vită!

Să ne întoarcem acum de la aceste legi şi instituţiuni de jele pentru popor şi de ruşine sempiternă pentru aristocraţia ungurească, să ne întoarcem către cel mormînt, ce se numeşte Aprobate şi Compilate, în care zacenaţiunea noastră din Ardeal; să culegem oare- cîte flori galbine din florile morţilor cari

îngroparea naţiunii lor însăşi. Intr'un loc „A - probatele" declară naţiunea română scoasă din numărul statelor ţării cu aceste cuvinte: „cu toate că naţiunea română în patria asta nici nu s'a numărat între staturi, nici religiunea ei nu e una dintre religiunili primite, totuşi *pînă cînd vor mai fi îngăduiţi pentru folosul ţării,* statul bisericei române să se ţină de acestea". Intr'alt loc zice: „ cm *toate că naţiunea română s'a admis în patria aceasta pentru binele public , totuşi ne- luînd aminte la starea sa cea de jos.* .. " , Intr'alt loc zice că pe Români îi sufăr în ţară, numai cît timp le va plăcea principilor şi locuitorilor, Ungurilor, Secuilor şi Saşilor: „cei ce se ţin de secta Românilor, sau Grecilor, *cari în timpul prezent se sufăr , cît timp va plăcea 'principilor şi locuitorilor ţării";* şi iarăşi: „fiindcă nici religiunea 2

1) Noha az Oláh Naţio ez hazában sem a' Statusok közzé nem számláltatott, sem vallások nem a' recepta religiokközzül való; mindazáltal propter regni emolumentum, miglen patiáltattnak, az Oláh egyházi rendek ehez tartsák magokat, etc. A. C. I. 8. 1.

2) Noha az Oláh nemzet propter bonum publicum admittáltatott ez Hazában, mindazáltal nem vevén es zében állapotjának alacsony voltát. A. C. I. 9. 1.

cresc pe acest mormînt înfiorător, ca să te dăm Românilor, carii vreau să vîndă limba şi naţionalitatea română pentru bunătăţile uniunii ungureşti, să-şi pună cocardă la pepturi întru aducere aminte că au conlucrat la îngroparea naţiunii lor însăşi. Intr'un loc Aprobatele dechiarăpenaţiunea românăscoa să din numărul statelor terii cu aceste cuvinte: „cu toate că naţiunea română în patria asta nece nu s'a numărat între staturi, nece religiunea ei nu e una dintre relegiunile cele recepte, totuşi pană cînd vor mai fi suferiţi pentru folosul ţerii, *statul bisericei române să se ţină Ue acestea1). Inir'alt loc zice:* „cu toate că naţiunea română s'a admis în pa tria aceasta pentru binele public, totuşi ne- luînd aminte la starea sa cea de jos .. 2);îrc-*tr'alt loc zice că pe Români numai până atunci îi sufer în ţară, pănă cînd le va plăcea principilor şi locuitorilor, Ungurilor, Secu ilor şi Saşilor: „ cei ce se ţin de septa Românilor, au Grecilor,* cari în timpul prezente se sufăr, pînă cînd va plăcea principilor şi locuitorilor ţerii" ; *şi iarăşi:,,findcă nece rele-giunea naţiunii române încă nu e dintre cele*

naţiunii române nu e încă dintre cele patru religiuni primite". In urma acestor legi mai adaug, numai că legile acestea, după care se guvernă Ardealul şi astăzi, s'au întărit la stăruinţa celor trei naţiuni şi după venirea Ardealului supt domnirea casei austriace, prin aşa numita diplomă Leopoldina, şi Românii fură înlăturaţi din nou dela toate dregătoriile, fiind declaraţi nedestoinici numai pentrucă sínt Români, cu aceste cuvinte: „la toate dregătoriile, cari sínt de trebuinţă spre administrarea poliţiei, dreptăţii, economiei, ne vom folosi cu indigeni transilvani, adică cu Unguri, Secui şi Saşi fără de nici o deosebire de religiune, şi, de cîte ori *se* va întîmpla să fie vre-o dregătorie vacantă, nici odată naţiunile cele străine, nu vor precumpăni nici acele, pe cari ei, dimpreună cu noi, le numără între străini şi nedestoinice să exercite dregătorii.

*) Az Oláh vagy Görögök sectáján levők, kik pro tempore szenvedtettnek, nsque beneplacitum Prineipum ^ et; regnieolarum A. 0. I. 1. 3. A' minthogy az Oláh Nationak vallásaié nem a' négy recepta religiokközzül való. A. Ct HL 53. 1.

patru relegiuni recepte. . 1). In urma acestor legi numai atît mai adaug, că legile acestea, după care se gubernă Ardealul şi astăzi, s'au întărit la stăruinţa celor trei naţiuni şi după venirea Ardeahdui supt domnirea casei austriace, prin aşa numita Diplomă Leopoldina, şi Românii se scoaseră din nou dela toate deregutoriile, dechiarîndu-se de neaveri, numai pentrucă sínt Români, cu aceste cuvinte: „la toate deregutoriile, cari sínt de lipsă spre administrarea poliţiei, sau a dereptăţii, sau a economiei, ne vom folosi , cu indigeni tran silvani, adică cu Unguri, Secui şi Saşi fără de neci o căutare la religiune, şi de cîte ori se va întîmpla să fie în vacanţă vre-o deregătorie, niciodată nu vor precumpăni naţi unile cele străine, sau acele, pe care ei dim preună cu noi le num ără între străine, şi neaveri la purtarea deregăitorilor ".

lată anatema înfricoşată asupra, unei na ţiuni întregi. CA, înainte de ce aş desluşi <um a pătruns acest fu lger prin toate clasele naţiunii române, nu pot să nu obserb, că I ngurii nu se mulţumesc numai cu cit lipsesc de libertate pe naţiunea română, ci încă o si

Iată anatema înfricoşată asupra unei na- '
ţiuni întregi. Ci, mai înainte de a desluşi
cum a pătruns acest fulger prin toate clasele j
naţiunii române, — nu pot să nu observ, că
Ungurii nu se mulţumesc numai cu faptul că lip- »
de libertate naţiunea română, ci mai o şi
calomniază, zicînd chiar prin organul legislativ
că e o naţiune de jos, şi aceasta o zic numai
despre Români, cu toate că se poate zice pe
aceste ţimpuri şi de Unguri, precum şi de
alte naţiuni, cari gem sub aceste legi draconice.
Pe aceste timpuri barbare, nu se poate lăuda cu
cultura sa nici o naţiune de suptCoroana
Ungariei. Nu se poate lăuda nici cucultura
aristocraţilor, care sta doar în faptul că se
nutreau şi se îmbrăcau mai bine
^decît poporul şi erau deprinşi mai bine cu
măestria de a impila poporul; nici cu cul
tura poporului, pentrucă poporul era des- 4
brăcat de libertate care e condiţiunea cea
dintîiu a or'carei culturi omeneşti. Dacă cumva
se alegea nişte bărbaţi din vre-o naţiune,
cum au fost Corvinii, cum a fost Mihai viteazul ^
Ştefan cel Mare,' şi alţi Români de cari s'au
mirat şi parte s'au temut contimporanii, se

calumniază, zicând chiar prin organul legelativ, că eo naţiune de jos, şi. aceasta o zic numai despre Români, cu toate că se poate zice pe acestéfim puri'şi de Unguri, precum şi de alteşnatiuni, care gem sub aceste legi dra conice; pejacesfe timpuri barbare nu se poate lăuda cu cultura sa nece o naţiune de supt coroana Ungariei; nu se poate lăuda nece cu cultura aristocraţilor, cari numai într'aceea sta, că aceia se nutreau şi se îmbrăcaţi mai bine decit poporul şi erau deprinşi mai bine la măiestria de a împila poporul; nece cu cul tura poporului, pentrucă poporul era desbrăcat de libertate, care e conditiunea cea dintîiu a toată cultura omenească , ci, dacă se alegea nişte bărbaţi din oarecare naţiune , cum au fost Corvinii, cum afost Mihailé eroul, Ştefan cel Mare, şi alţi Români de cari s'au mirat şi parte s'au temut contimpuranii, se miră si se va mira toată posteritatea, ca unii ca aceştia s'a putut gloria pe derept naţiunea care i-a născut, cum se poate gloria fiecare mamă cu fii săi cei înţelepţi. Cum poate însă să defaime cineva pe o mamă.

miră şi se va mira toată posteritatea, — cu unii ca aceştia s’a putut mîndri pe drept naţiunea care i-a născut, cum se poate mîndri fiecare mamă cu fii săi cei înţelepţi. Cum poate însă să defaime cineva pe o mamă nobilă ca aceasta, fără să cadă însuşi în j udecata lumii, ca un calomniator fără de ruşine ?

După această, observaţiune mă întorc la influenţa legilor ungureşti asupra întregei naţiuni române, asupra tuturor claselor ei. Mai înţîi legea se apucă de izbeşte îngenere întreaga naţiune pentruca, fiind peste tot rănită, să nu răinîie sănătos nici un membru; apoi se apucă de biserică şi de preoţi: pe biserică o declară numai tolerată, pe preoţi îi supune la toate greută ţile şi, lipsindu-i de or’ce ajutor, numai dela preoţii români pretinde servicii pentru Stat, fără salariu şi cinste. Cer ca la o'r’ce bănuială să-i prindă ca pe nişte tîlhari şi hoţi,căci ştia legea că ,nu-i va apăra nimeni, fiindoprită naţiunea prin lege, ca să n’aibă dregători din sînul sau. Asupra ArhiepiscopuluiRomânilor dă putere fie-cărui ca să-l cerce la fumul său. Din aceste şi alte măsuri asupra

noveră ca aceasta fără să cadă însuşi înju de cata lumii , ca un calumniante fără de ruşine ?

După această obserbaţiune mă întorc la influinţa legilor ungureşti spre toată na ţiunea română, spre toate clasele ei. Mai întîi legea se apucă de bate pe toată naţiunea în genere ca, fiind vulnerată toată, să nu rămîie sănătos neci un membru; apoi se apucă de be-serică şi de preoţi, pe besencăo dechiară numai tolerată, pe preoţi îi supune la toate greută ţile, şi lipsindu-i de tot ajutorul, numai dela preoţii români pretinde şerbiţie pentru Stat fără salariu şi onoare; demandă ca la ver'ce prepus săi-i prindă ca pe nişte lotri şi furi, căci ştia legea că nu-i va apăra nimeni, fiind oprită naţiunea prin lege, ca să n'aibă dere-gutori din sinul său; asupra Arhiepiscopului Românilor dă putere fe-căru i ca să-l cerce la fum ul său. Din aceste şi alte măsuri asupra, besericei şi a preoţilor români au curs rîuri de lacrime peste toată naţiunea, şi încă curg. Dacă se mai află vre-o rază de lumină în preoţimea Românilor şi printfînsa în na ţiune pînă la finitul seclului al 17, aceea au de a o rnulţămi Românii Turcilor, cari

bisericei şi a preoţilor români au curs rîuri de lacrimi peste toata naţiunea, şi încă curg. Daca se mai află vre-o rază de lumină în preoţimea Bomânilor şi printr'însa în naţiune
° pînă la finitul secolului al 17, acesta au s *'o* mulţămească Komânii, Turcilor cari le mai da de lucru Ungurilor de nu-şi puteau executa după inima lor legile în contra Bomânilor. Şi, fiind deschisă comunicaţiunea Românilor de dincoace cu cei dedincolo de munţi, A r delenii învăţau în Komânia, unde se hiroto- noseau şi Arhiepiscopii noştri; Marmureşanii şi Selăgiani, şi ceilalţi Bomâni vecini cu Mol dova, învăţau în Moldova pînă ce s'a tăiat comunicaţia odată cu încetarea răsboaielor turceşti, şi prin alte împrejurări.

Mădularul tăiat din trup nu mai poate trăi, şi trupul, tăindu-se vr'un mădular, pătimeşte, chiar dacă nu piere. Acest scop l-au avut Ungurii, dîndu-şi silinţa să despartă no bilimea română de trupul naţional. Cu cărţile de înnobilare au vărsat în inima nobililorBomâni sumeţia, să se'creadă cumcă sínt Un guri, neam mai ales decît neamul Bom ânilor, iar la fraţii lor să caute cu dispreţ, şi cînd

le mai da de lucru Ungurilor de nu-şi puteau esecutau după inima lor legile cele în contra ,: Românilor; şi fiind deschisă comunicăciunea Românilor din coace cu, cei de dincolo ele munţi, Ardelenii învăţă în România, unde se hirotonea şi Arhiepiscopii noştri, Maramureşanii si Selăgienii si ceilalţi Români vecini cu Moldova învăţau aici pînă ce s'a tăiat comunicăciunea cu încetarea resbelelor turceşti, şi prin alte împregiurări.

Mădularul tăiat de către trup nu mai poate trăi, şi trupul, tăindu-se vr'un 'mădular, p ă timeşte, şi dacă nu piere. Acest scop l-au avut Ungurii, adoperîndu-se a tăia pe noverimea română de către trupul natiunale. Cu cărţile de noveritate au vărsat o sumeţie în inima noverilor Români, ca să creadă cumcă sínt Unguri, gen mai ales decît genul Rom ânilor; iară la, fraţii lor să caute cu dispreţ, şi, cînd intră în beserică, să se aleagă de ei. Pe lingă aceasta Ungurii purtau grijă, ca nu cumva să apuce noverii Românilor la deregutorii cardinali, să cîştige posesiuni mai mari prin donăciune impăg'ătească, fie fost cit de meritaţi pentru patrie, şi aşa să apuce la vre-o

intra în biserică, să stea la o parte de ei. Pe lingă aceasta, Lingurii aveau grija ca nu cumva nobilii Românilor să ia vreo dregătorie în» semnată să cîştige posesiuni mai mari prin donaţiune împărătească, or'cît de folositori ar fi fost patriei, ca nu cumva astfel să do- bîndeâscă vre-o putere mai însemnată care i-ar fi îndemnat să pună temelie unei' aristrocraţii române. In secolul trecut numai Meheş a ajuns Consilier de Curte, şi, în secolul prezent, Alesin Nopcia, cancelar: cu Meheş s'a în cheiat. secolul trecut, cu Nopcia se va încheia poate secolul prezent. Dar şi aceste minuni nu s'au făcut decit numai după ce unii ca aceş tia s'au lepădat de biserică, prin urmare şi de naţiunea română, şi au trecut la catoli cism şi la naţionalitatea ungurească. In Comitatele ungureşti, nobilii Români nu pot ajunge la dregătorii, cu toate că cea mai mare parte a nobilimii e română. In Comitate un dregător român e raritate, şi numai cîte unul se naşte într' un secol, ca geniile. In pămîntul Făgăraşului toată nobilimea e românească, iar dregătorii sínt Secui, afară de cîte un Co- păcianu, sau Boeru. Numai în cetatea de Piatră şi în Marmureş, care se ţineau mai 'nainte de

*putere mai însemnată, temîndu-se ca să nu ; facă arislrocraţie română. In seclul trecut | a. fost Mehesi Consiliar de Curte , si în seclul prezente Alesiu Nopcia, cancelar: cu Mehesi ►s'a încheiat seclul trecut, cu Nopcia se va în- • cheia poate seclul prezente; ci şi aceste minuni I nu se fac fără numai după ce s'au lepădat I unii ca aceştia, de besericä, prin urmare şi I de naţiunea, română si au trecut la catoli- I cismul şi la natiunalitatea ungurească. — In * Cornițele ungureşti noverii Români nu pot ' ajunge la deregutorn, cu toate că cea mai mure parte a noverimii e română, în Comi- tute un deregutoriu român e raritate, şi nu- ■ muicîte unul se naşte într'un seclu ca geniii; în pământul Făgăraşului e română toată no- I verimea, iar deregutorii sínt Secui, afară de <ite un Copăcianu , sau Boem; numai în Ge ţi tulea de Piatră şi în Maramureş, care se ţinea \inai 'nainte de Ardeal, sínt mai mulţi deregu- to Români, carii se lin încă de beserică na- _' nale, dar pe aceştia ii privighează Ungurii > u o mie de ochi şi se adoperă în tot modul v -i unguri, cum i-au ungurii pe Zeicanii, I Goleştii, Pâgânestii, cp din Haţeg, ca să aibă*

Ardeal, sínt mai mulţi dregători Români, cari se ţin încă de biserica naţională, dar pe aceştia îi priveghează Ungurii cu o mie de ochi şi se lucrează în tot modul a-i unguri, cum i-au ungurit pe Zeicanii, Ooleştii. Păgîneştii, etc. din Haţeg, ca să aibă prin cine să stoarcă pe popor şi să-i ţină în întuneric pe nobilii Români din acea ţară, dacă nu pot să-i ungurească.

Onoarea nobilimii române e subordonată peste tot locul sumeţiei ungureşti; nobilii Români, la adunările provinciale, stau numai pe afa ră : la masa verde numai Ungurii au vorbă şi intrare ca să proiecteze legi şi măsuri în contra Românilor. Legile ungureşti pe nobilii Ro mâni nici nu-i numesc pe numele naţiunii lor, ci numai *..azon sectán levő atyánkfiái* “ adecă *„fra ţ ii noştri de secta aceea* “ însă care e această sectă? Fără îndoinţă cea condamnată de Aprobate. Iată în ce stă frăţia Ungurilor, că şi credinţa şi chiar pe Dumnezeul fratelui său îl declară numai tolerat, ca unul ce crede în Dumnezeul tuturor neamurilor, nu în Dum nezeul Ungurilor.

Supt nişte astfel de răi auguri nobilimea

prin cine să stoarcă pe popor şi să-i ţină în întuneric pe noverii Români din acea ţeară, dacă na pot să-i ungurească.

Onoarea noverimii Române e subordinată pre tot locul sumeliei ungureşti, noverii Români, la adunările marcali stau numai pe afară: la measa verde numai Ungurii au vorbă si intrare ca să proieple legi şi măsuri în contra Românilor; legile ungureşti pre noverii Români nici nu-i numesc pe numele naţiunii lor, ci numai «azon sectán levő atyánkfiái» *adecă* «fraţii noştri de septa aceea», *însă care e această septă? fără îndoinţă cea condamnată de Aprobate, lată în ce stă frăţia Ungurilor, că si credinţa şi chiar pe Dumnezeul fratelui său îl dechiară numai tolerat, pentru-că crede în Dumnezeul tuturor genţilor, nu în Dumnezeul Ungurilor. .*

Supt atari augurie rele noverimea română nu va apuca niciodată la valoarea ce i se cade în stat, pentru că valoarea fără cultură, cultura fără de libertate, şi libertatea fără de esistenţe şi onoare natiunale nu e cu putinţă. Ci noverii Români au început a se pătrunde de sentimentul gradului lor celui

romina nu va a junge niciodată la valoarea ce i se cade în stat, pentrucă valoarea fără cultură, cultura fără de libertate, şi libertatea fără de existenţă şi onoare naţională nu e cu putinţă. Insă nobilii Români au început a se pătrunde de sentirflentul gradului umilit ce -1 au în raport cu Ungurii, căci sentimentul de onoare, deşi se asupreşte pînă la un timp, nu se stinge. Cînd va cunoaşte oare acest ram nobil al naţiunii noastre că ramul, numai fiind în legătură cu arborele, înverzeşte; dar că, despicîndu-se de către arbore, nu mai înfloreşte'? Dacă aceasta anatemă politică izbeşte şi pe preoţii româneşti, de cari tot mai aveau frica Ungurii că le vor răspunde cu anatema preoţească, aşa încît trebuiau^să se apere prin lege de ei *(az oláh popok ne afuriszáljank!)* ;dacă-i bate bruma constituţiunii ungureşti chiar şi pe nobilii Români, cari au drepturi aseme nea cu Ungurii aristrocraţi,— ce vor face oare aceşti aristrocraţi cu poporul, pe care nici o lege nu -1 apără după ce l-a desbrăcat de dem nitatea personală şi de proprietate însăşi legea care ar avea datoria să-l apere? Iată, că după ce-i scot pe iob a gi— aşa se cheamă acum

umilit în report cu Ungurii, căci sentimentul de onoare de se şi asupreşte până la un timp, nu se stinge. Cînd va cunoaşte acest ram nőmre al naţiunii noastre, că ramul numai fiind în legătură cu arborele, înverzeşte; despicîndu-se de către arbore, nu mai înfloreşte ?

Dacă-i bate anatema aceasta politică şi pe preoţii româneşti , de cari tot mai aveau frică Ungurii, că le vor răspunde cu anatema preoţească, aşa cît deveau să se apere prin lege de ei Taz oláh popák ne afuriszáljank!) *dacă-i bate bruma constituciunii ungureşti chiar si pre noverii Români, cari au asemeni derepturi cu Ungurii aristocraţi, ce vor jace aceşti aristocraţi cu poporul, pre care nu-l apără nece o lege, după ce l-a desbrăcat de demnitatea personale şi de proprietate însăşi legea ceea ce i-ar fi datoare cu apărare ? lată, că după ce-i scot p e iobagi — aşa se cheamă acum poporul aşerbit — la sapă, la seceră, sau la alte lucruri, îi pun coardă ca de aici în Vesa, spânii, şi jucleţii domneşti îi mînă, cu alunul dindărăt de* se *înalţă pulberea în urma lor ca în urm a carelor ce fug pe drumul terii; cînd e bărbatul la cărat de grhi, de fîn , de*

poporul şerbit — la sapă, la seceră, sau la alte lucruri, îi pun coardă şi, de aici în Yesa, spânii şi judecătorii domneşti îi mînă cu alunul dindărăt de se înalţă pulberea în urma lor ca în urma carelor ce fug pe drumul ţării. Cînd e bărbatul la căratul de grîu, de fîn, de ,vin domnesc, sau cu aratul vîn pămîntul domnesc, atunci femeia e în curte la cernut, la dres, la scos de cînepă, la tors: casa ţăranului e rămasă numai in grija pruncului din leagăn. Cînd e timpul frumos, ţăranul lucrează la domni, iar cînd plouă şi vine la lucrul său, atunci i se scrie ziua numai jumătate. Cînd a finit lucrul domnului, în deşert îşi aruncă şi elsămînţa în pămînt, pentrucă acum a trecut timpul semănăturii. Cînd vinedela domni acasă, atunci îl mînă la drum şi Iu Comitat şi la poştă:cînd să mai facă atunci şi claca popéi, că nicifără popă nu poate rămîne? Cine să mâi aibă inimă sa mai pună pomi şi să planteze vii, fiindastfel îngreunat? Cine s’ar îndemna să înfrumu seţeze pămîntul cu grădini, cînd ştie că numai aţîţă pofta domnului său, ca să i le ia cu putere cînd va vrea? Să trecem peste ruŞfeturilecele multe: găinile Crăciunului, mielul Pa-

vin domnesc, au cu aratrul în alocliul domnesc, atunci fem eia e în curte la cernut, la dires, la scos de cînepă, la tors, casa colonului e ■ rămasă numai în grija pruncului din lea găn; cînd e timp frumos, colonul lucră la domni, cînd plouă vine la lucrul său, atunci ziua numai jum ătate i se ştie; cînd a finit lucrul domnului, în deşert îşi aruncă şi el sămînţa în p amint, pentrucă acum a trecut timpul semănăturii; cînd vine acasă dela domni atunci îl mină la drum şi la Comitat şi la postări; apoi cînd să mai facă si da,ca 'popéi, că nici fără popă nu poate fi ? Cine ar avea inimă de a pune pomi, si a plantă vii fiind astfel îngreunat, cine s’ar îndemna să înfrumuseţeze pămîntul cu gradine, cinci ştie că numai aţîţă pofta domnului său, ca să le iee cu puterea cînd va vrea? Să tăcem prestăciunile cele m ulte: găinile Crăciunului nielul Paştilor, puii şi ouăle si cupele de unt şi zeciuielile, să trecem cu vederea vacile cele grase si peile de vulpe, cari le da mai ’nainte popii româneşti. Dacă nu-si poate închipui cineva greutăţile, cari le sufereau oare-dnd Iudeii dela Faraon în Egipet, să se uite la

ştilor, puii şi ouăle şi oalele de unt şi zeciuelile; să trecem cu vederea vacile cele grase şi pieile de vulpe, pecari mai 'nainte le dau popii româneşti. Dacă nu-şi poate închipui cineva greutăţile, pe cári le sufereau Iudeii pe vremuri dela Faraon in Egipet, sa se uite. la Faraonii din Ardeal, cum nu se mai mulţu mesc acum cu ziua de lucru, ci dau cu ruptul clâile, de e silit ţăranul a face ziuă din noapte, şi a lucra cu toată casa sa, ca să poată împlini numărul cel peste măsură; sínt şi aristocraţi cari îi bagă în ju g pe oameni şi grăpează cu ei!

Cum au trecut însă atîţia secoli peste Unguri, fără să ridice greutăţile acestea de pe umerii poporului! Dar ce vorbesc eu de ridicare, oare nu-i văzurăm cum chiar în dieta din urmă se întreceau să-i răpească poporului, cu Urbariu nou, şi proprietatea pe care o are? In Germania începe a se şterge servitutea încă de pe la anul 1688; în Prusia proprietatea ţăra nilor se scoate de supt domnesc pela începutul acestui secol; Ungurii însă i-a r vindeşi astăzi pe oameni, dacă n'ar fi fost Iosef II. Nici măcar de ştergerea aviticităţii n'a

Faraonii din Ardeal, cum nu se mai m ulţu mesc aceştia acum cu ziua de lucra, ci clau cu ruptul clăile, de e constrîns colonul a face ziuă din noapte, şi a lucra cu toată casa sa, ca să poată plen) numărul cel peste măsură; sínt şi aristocraţi, cari îi bagă în ju g pe oameni si grapă cu ei!

Cum au trecut însă atîte secle peste Un guri fără să ridice greutăţile acestea de p re umerii poporului! Dar ce vorbesc eu de ridi care, au nu-i văzurăm numai în dieta : din urmă cum se întreceau ca să răpească cu Urbariu nou dela popor si proprietatea care o arel In Germania începe a se şterge ser- ■ biiutea încă pe la anul 1688, în Borusia se scoate de supt domnesc proprietatea colonilor încăpela începutul acestui seclu, dar Ungurii i-ar vinde si astăzi pe oameni, dacă n'ar fi fost losef li; nece măcar de ştergerea avitici-tăţii n'a vorbit nece un Ungur în vre-o dietă din Ardeal pînă la Baronele Dionisiu Ke mény, ci părăsi şi acesta dieta cu inima frîn tă de durere, căci nu putu să- scoată n i mic la cale în contra mulţimii domnilor pă- rnînteşti. Schimbarea, care o proiepta dieta

vorbit- nici u n , Ungur în vre-o dietă din Ardeal pînă la baronul Dionisiu Kemény, ci şi acesta părăsi dieta cu inima frîntă de durere, căci nu putu să scoată nimic la cale în contra mulţimii domnilor pămînteşti. Schim barea, pe care o proiecta dieta ungurească pe la anul 1832, eră să vîndă de a doua oară pe popor la domnii pămînteşti, iar ştergerea servi- tuţii aceasta de astăzi o înveninează cu uciderea naţionalităţii!

Cu toate acestea, Ungurii nu se credeau asiguraţi de ajuns din partea Românilor numai cu uniunile încheiate pînă acum, pentru-că cea dela Asculeu fusese prea liberală, pentru Români. Uniunea celor trei naţiuni n\ imai pe nobilii cei mai de frunte ai Românilor îiatrăsese fii complot, iar cealaltă nobilime ro mână era legată de naţiunea şi biserica ro mână cum este astăzi. Deci, după intrarea refor mei în Ardeal, Ungurii lucrară mult pînă ce traseră pe Români într'o uniune religioasă cu dînşii, de ţinură cu Uniţii, mai bine de o sută de ani, iar cu Reformaţii sau Calvinii aproape două sute de ani. Mult avură să sufereRomânii dela Unguri pe acel timp şi mulţi

ungureasca, pe la anul 1832, eră să-l vîndă a, doua oară pe popor la domnii păm înteşti, si ştergerea şerbituţii cea de astăzi o înve ninează cu uciderea natiunalităţii!

Cu toa te.acestea, Ungurii nu se credeau asecuraţi de ajuns din partea Românilor numai cu uniunile încheiate pina acum, pen- trucă cea dela Asculeu fusese prea liberale pentru Români , uniunea celor trei naţiuni mirhái pe noverii cei mai de frunte ai Ro mânilor îi trăsese la complot, iar cealaltă no ver ime română era legată de naţiunea şi bi serica română cum este astăzi, deci după in trarea reform aţiunii în Ardeal atîta lu crară Ungurii pînă ce-i traseră pre Români la uniune religioasă cu sine, de ţinură cu Unitarii mai bine de o sută de ani, iar cu Reformaţii sau Calvinii aproape la două cente de ani. Multe, avură de a suferi Ro mânii dela Unguri pe acest timp şi mulţi Români de frunte se lepădară atunci de legea şi limba părintească şi se făcură Unitari, Calvini şi Unguri. Pe aceste timpuri, trime teau Ungurii pe la Români cercători din casă în casă, şi la care Român nu afla oală la

româai de frunte se lepădară atunci de legea şi limba părintească şi se făcură Uniţi, Calvini şi Unguri. Pe aceste timpuri, Ungurii trimeteau pe la Români cercetători din casă în casă, şi la care Român nu afla oala la foc, pe acela îl pedepsea; pe acest timp ei făceau pe popii români să ierneze cîni domnilor, şi protopopii purtau pe umeri pe intendentul superior calvinesc; cărţile biseri ceşti se traduceau in limba slavonă în cea ro mână, şi le făceau Românilor şi alte cărţi în limba română, cu dogme reformate ca să-ipoată unguri mai uşor. Aceasta avu însă urmarea fericită pentru Români, fără voia Ungurilor, că se scoase limba slavonă din bi serica română, şi intrâ în locu-i cea naţională. Ce minune, că Românii, chiar expropriaţi de Aprobate şi atît de greu asupriţi, îşi ţin încă şi pe- aceste timpuri puterea judecăto rească in judeţele protopopeşti, şi puterea le gislativă în Sinod! Dovadă, că au avut odată existenţă şi o viaţă naţională. F ie ca şi încercările de astăzi Ungurilor să se frîngă de credinţa Românilor către naţionalitatea lor, de bărbăţia lor!

foc, pe acela îl pedepseau; pe acest timp h făceau p e popii româneşti să ierneze etnii domnilor, şi protopopii purtau p e umeri pe superintendentele calvinesc; cărţile bisericeşti se traduseră de pe limba schiască în cea ro mână, şi le făceau Românilor şi alte cărţi cu dogmate reform ate în limba română, ca să-i poată unguri mai uşor, asta însă avii ■ urmare fericită pentru Români peste voia Ungurilor , că se scoase limba scheiască din be- serica română, şi intră cea natiunală. Ce m inune! că Românii, şi expropriaţi de Apro bate, şi în această form ă asupriţi, îşi ţin încă si pe aceste tim puri puterea judecătorească în judeţele protopopeşti, si puterea legelativă în Sinoade; document , că a avut odată existenţă şi viaţa natiunale: fie ca şi încercările Ungu rilor cele de astăzi să se frîngă în credinţa Românilor către natiunalitatea lor, şi în bărbăţia lor!

Către finitul seclului al 17, calamităţile Românilor întrec toată măsura, poporul se strîmbase de ju gu l cel greu, noverimea ro mână încă n'avea mai nece un folos de p r i vilegiul noveretăţii, că aristocraţii cei mari o

Către finitul secolului al * 17, calamităţile Românilor întrec or'ce măsură. Poporul se dăhulase deju gu l cel greu, şi nici nobilimea ro mână n 'avea mai nici un folos de pe urma pri vilegiului nobilităţii, căci aristocraţii cei mari o despoaie de proprietate cu puterea, o asupresc şi o batjocoresc, şi nobilii români, neştiind ungureşte şi neavînd apărători aleşi din m ij locul lor, nici în Dietă, nici în Comitate, Scaune şi Magistrate* nici la Curtea Princi pilor pe nimeni, nieăiri nu se pot apăra. R o mânilor nu le era iertat a umbla la şcoală, fiind şerbi şi legaţi de pămînt; abia unii se puteau răscumpăra pentru ca să se facă preoţi, dar, şi ca preoţi, n'aveau nici o prerogativă, ca să fie scutiţi de anatema Aprobatelor. Iertarea zecimilor de sub Principele Bet hlen şi alţii, deşi-i uşura puţin, nu-i putea însă apăra de batjocurile mai marilor U nguri; în Ajud, nu-i eră îngăpuit nici unui preot romă nesc a intra să boteze şi să îngroape. Se zice că doi preoţi Români, pe cînd duceau la eîmp porcii domnilor, fură întâmpinaţi de arhiepiscopul Teofil. Acei preoţi, văzînd că e arhiepiscopul, că zură în genunchi şi lăcrimînd strigară: „Sfinţia

despoaie de proprietate cu puterea, o asupresc si o batjocoresc, şi noverii români, neştiind ungureşte si neavînd apărători aleşi din m ij locul lor, nece la Dietă, nece la Comitate, Scaune si Magistrate, nece la Curtea Princi pilor pe nimene, uim iri nu se pot apăra. Ro mânilor nu le eră iertat a umbla la şcoală-, fiind şerbi şi legaţi de păm în t; abia se puteau răscumpăra unii pentru ca să se facă preoţi, clar si ca preoţi încă n'aveau nici o prerogativă, care să-i scutească de anatema Apro batelor. Iertarea zecimilor dela principele Bethlen şi alţii, de-i şi uşura puţin, dar nu-'i p utea apăra de batjocurile Marilor ungureşti; în Aiud nu eră, iertat nece unui preot româ nesc a intra să boteze si să îngroape; se zice cădoi preoţi Români, mînînd porcii domnilor la cîm p,fură întîmpindţi de arhiepiscopul Teo/if : cei preoţi, văzînd că e arhiepiscopul, căzură în genunchi şi lăcrimînd strigară: „Sfinţia Ta! ajută-ne, că sintem de p erii /" Dar cum putea să le ajute, cînd principii reform aţi îl făceau şi pe Arhiepiscopul Românilor ca să boteze căţei în loc de prunci şi, clacă nu voia, îl bu tea cu toiage şi cu vina de bou, cum a făcut

ta! ajută-ne, că jtérim!“ Dar cum putea să le ajute, cînd principii reformaţi îl sileau chiar pe Arhiepiscopul Românilor să boteze căţei în loc "de prunci şi, dacă nu voia, îl băteau cu 'toiage şi cu vînă de bou, cum a făcut cu Arhiepiscopul Sava? O timpuri barbare! o tiranii neauzite! periţi din istorie, stingeţi-vă din memoria oamenilor, ca să nu mai creadă viitorimea că familia omenească ar putea de genera pînă la asemenea sălbăticii! Să vedem însă atunci cum, din aceste catastrofe, se des făşură un nou raport între Români şi Unguri.

y Pe cînd Românii se luptau cu calamităţile acestea, Ungurii catolici ardeleni scăpătaseră şi ei foarte tare şi scăzuseră în număr supt domnia principilor reformaţi; nu pu teau scoate nimic la cale, nici în diete, nici aiurea, în favoarea catolicilor. Deci ei se folosiră de împrejurarea cea priincioasă, în care se aflau acum supt domnia casei de Austria şi chemară pe Români la o nouă Uniune, făgă-duindu-le toate drepturile privilegiate şi bună tăţile bisericei catolice, dacă vor părăsi ca tolicismul sau ortodoxia bisericei răsăritene şi vor îmbrăţişa catolicismul bisericei apu-

cu Arhiepiscopul Sava. O tim puri barbare! o tiranii neauzite! periţi din istorie, stingeţi-vă din memoria oamenilor, ca să nu mai creadă cei viitori, că ar putea degenera fam ilia om e nească la atari sălbăticii! Ci să vedem atunci cum se desfăşură din aceste catastrofe un report nou între Români si Unguri.

Cînd se luptau Românii cu calamităţile acestea, Ungurii catolici ardeleni, încă scăpătaseră foarte tare şi scăzuseră cu numărul supt domnirea principilor reformaţi, nu p u teau scoate nemică la cale, nece în diete, nete aiurea, în favoarea catolicilor. Deci ei se fo losiră de împrejurarea ceafavoritoare, în care se aflau acum supt domnirea casei Austria, şi chemară pe Români la uniune nouă, le- gîndu-le toate drepturile, privilegiile si bună tăţile bisericei catolice, dacă vor părăsi ca tolicismul sau ortodopsia bisericei răsăritene şi vor îmbrăţişa catolicismul besericei apu sene. Aşa, Românii , ca să scape de batjocurele cele multe, se plecară de aceptară această, uniune cu Ungurii — zic întfad ins cu Un gurii, nu cu Rom a, pentrucă credinţa cato lică şi uşurarea Românilor nu eră scopul

sene. Românii, ca să scape de batjocurile cele multe, se plecară de primiră această uniune cu Ungurii — zic într'adins ' cu *Ungurii*, nu cu *Roma,* pentrucă nici credinţa catolică nici uşurarea Românilor nu eră scopul Ungurilor, ci toate erau numai nişte împrejurări favorabile de cari Ungurii se bucurau şi se foloseau, ca şi de împrejurarea domnirii austriace, ca săi poată atrage pe Români în partea lor. Că nici nu-i darea de sufletele Românilor, nici nu le dorea fericirea, ci le păsa numai de faptul că protopopii Românilor purtau pe umeri pe intendentul superior calvinesc, şi nu pe Episcopul dela Alba-Iulia, sau pe rectorul Iezuiţilor din Cluj; de aceea zisei că Ungurii au făcut această uniune numai pentru binele lor, nu în folosul Românilor. Şi cu această declaraţiune asigur pe toţi slujitorii bisericii noastre, o dată pentru totdeauna, să nu se teamă că voiu cumva să mă ating de natura dogmatică a uniunii, eăci eu o privesc numai din punctul de vedere politic, ca un raport profan între Unguri şi Români; numai despre uniune, in acest înţeles, zic eu că Strigoniul a făcut-o în fa-

Ungurilor, ci astea erau numai nişte împre ju rări favoritoare de cari Ungurii se bucurau şi se foloseau ca de împrejurarea domnirii au stria,ce, ca să-i poată trage pe Homâni în partea lor, că nece nu-i durea de sufletele Românilor , nece nu le dorea fericirea , ci-i durea numai de aceea, ca să poarte proto popii Românilor pe umeri pre superinten-clentele calvinesc, şi nu pe Episcopul dela Alba-lulia, au p e reptorele Iezuiţilor din Cluj; de aceea zisei că uniunea aceasta au făcut-o Ungurii singur pentru binele lor, nu în folosul Românilor, şi cu această dechiara-ţiune asecur pe toţi custozii Sionului , odată pentru totdeauna, ca să nu se teamă, că voiu să mă ating de natura cea dogmatică a Uniunii, cînd o cern numai din respeptul politic, ca un report profan între Unguri si Români; numai despre uniune în acest în ţeles zic eu, că Strigoniulo a motivat în fa voarea besericei ungureşti şi spre subjugarea şi căderea celei rom âne : Strigoniul o a plantat în inima împăratului Leopold si a Românilor; Strigoniulo a udat prin Iezuiţi; Strigoniul o a crescut; Strigoniul o a si smuls

voarea bisericei ungureşti şi spre subjugareâ şi căderea celei române: Strigoniul a plantat-o în inima împăratului Leopold şi a Româ- " n ilor; Strigoniul a udat-o prin Iezuiţi; Stri-gonul a crescut-o; Strigoniul a şi smuls-o după aceea tot prin Iezuiţi din inimile unei părţi a Rom ânilor; şi poate că tot Strigoniul o va smulge şi din inimile celeilalte părţi — dacă nu se va lăsa de metropolitură, de pro tectorat, de primaţie şi supremaţie, şi de or 'ce gînd de stăpînire şi influenţă asupra biseri-cei Românilor. Supt înaltă protecţiune a acestui Strigoniu Iezuiţii fabricau diplome false: sco teau crisoave dela Curte şi bule dela Romasub titlul de Episcopat al Făgăraşului pentru o nouăstibjugaré a bisericei române. Nu mai sim plitatea preoţilor Români a apărat, de n'a - .apus cu totul, demnitatea Mitropoliei Românilor. Ei nu poftiră întru nimic la nişte asemenea bule şi crisoave, ci toate bisericile române conti-nuară, şi după această uniune, ca şi înainte de ea, a da ascultare în tot Arhiepiscopului lor ca şi mai 'nainte. Ce folos putea să aibă Roma, desbrăcînd de demnitatea arhiepiscopească pe ţ Arhiereul Românilor, care acum îi întărise

după aceea tot prin Iezuiţi din inimile unei părţi a Românilor; şi poate că. tot Strigoniul o va smulge şi din inimile celeilalte părţi — dacă nu se va lăsa de metropolitură de proteptorat, de prim aţie şi supremaţie, şi de verce domnire şi influenţă asupra besericei Românilor. Supt înalta protepţiune a acestui Strigoniu fabricau Iezuiţii diplome falşe: scoteau rescripte dela Curte şi Bule dela Roma pentru noua subjugare a besericei ro mâne sub titlul de Episcopat al Făgăraşului; numai simplicitatea preoţilor Români apăra demnitatea Metropoliei Românilor de n'a apus cu totul , că nu luară întru nimic atari bule şi rescripte, ci continuară şi după, uniunea, aceasta, ca şi înainte de ea, a căuta în toate besericile române tot pe Arhiepiscopul lor ca şi mai 'nainte. Ce folos putea să aibă, Roma desbrăcînd de demnitatea arhiepisropească, pe Arhiereul Românilor, care acum ti, întăriseră, legăturile cele naturali si cu legătura, religioasă, dacă nu lucra: Strigoniul unguresc la umilirea besericei româneşti; eu cred, că asta nu o făcea -nece Curtea împă rătească, nece Roma, dară, Strigoniul manu-

V

legăturile cele naturale şi cu legătura religioasă, dacă nu lucra Strigoniul unguresc'la umilirea bisericei româneşti? Eu cred că aceasta nu o făcea nici curtea împărătească, nici Rom a; Strigoniul conducea toate Jucr uri le uniunii la Curte şi la Roma şi, fără in fluenţa şi voia iui, nu se făcea nimic în lu crurile bisericei române, cum nu se face nici astăzi.

Să zicem însă, fiindcă „Românul ţine minte tăcerea de bine şi nedreptatea“ — *beneficii et in juriae memor esse sólet* — să zicem cum că, din fîntîna uniuni acestei, au curs nişte mij loace materiale pentru Români, cu cari nu puţin s’au aj utat, fiind cu totul despoiaţi de averile bi sericeşti cît timp fuseseră supt principii calvini; să zicem că din uniune a ieşit privilegiul preo ţilor români de a nu sta la j udecată pentru per soanele lor, decît numai înaintea Sihoadelor bisericei române; să zicem, că uniunea a născut şi şcoalele Blajului, din cari au ră sărit o mulţime de lumini între Rom âni: să zicem, că uniunea a dat ocaziune unor Ro mâni, de ne-au adus aminte începutul şi origina sîngelui nostru din Roma şi au semănat

ducea toate lucrurile Uniunii la Curte si la Roma, şi fără influenţa şi voia lui nu se făcea nimic în lucrurile besericei române, cum nu se face nece astăzi.

Să zicem însă, fiindcă Românul ţine minte facerea de bine şi nedereptatea—beneflciiet injuriae memor esse sólet — *să zicem, cum că din f întina uniunii au curs neşte mijloace*
v *materiali pentru Români, cu care nu puţin s'au* a mtat, *fiind cu totul despoiaţi de averile besericeşti supt principii calvineşti; să zicem că din uniune a ieşit privilegiul preoţilor români de a nu sta la judecată, înc.ît pentru persoanele lor, fără numai înaintea Sinoa delor besericei române; să zicem, că uniunea a născut şi şcoalele Blaşului, din cari au ră sărit o mulţime de lumini între Români;să zicem, că uniunea a dat ocăziune unorRomâni, dene-au adus memoria începutuluişi a sîngelui nostru din Roma, şi au semănat din nou virtuţile străbune în păm întul Da ciei; să zicem în urmă, că uniunea i-auînviat pre Români din lesinare, uniunea i-a deşteptat din somn şi le-a insuflat spiret de eleată, ca să, lucre la îndreptarea, soartei*

din nou virtuţile străbune în pămîntul Daciei; sa zicem, în fine că uniunea i-a înviat pe Eomâni din leşinare, uniunea i-a deşteptat din somn şi le-a insuflat spirit de vieaţă, ca să lucreze la îndreptarea soartei noastre dela Inocenţiu pînă în ziua de astăzi; — să nu uităm însă. a pune în cumpănă şi rănile înfipte naţiunii noastre prin uniune, dacă voim a ne cunoaşte raporturile cu Ungurii şi în această privinţă.

îndată la începutul uniunii vedem în Sinoadele noastre pe pater-reetorul Iezuiţilor, prezidînd în locul intendentului superior reformat şi pe alt Iezuit, îl vedem neîncetat în coastele episcopului nostru priveg'hindu- 1, ca pe un făcător de rele. Acum spuneţi-mi, ce diferenţă este între intendentul superior Tofeö şi între iezuitul Baranyi? Care din amîndoi a fost mai bun pentru Eomâni? îndată după unire, episcopul catolic din Alba-Iulia încalecă peste Arhiepiscopul nostru şi-l face Vicar : îl înfruntă, îl dojeneşte,'îl inspectează pînă ce -1 scoate abia bula papei din 1721, *ab omni admonitione , correptione , visitatione* acelui episcop din Alba-Iulia; iar arhiepiscopul din Stri-

noastre dela Inocenţiupină în ziua de astăzi; să nu uităm insă a pune în cumpănă şi mânerile înfipte naţiunii noastre prin uniune , dacă coim a ne cunoaşte reporturile cu Vrujur ii şi în acest respept.

îndată la începutul Uniunii vedem în Si noadele noastre pe patrele-reptore al lezui- . Iilor,preşesînd în locul superintendentelui re form at şi pre alt Iezuit îl vedem neîncetat în coastele episcopului nostru priveghindu-l, ca pe un făcător de rele. Acum spuneţi-mi, ce diferenţă este intre svperintendentele Tofeö ■şi intre iezuitul Burányi, care din amîndoi a [ost mai bun pentru Români ? îndată după unire episcopul catolic din Alba-lulia înca lecă preste Arhiepiscopul nostru şi şi-l face Vicar iu, îl înfruntă, îl dojeneşte, îl vizită penă ce-l scoate abia bula papei din 1721, ab omni admonitione, correptione, visitatione *celui episcop din Alba-lalia; iar arhiepis copul din Strigoniu îl desbracă de demnitatea arhiepiscopească şi şi-l face sufraganeu, şi beserica noastră o bagă în ju g nou unguresc.*

Cu serbitutea aceasta nouă se introduce în clerul român un şerbilism nou împreunat cu

goniu îl desbracă de demnitatea arhiepiscopească şi-l face sufragant, şi biserica noastră o bagă în ju g nou unguresc.

Cu această nouă servitute se introduce în clerul român un servilism nou împreunat cu o îngîmfare mizerabilă mai ales fată de cei neuniţi, cari n 'aveau privilegiul Uniţilor. Acest spirit necurat locuieşte în Mînăstirea din Blaj sub călugări; face advocat de Iezuiţi şi pe un Petru Aron ; dă de ajuns de lucru episcopului Inocenţiu şi inimoşilor protopopi de atunci. Murind călugării, acest spirit rămîne moştenire Capitulului ce urmează în funcţiunile călugărilor; şi de aci se strecoară la cler. Episcopii, Capitulul, Protopopii şi Vicarii lucrau pe întrecute spre cea mai profundă durere a clerului şi a.toată naţiunea, ca biserica română să nu mai scape niciodată de sub această subtutelă ruşinoasă. Fii nefericiţi! Cine vă va apăra, dacă părinţii voştri dau mîna cu străinii în contra voastră ? Ce ar zice episcopul Inocenţiu, cînd ar vedea că acum Iezuitismul n 'are numai un advocat în biserica lui cea şerbită şi sfîşiată de Iezuiţi? Ce a păcătuit biserica noastră — întrebăm şi

o îngîmfare mezeravere mai ales in refe rinţă, către cei neuniţi, cari n'aveau privile giul Uniţilor. Acest spiret necurat locuieşte in Monasteriul din Blaş supt călugări', face ad vocat de Iezuiţi şi pre un Petru Arone; clă lucru de ajuns episcopului Inocenţiu şi in i moşilor protopopi de ătunci; murind călu gării, rărnine ereditate Capitulului sucesoriu în funcţiunile călugărilor; şi de aci se strecură la Cler. Episcopii , Capitulul, Protopopii şi Vicarii lucră pe întrecute spre cea mai pro fundă durere a Clerului şi a toată naţiunea, ca să nu mai scape beserica română niciodată de sub această subtutelă ruşinoasă. Fii nefericiţi! Cine vă va apăra, dacă părinţii, voştri dau mina cu străinii în contra voastră? Ce ar zice episcopul Inocenţiu, cînd ar vedea, că acum n’are lezuitismul numai un advocat în bese rica lui cea aşerbită şi sfîşiată de Iezuiţi ’!

Ce a păcătuit biserica noastră— întrebăm şi noi cu episcopul Inocenţiu — dacă cumva n ’a păcătuit unindu-se, de se pedepseşte cu in famia de dezertor? Cu uniunea deodată a intrai o ură între Români, care a ţinut mai bine de SO de ani. Iertaţi-mă, fraţilor,'să, trec

noi cu episcopul In ocen ţ iu — , dacă cumva n'a păcătuit unindu-se,— de se pedepseşte cu in famia dezertorului ? 1Cu Uniunea deodată a intrat o ură între Români, care a ţinut mai bine de 80 de ani. Iertaţi-mă, fraţilor, sa trec cu vederea furiile iadului, cari au sfîşiat pe Români în aceste timpuri nefericite ; nu cereţi ca să descriu cum se certau fiii cu pă rinţii ; cum se bateau fraţi cu fraţi fără să ştie pentru ce; cum se afuriseau preoţii noştri unii pe a lţ ii; cum lucrau mai-marii ungureşti şi mai ales episcopii lor înaintea Curţii ca cu silnicie sa-i facă uniţi pe Rom âni; cum întă-rîtau pe episcopii uniţi şi pe călugări ca săfacă prozeliţi din Români. Şi aceştia nu ve deau că sínt numai unelte cu cari să fo losea invidia ungurească ca să tulbure pacea între fraţi! Cine ar putea spune suferinţele Românilor în acele turburări? Cei neuniţi n'aveau nici preoţi, nici episcop, pînă ce că zură sub ju gu l sîrbesc; nu-i apăra nici o lege în ţară; şi pe deputaţii pe carii îi trimiteau la Curtea împărătească, duşmanii lor mijloceau de-i puneau la închisoare. Atît erau de mari relele pe cari' le suferea naţiunea Română în urma

cu vederea fu riile iadului, cari i-au sfîşiat pe Români în aceste timpuri nefericite; nu postulaţi ca să descriu cum se certau Ini cu părinţii; cum se băteau fraţi cu fra ţ i fără să ştie pentru ce; cum se afuriseau preoţii noştr i unii pe alţii; cum lucrau marii ungureşti şi mai ales episcopii lor înaintea Curţii ca să-i facă uniţi cu puterea pe Români; cum întă-rîtau pe episcopii uniţi şi pe călugări ca să facă prozeliţi din Români; si aceştia nu ve deau, că sínt numai unelte, cu cari să f o losea invidia ungurească ca să tulbure pacea între fraţi. Cine ar putea spune suferinţele Românilor supt aceste tulburări ? Cei neuniţi n'aveau nece preoţi, nece episcop, pînăce căzură subjug sîrbesc: nu~i apăra nice o lege în ţea ră :ş ip e deputaţii ce-i trimeteau la Curtea împărătească, duşmanii lor făceau de-i p u neau la prinsoare. Atît erau de mari relele, care le suferea naţiunea Română în urma.

Uniunii, încîtpe la am d 1753, aşa, clar numai preste 35 de ani după, fă,cuta uniune, se plînge am ar Protopopul unit Nicoară Betanul către Episcopul Inocenţiu cu aceste cuvinte: „tare mă tem, că nu vom avea alt folos din uni-

Uniunii, incit, pe la anul 1735, aşa dar numai peste 35 de ani după făcuta uniune, Proto popul unit Nicoară Beianul amar se plînge către.Episcopul Inocenţiu cu aceste cuvinte: *„tare mă tem că nu vom avea alt folos din u-nirea aceasta, pe care am făcut-o; ci vom ră-minea numai cu ura între f r a ţ i şi cu mus trarea cugetului.“* Nu mult după aceasta, alt Protopop predica în biserica că „ *i-au înşelat pe Rom âni cu Unirea“* ; acum însă eră tîrziu, pentru că acuma ura eră înrădăcinată între fraţi, şi duşmanii Românilor, cari nu dorm niciodată, privegheau ca să nu se stingă vreo dată dţn m ijlocul lor acest foc infernal. |

Oare preoţii Românilor n’ar fi meritat pentru serviciile lor către stat pămînturile şi salariile acele, pe cari le-au căpătat numai sub titlu] Uniunii? Apoi spuneţi-mi, cu cît e mai de vază starea preoţilor uniţi, luîndu-i peste tot, decit a celor neuniţi, cari trăiesc din Ţari nele pentru cari fac zile la dom ni? Cine nu ştie că dela uniune încoace episcopii noştri au fost episcopi numai cu numele? E i în-tr'adevăr n’au fost decit notari săteşti, cari fac hîrtii pentru cîte o porţiune canonică, fără ca

rea aceasta, care o am făcu t ; ci vom ră-
mînea numai cu ura între fraţi şi cu mus
trarea cugetului.“ *Nu mult după aceasta alt protopop predică în biserica aceasta că* „i-au înşelat pe Români cu Unirea“ ; *însă acum eră tîrziu, pentru că ura acum eră rădăcinată între fraţi, si duşmanii Românilor, cari nu dorm niciodată, privegheaţi ca să nu se stingă vreodată din mijlocul lor acest foc infernal.* /

Au nu meritau preoţii Românilor pentru şerbiţiile lor către statpăm înturile şi salarele acele, care le-au căpătat numai sub titlul Uniunii ? Apoi spuneţi-mi, cu cît e mai invedendă starea preoţilor uniţi luîndu-i preste tol, decit a celor neuniţi, cari trăiesc din agrii lor, pentru cari fac zile la, domni ? Cine nu ştie, că episcopii noştri dela uniune în coace numai cu numele au fost episcopi, iară într'adevăr au fost notari săteşti, cari fac in stanţa pentru cîte o porţiune canonică, fără să simţă Clerul ver-o îndreptare adevărată a stării sale, că deşi sînt constrînşi domnii pămîntesti ca uneori să le arunce popilor noştri cîte un păm în t pe o coastă rea, şi acesta

clerul să sitnţă vre-o îndreptare adevărată a stării sale. Că deşi domnii pămînteşti sínt Constrînşi uneori ca să arunce popilor noştri cîte un pămînt pe o coastă rea, şi aceasta numai doar pentru ca să mai astupe gura episcopului pe de altă parte insă, se pun de măsoară teri toriul satului, şi făc ce fac de iau locurilecele mai bune dela pretoţii Românilor, şi atunci iar dau de lucru notarului-episcop ca săscrie la Curte, la Guvern, unde judecă tot aceia cari răpesc şi cari decretează în diete, ca domnii-pămînteşti să ia toate pădurile dela Comunităţile române drept desdâunare pentru porţiunile Canonice. — Şi-apoi n' ar fi putut oare merge Românii la învăţătură la Roma şi caneuniţi, acolo, unde merg Chinezi şi Japonezi, Iudei şi Protestanţi, Mahomedani şi Păgîni? Oare nu şi-âr fi putut rădica şeoale şi ca neuniţi, cum îşi rădicară domnire peste Români nişte Sîrbi venetici tot sub împăratul Leopold, dacă-şi concentrau toate puterile preoţii, nobilii şi cetăţenii şi tot poporul Român, şi dacă lucrau .cu un cuget şi cu o inimă în toate îm prejurările pentru libertatea şi fericirea Ro mânilor? Oare n'ar fi făcut totdeauna mai mare

încă numai pentru ca să mai astupe (/ura episcopului, însă pe de altă parte se pun de -măsură teritoriul satului , si fac ce fa c de leu locurile cele mai bune dela preoţii Românilor şi atunciiarădau de lucru Notarialul episcop ca să scrie la Curte, la Gubernia, unde totaceia judecă, cari şi răpesc si cari decretează în diete- <a domnii pământeşti să iee toate pădurile dela Comunităţile române desdăunare pentru porţiunile canonice.— Dar apoi au nu puteau merge Românii la învăţătură la Roma şi ca : neuniţi, acolo, unde merg Sineni şi .laponi, ludei şi Protestanţi, Mahomedani şi Păgîni; au nu-ş'iputeau rădicaşcoale şi ca neuniţi , cum îşiridicarădom nirepresteRom ânineşle Şerbi venetici tot supt împăratul Leopold, dacă-si .concentrau toate puterile preoţii, noverii şi cetăţenii şi tot poporul Român, şi dacă lur erau cu un cuget şi cu o inim ă la toate îm prejurările pentru libertatea şi fericirea Ro m ânilor; au nu făcea totdeauna mai ma-re întipărire in inimile Ungurilor o ginte con ju rată pentru apărarea derepturilor sale, dedt o naţiune sfişiată în partite npunite? 'Cine va putea zice că Uniunea a muiat

întipărire în inimile Ungurilor un neam unit prin jurămînt să-şi apere drepturilor sale, decit o naţiune sfîşiată în partide neunite? " Cine va putea zice că Uniunea a muiat inima Ungurilor, ca să voiască binele naţiunii noastre şi să-i dea îndărăt drepturile răpite ? Să ne uităm, rogu-vă, la episcopul Inocenţi u Micul, cum ruga toate puterile cereşti şi pă- mînteşti pentru Rom âni; cînd însă cerea ca să se socotească şi naţiunea Română la fel cu cele 'naţiuni, Staturile şi Ordinele îi răspundeau că se va răsturna casa ţării pe ei, dacă îi vor lăsa şi pe Români să intre într'nsa. Cînd- se r ugâ ca să se facă loc şi episcopului unit între consilierii guvernului, pentru ca să aibă şi Românii măcar un apărător, — acel guvern catolic arătă la Curtea împărătească, că episcopul Românilor nu e *„nici jurista, nici statista* “, şi din astă cauză nu poate fi consilier! De na ţiunea noastră zicea că n'are aşezămînt şi că- pătîiu în ţară, nu dă dare, nu poartă greutăţi, e plecată la răsvrătire, şi de aceea nu merită consideraţiune. A trecut mai jumătate de secol, de cînd Românii îşi reînnoiesc cererea pentru na ţionalitate, la 1791; dar Staturile şi Ordinele

inim a Ungurilor, casă voiască binele naţiunii noastre, şi să-i dee îndărăpt drepturile răpi te ? Săneuităm, rogu-vă, la episcopul Inocenliu Micul; cum roagă toate puterile cereşti şi pă-mînteşti pentru Români; dar cînd cerea ca să se receapă şi naţiunea română ca cele trei naţiuni: Staturile şi ordinile îi răspundeau că se va răsturna casa terii pe ei dacă-i vor lăsa şi pe Români să intre într' însa. Cînd se ruga, ca să facă loc şi episcopului unit între consiliarii guberniului, pentru ca să aibă şi Românii măcar un apărătoriu :cel guberniu catolic areta la Curtea împărătească, că episco pul Românilor „nece e jurista, nece statista“ , şi din astă cauză nu poate fi conseliar! De naţiunea noastră zicea, că n'are aşezămînt şi căpatîiu în ţeară, nu dă dare, nu poartă gre utăţi, e plecată, la sedicuni, şi pentru aceea nit merită consideradune. A trecut mai jum ătate de seclu, cînd îşir eînnoesc Românii cererea pentru natiunalitate la 1791; dar Staturile şi Ordinile afară de răspunsul lor cel,ordinar> maiadaog, că Românii nu sínt culţi de ajuns pentru derepturi politice; să se cultiveze m ai întîiu clerul, apoi şi poporul,şi apoi vor vedea;

afara de răspunsul lor cel ordinar, mai adaogă, că Românii nu sínt culţi de ajuns pentru drepturi politice; să se cultiveze' mai întîiu clerul, apoi şi poporul, şi apoi vor vedea. Deci însărcinară pe un Antoniu Jósika, ca să facă. plan pentru cultura Românilor. Ce credeţi că s'a ales din această comedie? La anul 1816, adică după 25 de ani dela dietă, a ieşit în urma acelui plan, un Decret dela Curte că unde într'o comunitate, vor fi doi preoţi, unul catolic, celălalt unit, acolo numai celui catolic să i se dea por ţiune canonică, *ex-n exu unionis!* Aci fiecine vede că Uniunea nu i-a oprit, ca să nu le ia în bătaie de joc rugăminţile lor cele mai drepte. Care preot se va putea cultiva, cînd n'are ce mînca? Care naţiune s'a cultivat, fiind subjugată ? — De ce n'au învăţat Rom ânii, din relele suferite'dela cele trei naţiuni, ca sa se ferească de uniunea cu Calvinii şi cu Unitarii? De ce sarcinile cele grele ale acestei uniuni, nu i-au învăţat să nu păşească la uniune cu Ungurii catolici? Aşa este: Românii n'au învăţat, ci s'au unit o dată eu Cal vinii, arătînd că biserica română e mai rea decît a Calvinilor ; de altă dată, cu Unitarii,

deci însărcinară pe un Antonin Jósika, ca să facă plan pentru cultura Românilor. Ce cuge taţi că s'a ales din această comedie ? La anul 1816, adică 25 de ani după dietă, a ieşit Decret dela Curte în urma acelui plan, că unde vo r fi doipreoţi într'o comunitate, unul catolic, celă lalt unit, acolo numai c.elui catolic să se dee porţiune canonică ex nexu unionis! Aci vede fiecine, că Uniunea nu i-a oprit, ca să nu le iee în bălaie de.joc rugămintele lor cele mai derepte. Care preot se va putea cultiva, cînd n 'are ce m înca; care naţiune s'a cultivat, fiind subjugată ? — De ce n'au învăţat Românii din relele suferite dela cele trei naţiuni, ca să se ferească de Uniunea cu Calvinii şi cu Unitarii ? De ce nu i-au învăţat sarcinile cele grele ale acestei uniuni, ca să nu păşească la uniune cu Ungurii catolici? Aşa este, Ro m ânii n'au învăţut, ci s'au unit o dată cu Cal vinii, arătînd că biserica română e mai rea decît a Calvinilor ; de altă dată cu Unitarii, aretîncl că e mai de jos decît a Unitarilor; şi la urmă cu Ungurii catolici, ară tînd de nou, că e mai de jos decît ceaungurească. Cine să preţuiască biserica ro-

arătind că e mai de jos decit a Unitarilor; şi la urmă cu Ungurii catolici, arătind din nou, că e mai pe jos decit cea ungurească. Cine să preţuiască biserica română, dacă Ro mânii se ruşinează de ea? Cine să-i fi stimat pe Români, dacă ei nici nu-şi respectă bise rica, nici pe sine ? Cine se poată plînge că-I calcă în picioare, dacă se face vierme ?lAcumce vom zice de toate Uniunile acestea şi detoate'bunătăţile lor, cînd vedem, cum că toate acestea au fost numai nişte laţuri, cu cari ne-au prins: furii, cu cari ne-au încăierat; spaime, cu cari , ne-au înfricoşat ; şerpi, cu cari ne-au otrăvit. Să jurăm că nu ne vom lăsa să ne mai înşele; să jurăm, că nu vormai putea turbura pacea şi buna înţelegerea noastră nici Iezuiţii, nici călugării sîrbeşti, nici misionarii Strigoniului, nici agenţii naţi unilor străine, chiar şi cînd s'kr îmbrăca în veştminte de preoţi şi episcopi româneşti; să jurăm că nici diavolii iadului nu vor mai putea rupe legăturile de dragoste frăţească, cu care e legată Adunarea aceasta, şi prin-tr'însa toată naţiunea Română! ′

Să jurăm, fraţilor! Şi ca fraţi de un sînge

mână, dacă se ruşinează Românii de ea? Cine .să-i fie stimai pe Români, dacă ei nece nu-şi respeptă beserica, nece p e sine? Cine se poate plînge căci îl calcă în picioare dacă se face vetm e? Acum ce vom zice de toate Uniunile acestea şi de toate bunătăţile lor, cînd vedem, cum că toate acestea au fost numai nişte lan ţuri, cu cari ne-au prins: furii, cu cari ne-au încăierat: spaime,, cu cari ne-au in fricat: şerpi, cu cari ne-au intopsecat. Să,jurăm, că, nu ne vom lăsa ca să ne mai înşele; să jurăm , că nu vor mai putea turbura pacea şi buna înţelegere a noastră nece iezuiţii, nece călu gării serbeşti, nece misiunarii Strigoniului, nici agenţii naţiunilor străine, chiar şi cînd s'ar îmbrăca în vestminte de preoţi şi episcopi româneşti; să ju ră m : că nece diavolii iadului nu vor mai putea rumpe legăturile am 'oarii f răţeşti, cu care e legată Adunarea aceasta, şi prin tr'însa toată, naţiunea Română!

Să jurăm , fraţilor! Şi ca fraţii de un sînge să ieşim la luptă în contra celui duşman al natiunalităţii noastre, ce vine către noi cu fla mură de uniune nouă clela ţara Ungurească /

să ieşim la luptă în contra acelui duşman al naţionalităţii noastre, ce vine către noi cu steag de unire nouă, dela Ţara Ungurească

Ştiţi că Ungurii, mai ales de 12 ani încoace, şi-au propus să topească într'una pe toate naţiunile de sub coroana Um gurească, şi •să facă din toate numai o na ţiune tare şi mare şi cu un regat tare şi mare unguresc. Acesta e un lucru foarte mare, să ni-1 însemnăm bine,că e într'adevăr mai mare decît toate victoriile lui Atila şi ale lui Á r pád, pentrucăaceştia au supiis cu puterea nişte popoare blinde şi le-au ţinut în ascultare tot cu puterea pînă ce ei se stinseră; după perirea lor, naţiunile acestea au rămas cu datinele, cu lip b a şi cu religia lor, căci acei cuceritoribarbari aveau nevoie numai de braţe, iar nu de limba naţiunilor subjugate, de avere, nu de religiunea şi datinele lor naţionale.

Cu totul altfel cugetă Ungurii din zi lele noastre. Aceştia au aflat că Atila şi Ár pád, sau Ştefan şi Matei Corvin, au făcut rău că n'au ungurii pe toţi locuitorii Pano- niei şi ai Daciei, şi că au lucrat după

Ştiţi, că Ungurii, mai ales de 12 ani în coace, şi-au propus, ca să topească într' unap e toate naţiunile cele de supt coroana Ungurească, *şi să facă din toate numai o na ţiune tare şi mare şi* un remn tare şi mare unguresc. Acesta e un lucru foarte mare, bine să însemnăm, că e întru *adevăr* mai mare decit toate viptoriile lui Atila şi ale lui Arpad,*pentrucă aceştia au* supus cu puterea *neşte p o poare* blînde şi le-au *ţinut* în ascultare tot cu puterea *pînă ce se stinseră ei; după* perirealor, *naţiunile* acestea au rămas cu datinele, cu limba şi cu relegiunea lor, *căci* acei cuce ritori barbari aveau lipse numai de *braţele, iară* nu de limba *naţiunilor* subjugate, de ave rea,nu de relegiunea şi datinele lor natiunali.

De tot almintre cugetă ' Ungurii din zi-, lele noastre. *Aceştia* au aflat, că Atila şi Ar pad, sau Ştefan şi Mathia Corvinul nu *făcut* rău de ce nu i-ciu ungurii pe toţi locuitorii Panoniei si ai Daciei, si de au lucrat ei *după principiul:* «regn um unius linguae im be- cille est». *Aşa* dar Ungurii *de astăzi* de oare- cîţi ani încoace lucră la ungurirea Schiailor, Românilor, cu o însufleţire care ar produce

principiul: *„régnum unius linguae imbecille est“*. Aşa dar Ungurii de astăzi, de cîţi-.va ani încoace, lucrează la ungurirea Slavilor, Ro mânilor, etc. cu o însufleţire care ar produce fapte demne de mulţumită omenirii întregi cînd şi-ar pune atîta osteneală pentru ca să introducă * libertatea cea adevărată, nu numai la naţiunea ungurească, ci la toate naţiunile, de a căror egalitate nu vor să ştie nimic.

In ce chip un ban gospodar se apucă cu toţi feciorii şi slugile sale de cultura ţarinelor sale, împarte la toţi de lucru, le dă mijloacele trebuincioase şi-i supraveghează, ca să se poată bucura la timpul său de un cules bun, de un secerat mănos: aşa şi Ungurii s’au apucat cu toate puterile de lucrul lor, ca să-i facă Unguri pe toţi. Dieta Ungariei dela 1836 puse lege ca toate afacerile administraţiunii publice să se facă îţi ungureşte, şi limba ungu rească să se introducă în toate şcolile din Unga ria Jurnalele ungureşti din amîndouă *patriile*. ungureşti — aşa numesc ei Ţara-Ungurească şi Ardealul — lăţesc de mult planul unguririi pretutindeni, învaţă toat'e naţiunile, că nu e scăpare îrttr’alt nume afara de cel unguresc.

fapte demne de mulţămita omenirii întregi, cind ar pune atîta osteninţâ pentruca să introducă libertatea cea adevărată na numai la naţiunea ungurească , ci la toate naţiunile, de ale căror ecaretate nu vor să ştie nimică.

In ce chip se apucă un econom bun cu toţi feciorii si domesticii de cultura agrilor săi , împarte lucrul la toţi, le dă mijloacele cele de lipsă şi cată de eif, ca să se poată bucură la timpul său de un cules bun , de un secerat mănos: aşa s'au apucat şi Ungurii cu toate puterile de lucrul lor, ca să-i facă Ungiiri pe toţi. Dieta Ungariei dela 1836 puse lege, ca să se ducă ungureşte toate , negoţiile administraţiunii publice şi să se bage limba ungurească în toate şcolile din Ungaria jurnalele Ungureşti din îmbe pat7'iile ungu-resti — aşa numesc ei Ţeara Ungurească şi Ardealul — lăţesc de mult planul unguririi pretutindene, învaţă pe toate naţiunile, că nu e salute într'alt nume afară, de cel unguresc. De este vre-un Român aci de faţă, care n'ar fi Ies „ Gazeta de Pesta" („ Pesti Hírlap ") pentru acela mai repeţesc, că de cînd începu a ieşi astă gazetă, redaptorele ei Ludovic Kossuth

De este vre-un Român, aci de faţă, care nu va fi citit „Gazeta de Pesta“ („Pesti H ír lap“), mai repet pentru el că, de cind începu să iasă acea stă gazetă, redactorul ei Ludovic Kossuth strigă neîncetat cu versul tunetului către toţi Ungurii: *„S ä ne grăbim, să ne grăbim , să ungurim pe toţi Croaţii, Românii şi Slavii, că de nu, perim ai* Precum un torent se repede din munte după o «rupere de nori, desrădăcineaza arbori, ;ucide oameni şi vite, spală semănături şi Sate, duce şi răstoarnă'tot: aşa acest bărbat se repede în contra naţiunilor ne ungureşti, şi cu atîta furie le ameninţă că le va stinge şi ,Că.nu va suferi *„in secula seculbrum* “ sa facă nici măcar învăţături mo rale în limba naţională prin seminarele lor. încît corniţele Széchényi, cel dintîi apostol al unguririi, a fost constrîns a-i domoli furia şi a-i striga: *„ne kénszerítsük tűzzel vassal, hanem vegyük bé az altkotmany sántzai közzé, hogy ökis be vegyenek minket magokba , tudni illik nyelvünket“',* adică *„să nu-i constrîHgem cu foc şi cu f e r , ci să-i primim în constituţiune, ca şi ei să ne primească pe noi , adică limba noa s t r ă* Nieolae Wesselénv da sfat lingurilor.

strigă neîncetat cu versul tunetului către toţi Ungurii: a Să properăm, să properăm, să ungurim pe toţi Croaţii, Românii şi Schiaii, că de nu, perim »! *In ce chip se repede un torente din munte după frîngere de nor, desrădăcinează arborii, ucide oameni şi vite, spală semănălure şi sate, duce şi răstoarnă tot: aşa se repede acest bărbat în contra naţiunilor neungureşti, şi cu atîta furie ameninţă, că le va stinge, şi nu va suferi* «in secula seculorum» *ca să facă măcar invăiăture morali în limba natiunale prin serninariile lor, încît corniţele Széchényi, cel dinţii apostol al unguririi, e constrîns a-i dumeri furia si a-i striga:* «ne kénszeritsiik tűzzél vassal, hanem vegyük bé az altkotmány santzai közzé, hogy ökis bé vegyenek minket magokba, tudni illik nyelvünket», *adică-* «să nu-i constringem cu foc şi cu fier, ci să-i recepem^'n constituciune, ca şi ei sa ne receapă pe noi, adică limba noastră». *Nicoară Wesselény dă sfat Ungurilor, că>* «numai acei Români să capete derepturi de cetăţean, cari se vor face Unguri», *si-i pare rău că Ioane Bobu episcopul Românilor*

că, *„numai acei Români- să capete drepturi de cetăţâni, cari se nor face ,Unguri1,* şi îi pare rău că Ioan Bobu, episcopul Românilor, sî-a făcut toate fundaţiunile în interes naţional. Aşa cugetă şi .lucrează toată nobilimea cea înaltă. Ce să zic de fruntaşii intelectuali ai Ungurilor? Unul din cei mai renumiţi învăţaţi unguri, scriind un memoriu despre ocrotirea copiilor mici, arată că lăţirea limbei ungureşti la toţi locuitorii ţării e mai presus decit libertatea şi fericirea ţării: n *faceţi să vorbească ungureşte toţi locuitorii tării* — strigă acest ungur învăţat — *atunci eu nu voiu cere dela voi, ca graţie, — libertatea şi fericirea ţării"*. Altul provoca mai an pe episcopii Românilor dea-dreptul, ca să se apuce numaidecît de traducerea cărţilor bisericeşti din limba.română în cea ungurească, ca să se introducă în biserica Românilor. Cine să nu fi auzit, cum ferb şi cum se frămîntă Ungurii de cîţiva ani ca să facă şcoale protectoare pentru prunci, în care să se ungurească mai întîiu copiii Românilor, învăţîndu-i limba ungurească dela 2 ani pînă la 7, aşa ca în vre-o douăzeci de ani să se ungurească satele şi

a făcut toate fundăciunite sale în interes natiunale. Aşa cugetă şi lucră toată noverimea cea înaltă. Ce să zic de corifeii intelegenţei Ungurilor ? Unul din cei mai renumiţi învăţaţi ungureşti scriind memoria de'spre apărarea pruncilor mici arată, că lăţirea limbei Ungureşti preste toţi locuitorii ţerii e mai 'nainte decit libertatea şi fericirea ţerii: «faceţi să vorbească ungureşte locuitorii ţerii — strigă acest ungur învăţat —atunci eu nu voiu cere dela voi, ca graţie, libertatea şi fericirea ţerei». Altul provoca mai. a n . pe episcopii Românilor dea-dereptul, ca să se ctpuce numai decit de traducerea cărţilor bisericeşti de pre limba română în cea ungurească, ca să se bage în beserica Românilor. Cine să nu fie auzit, cum ferb şi cum se frămîntă Ungurii de oare-ciţi ani ca să facă scoale apărătoare de prunci, în care să se ungurească mai întâiu pruncii Românilor, învăţând limba ungurească dela 2 ani pînă la 7, apoi în vre-o douăzeci de ani să se ungurească satele şi comunităţile române pe calea aceasta ? Care Român nu ştie, că înainte cu şese ani se acepta planul unguririi şi de

comunităţile române pe calea aceasta? Care Român nu ştie că planul ungnririi acum şase ani a fost primit şi decătre dieta din Cluj, şi s'a făcut uti proiect de lege, eare pune un resti mp) de 10 ani naţiunilor neungureşti, ca să înveţe ungureşte, pentruea după acest timp toate se vor face în limba ungurească. Să spună Venerabilul Consistoriu din Blaj, care se află de fa ţ ă -în -biserică^ cîtă frică şi cutre mur nu i-au cuprins pe toţi, cînd au auzit de acest proiect al Dietei, şi cu ce însufleţire ,nu se apucară să întoarcă răul acesta dela naţiunea rom în ă ! '

Iacă ce vdiese Ungurii, şi care e scopul lo r ! Pînă la 15 Martie tot nu ştiau ce să facă, pentrucă le erau legate mîinele şi picioarele de Cabinetul din Viena şi nu puteau purcede în contra Croaţilor şi a. Slavilor, cum do reau, nici nu -puteau întrebuinţa toate mijloa cele, cari erau necesare acestui scop : acum însă au ministerul lor, acesta cunoaşte m ijloacele; şi ' pot zice că primul loc între mijloacele acestea îl ocupă *Uniunea* — nu e nevoie a mai adăuga, oă e vorba de „ *Uniunea Ardealului* ■*cu ţara ungurească"* . pentrncă aceasta se înţelege de

către dieta din Cluj, şi se făcu proieptde lege, ca să se pună restimp de 10 ani naţiunilor neungureşti, ca să înveţe ungureşte , pentrucă după aceea vor curge toate în limba ungu rească. Să spună Veneraverele Consistoriu din B laş,care se află de faţă în beserică, cîtă frică şi'cutrem ur i-au cuprins pe toţi, cînd au înţeles de acest proiept al Dietei, şi cu ce însufleţire se apucară ca să întoarcă răul acesta dela naţiunea română!

Iacă ce voiesc Ungurii, şi care e scopul lor! Pînă în 1$ Martiu încă nu ştiau ce să facă, pentrucă le erau legate mînile şi picioarele de Cabinetul din Viena, şi nu puteau purcede în contra Croaţilor şi a Schiailor, cum do reau, nece nu puteau apuca toate mijloacele, care erau de lipsă, la acest scop: acum au ministeriul lor, acesta cunoaşte m ijloacele; şi pot zice, că locul prim între mijloacele acestea îl ocupă Uniunea *— nu e de lipsă a mai adauge, că* «Uniunea Ardealului cu ţara ungurească»; *pentrucă această se înţelege de sine. Dacă ai întreba pre vre-un Ungur ce este, Uniunea: s'ar mira de neştiinţa-ţi, şi deacâtti mai întreba: ţi-ar răspunde , că Uniu-*

sine. Daca ai întreba pj-e vre-un Ungur ce este Uniunea: s’ar mira de neştiinţa ta, şi, daca ai mai întreba, ţi-ar răspunde eă Uniunea e fericirea, ’e libertatea însăşi, Uniunea e cornul belşugului care cuprinde toate bunătăţile pămînteşti; cine are Uniunea, are toate; Uniunea ne dă toate; de aceea, de acest cuvînt misterios sínt pline" toate gazetele; Uniunea e materia de conversaţie în toate ercurile societăţii; Uniunea e scris pe toţi păreţii; flamura uniunii e plantată pe. case, pe biserici şi cljiar şi pe carele călătorilor.

Eu însă, cu toate acestea, nu sínt mulţumit cu Uniunea, n ici nu sínt răpit de bucuria universală; ci vreau să cercetez mai ou dea-mănuntul: ce este Uniunea pentru U n gu r i? şi ce este Uniunea pentru Români?

In ce priveşte prima întrebare; *ce este Uniunea pentru Ungurii* aceasta o' poate cunoaşte fiecare fără să fie om politic; ştim toţi că Ungurii vreau să facă ţară ungurească din pămîntul Ardealului: vor ea să 'Un mai fie *două patrii ungureşti mici* ; ci să se facă din amîndouă. *o patrie, ungurească mare.* Ungurii simt că proprietatea pe care şi-au arogat-o

nea e fericirea, e libertatea în:ăşi, Uniunea e cornucopia, care cuprinde toate bunătăţile păm înteşti; cine are Uniunea, are toate; Uniunea ne dă toate; pentru aceea de acest cuvînt misterios sínt pline toate gazetele; Uniunea e materia de conversăciune în toate cercurile societăţii; Uniunea e scrisă pe toţi păreţii; flămura uniunii e plantată pe case, *pe beserice şi chiar şi pe carăle călătorilor*.

Eu însă cu toate aceste nu sínt m ulţămit cu Uniunea, nece nu mă răpesc de bucuria cea universale; ci vreau să cerc mai cu deam ănunlul: ce este Uniunea pentru Unguri ? şi ce este Uniunea pentru Români?

Ce se ţine de întrebarea prim ă,: ce..este Uniunea pentru Unguri? *aceasta o poate cunoaşte fiecine fără săfie* politic; *ştim toţi că Ungurii vreau să facă ţeară ungurească din păm întul Ardealului: vreau ca să nu mai fie* doua patrii ungureşti m ici; *ci să se facă din amîndouă* o patrie mare ungurească. *Un gurii simt că proprietatea , care şi-au arogat pănă acum asupra pămîntului Romanilor nu stă p e temeiu secur; pentru că din dereptul resbelutui cuceritor nu se naşte proprietate,*

pană acum asupra pam fotului Românilor, nu stă pe temeiu sigur, pentru că din dreptul „răsboiului cuceritor nu se naşte proprietatea J ci numai posesiune pănă se simte în putere naţiunea subjugată ca să scuture jugu l, Asta o ştiu bine Ungurii: ei ştiu că Maurii nici după 700 de ani nit şi-au cîştigat dreptul * asupra Spaniei; de aceea vor a-şi fcîştiga acuma ■ proprietatea, pe care în adevăr nu au avut-o pană acum; prin Uniune vor să-i facă pe Români să-şi . dea din mîini proprietatea părintească, bunătatea cea adevărată, pentru nişte bunătăţi părute şi foşelă toa r e/P â n ă acum numai urmele tiraniei ungureşti sînţ tipărite pe pămîntul Românilor, ca şi pe fe ţele lor:.dreptu l lor nu e înregistrat nicăeri: cu Y erböczi, cu- Aprobatele' şi cu Diplom atele. regilor Ungurii nu pot ,proba proprietatea asupra pămîntului altor naţiuni, fiindcă a- cestea, ca nişte documente fabricate de Ungari pe partea lor, n ’au putere în faţa judecăţii umanităţii; dară dacă i-ar putea •pleca pe Români la Uniune, atunci învoirea Româ nilor le-ar da un nou document ,cu care şi-ar 4 consolida posesiunea cel puţin încă pe cîteva

ci numai posesiune până se simte în putere naţiunea subjugată ca, să scuture jugul. Asta bine o ştiu Ungurii: ei ştiu că Maurii nece în 700 de ani nu şi-au ciştigat dereptul asupra Jspaniei; pentru acea vreu acuma a-şi cîştiga proprietatea, care în adevăr nu au avut-o pănă acum ; prin uniune vreau a-i plebea pe Români, ca, să-şi dee din mini proprietatea părintească, bunătatea cea adevărată pentru nişte bunătăţi părute şi înşelătoare ; încă pănă acum numai urmele tiraniei ungureşti sínt tipărite pe păm întul Românilor, ca şi pe f eţele lor : dereptul lor nu e intabidat n icăiri: cu Verböczi, cu Aprobatele şi cu. Diplomateleregilor Ungurii nu pot proba proprietate asupra, pămîntului altor naţiuni, fiindcă a- ceste ca neşte documente fabricate de Unguripe partea lor n a u putere înaintea, judeţului um anităţii; iară deacă i-ar putea pleca, pe Români la Uniune: atunci învoirea Româ nilor le-ar da document nou, cu care şi-ar consolida posesiunea cel puţin încă pe oare- cîte sute de ani, nu pentru totdeauna, fiindcă nece o generăciune n'are derept, ca să pună ju g pe grumazii generăciunii venitoare.

sute de ani, — nu pentru totdeauna, fiindcă nici o generaţiune n a re drept să-pună ju g pe grum ajii generaţiunii viitoare.

Cînd pe pămîntul Ardealului ar locui numai Ungiiri şi Saşi şi, împreună eu aceştia, ar locui tot atiţi Japonezi ori alt neam, atunci eu n ’aş avea nimica de zjs în contra unirii Ardealului cu ţara Ungurească; însă pămîn tul acesta nu-1 ţ in nici Japonezi, nici Arabi ; ci, afară de o mină de; Saşi şi Unguri mestecaţi printre Romani, Ardealul e o proprietate ade vărată a naţiunii Române, pe care a câştigat-o cu bună dreptate acum vre-o mie şeapte sute de ani, şi de atunci pănă astăzi’ o ţine, o apără şi. o cultivă cu multă sudoare şi osteneală. Deci eu zic că nici un Român nu poate fi cu nepăsare, cînd vine întrebarea: al, cui să fie pămîntul ăsta, care până acum afost al Românilor? Nu este tot una, şi nu ne poate fi tot una de-ar fi al Românilor, ori al Ungurilor, iar Românii să fie apoi iarăşi numai toleraţi în pămîntul lor. Prin ur-. mare, înţelesul cel adevărat al întrebării *„săfie Uniune sau să nu fief"* este: *„să ne dăm pămîntul nostru Ungurilor sau să nu-l dăm?*

Cînd ar locui pe pămîntul Ardealului nu mai Unguri şi Saşi, şi împreună cu aceştia, în loc de un milione şi jumătate de Români ar locui pe atîţi Japoni azi altă limbă: atunci eu n'as avea să zic nemica în contra unirii Ardealului cu ţeara Ungurească; însă pămîntul acesta 'nii-l ţin Japoni, nece Arabi; 'ci, afară de o mînă de Saşi şi Unguri mestecaţi printre Români, Ardealul e proprietate adevărată a naţiunii române, care o au cîştigat cu bună dereptate înainte cu vre-o mie şapte sute de ani, şi de atunci pană astăzi o ţine o apără şi o cultivează cu multă sudoare şi osteneală. Deci eu zic, că nece un Român nu poate fi cu nepăsare, cînd este întrebăciune: al cui să fe pămîntul aista, care pănă acum a fost al Românilor; nu ne este tot una, şi nu ne poate fi tot atît, ver să fe al Românilor ver al Ungurilor, şi apoi Românii iară să fie numai toleraţi în pămîntul lor. Prin urmare, înţelesul cel adevărat al întrebării acesteia : sa fie Uniunesau să nu fie? *este:* să ne dăm pămîntul nostru Ungurilor au să nu-1 dăm; să ne vindem ţeara Ungurilor sau să nu o vindem; să fim şi de aci înainte numai lipi-

să ne vindem ţara Ungurilor saú să nu ne-o rindernd să fim şi de aci înainte numai apen dicele altor naţiuni sau să fim liberi? Ge va răspunde Adunarea la aceste întrebări, ce va răspunde tot poporul Român, cînd ar fi faţă?

Ş.tiu eu ce zic susţinătorii Uniunii, că Uni unea nu^ numai nu ia proprietatea dela nimeni, ci, din contră» voieşte să facă proprietari şi pe acei cari pînă acum nu erau. La aceasta, eu observ'că Ungurii.num ai lo r . îşidau proprietatea pé care se fac că o dau Rom ânilor; pentru că,.în ora cînd se va proclama Uni unea, ştergîndu-se şerbia, se vor şterge totodată şi toate naţiunile, afară de cea ungurească; numai aceasta varâmîne şi proprietară înaintea le gii,ia r proprietatea naţiunilor omorîte prin lege va servi Ungurilor de spese pentru îngroparea acestor naţiuni. Dacă Ungurii ar voi să dea îndărăt proprietatea la domnii cei adevăraţi, precum se laudă că o vor da, atunci ar recunoaşte mai întîi existenţa naţiunilor, cari locuiesc împreună eu ei, căci acestea sínt stăpâ- nitoarele cele mai de seamă ale pămîntului, ca unele ce sínt nemuritoare, pe când oamenii ca indivizi sínt muritori Dar Ungurii nu vreau să

turile altor naţiuni au să fim liber i? Ceva răspunde Adunarea la aceste întrebări, ce va răspunde tot poporul Român, cînd ar fi de faţă ?

Ştiu eu ce zic patronii Uniunii, că adecă Uniunea nu numai că nu ia proprietatea dela nimene, ci din contră, ţvoieşte să facă proprietari şi pe acei, caripînă acum nu erau- La aceasta eu obserb, că Ungurii numai lor îşi dau proprietatea care se fac că od.au Româ n ilor; pentru că în ora cînd se va, prochiama Uniunea, ştergîndu-se şerbitutea, se vor şterge totodată şi naţiunile, afară de cea ungurească; numai aceasta va rămînea vie şi pro prietară înaintea, legii, şi proprietatea naţiunilor omorîte prin lege va -şerbi Ungurilor de spese pentru îngropăciunea aceşţor naţiuni . De ar voi Ungurii să dee îndărăt proprietatea la domnii cei adevăraţi, precum se laudă că o vor da-.atunci ar recunoaşte mai întîi exis tenţa naţiunilor, cari locuiesc împreună cu ei, căci aceste sínt domnii cei eminenţi ai p ă - mintului, ca cele ce sínt nem uritoare, apoi in dividele oamenilor m uritori; ci Ungurii nu vreau să ştie nimica de alte naţiuni afară de

ştie nimica de alte naţiuni afară de cea ungu rească, prin urmare nici de proprietate altor naţiuni afară de a celei ungureşti. Aşa dar cînd se fac că dau proprietate indivizilor, atunci ei, într'adevăr, o iau dein naţiuni şi, cu proprie tatea Românilor şi a altor naţiuni, fac o nouă donaţiune naţiunii ungureşti.

Să luăm aminte, prin urmare, că Uniunea dă într'adcvăr Ungurilor o ţară întreagă fără de nici o ostenşală; că Ardealul e patria aurului şi a metalelor, averi cari vor curge toate în punga naţiunii ungureşti; că sarea şi toate bunătăţile patriei noastre vor face să crească te zaurul Ungurilor şi sărăcia Românilor; iar fe ciorii Românilor vor forma legiuni cari se vor bate pentru gloria celor ce le-au şters numele cel glorios şi i-au botezat cu nume barbar; că patria noastră e cetate înconjurată dela natură cu munţi cumpliţi, fără de cari Ungurii de pe címpia Panoniei sínt expuşi la toate atacurile inimicilor, ca nişte epuri pe şes; că, rupîndu-se Ardealul de statul unguresc, acesta rămîne ca un om fără de picioare, ciung şi desfigurat, dé nu poate să se mişte mai ales către Moldova şi România,

cea ungurească, prin urmare nece de proprietatea altor naţiuni afară dea celei ungureşti; aşa dar, cînd se fac că dau proprietate individelor, atunci într'adevăr o ieu dela naţiuni şi fac donăciune nouă naţiunii ungureşti cu proprietatea Românilor şi a altor naţiuni. Să considerăm derept aceea, că Uniunea donă Ungurilor o ţeară întreagă fără de nece o osteneală; că Ardealul e patria aurului şi a metalelor noveri cari vor curge toate în punga naţiunii ungureşti; că sarea şi toate bunătăţile patriei noastre vor adaoge tezaurul Ungurilor şi paupertatea Românilor; iară feciorii Românilor vor forma legumi, cari se vor bate pentru gloria celor ce le-au şters numele cel glorios şi i-au baptezat pe nume

• barbar; căpatria noastră e cetate,încongiurată dela natură, cu muri cumpliţi, fără de care Ungurii de pe cîmpii ■Panoniei sínt expuşi la toate atacurile inemicilor, ca neşte epuri pe şes: că tăindu-se Ardealul de către statul urguresc, acesta rămine cu un om fără de picioare, ciung şi desfigurat, de nu poate să se mişte mai ales către Moldova şi România, ca să le cuprindă; că dacă nu se face uniu-

\ ,

ca să le cuprindă; că dacă nu se face uniunea cu Ungaria, se rupe legăţpra,'care leagă pe Ungurii din Ardeal cu cei din Panonia, şi atunci Ungurii din Ardeal fireşte că se vor stinge cu încetul, fiipd tăiată comunicaţiuuea lor cu creerii ungurismului din Panonia; din contră, dacă se face Uniunea, naţiunea ungu rească cea mică mai creşte cu un milion şijumătate de Români şi cu vre-o două sute de mii de Saşi, pe cari Uniunea i i face Unguri îndată cum se va proclam a; să conside-răm în fine, că, afară de aceste cîştiguri, Uniunea dă Ungurilor o putere nemărgi nită peste Ardeal, de a face legi, de a comanda, de a administra ţara numai în fo losul naţiunii ungureşti, fiindcă după Uniune legea nu va inai cunoaşte alte naţiuni ; să le

V. considerăm aceste toate bine, şi avem să aflăm, *ce este Lniunea pentru Unguri,* şi pentru ce ei aşteptă ziua Uniunii mai cu foc decît îm păratul oastei, ziua de trium f! -

Ce este Uniunea pentru Rom âni'? Dacă ne aducem aminte cuce s'au folosit Românii din toateuniunile de pană acum politice şi religioa se, şi vom considera că şi uniunea de acum

nea cu Ungaria, se rumpe legătura, care leagă pe Ungurii din Ardeal cu cei din Panonia, şi atunci Ungurii din Ardeal fireşte că se vor stingepe încetul, fiind tăiată comunicăciuneu lor Cu crierii ungurismului din Panonia: din contră, dacă se face Uniunea, naţiunea ungu rească cea mică mai creşte cu un milion şi jum ătate de Români, şi cu vre-o două cente mii de Saşi, pre cari îi fac Unguri Uniu nea îndată cum se va prochiam a; să conside răm în urmă, că, afară de emolumentele acestea, Uniunea le dă Ungurilor o putere ne mărginită preste Ardeal, de a pune legi, de a.comanda, de a, administra ţeara numai în fo losul naţiunii ungureşti, fiindcă după Uniune legea nu va mai cunoaşte alte naţiuni; să le considerăm aceste toate bine, si vom afla, ce este Uniunea pentru Unguri, *şi pentru ce ei aşteaptă ziua-i mai tare, decit imperatorele oştii ziua de trium f!*

Ce este Uniunea pentru Rom âni? *Deacă ne aducem aminte, ce au folosit Românilor toate uniunile depănă acum politice şi religionarie, şi vom considera că şi uniunea cea, de acum numai spre binele Ungurilor se u rzeşte:*

f

se urzeşte numai spre binele Ungurilor — putem prevedea ce va fi uniunea pentru R o-mâţii. Cu toate acestea, să cercetăm ceva mai cu dea-mănuntul, ca să vedem şi să ne con vingem, că subt masca libertăţii şi a frăţiei, cu care ni se înfăţişează uniunea, ea nu aco pere pentru noi nici libertate, nici frăţie, ci numai servitute şi o fiară sălbatică, care mă- nîncă naţiuni.

Eu zic c *alibertcdea cea adevărată a or'cărei naţiuni nu poate fi decit naţională.* Care om nu se va simţi vătămat pînă în suflet, dacă îl vei opri să vorbească, pe unul pentrucăl-a făcut natura mai tîrzielpic, pe altul mai repede la vorbă, pe unul pentrucă l-a făcut natura Ungur, pe alţii 1B as?I Dacă îl vei opri să umble, pe unul pentrucă are mersul mai lin, pe altul pentru că păşeşte mai repede decîtalţi oameni, oare nu li se va turbura fierea, cînd îşi va auzi im u l: taci, tîrziule! a ltu l: taci moară de vînt! a ltu l: ţineţi gura, ungure, sasule! etc.? Intr'adevăr toţi vor fierbe de mînie, pentrucă tot omul are voie să vorbească şi să meargă cum i-a dat natura şi cum poate; şi cînd i-ai atacat libertatea aceasta, i-ai vă-

/

putem prevedea ce va fi uniunea pentru Ro mâni. Cu toate acestea, să o cercetăm ce-va m ai cu dea-rnăruntul, ca să vedem şi să ne con vingem, că subt larva libertăţii şi a frăţiei, cu care ni se înfăţişează uniunea, ea nu aco pere pentru noi libertate, nece fră ţ ie; ci nu mai şerbitute şi o fiară sălbatică, care m ă turică naţiuni.

Eu zic,că libertatea cea adevărata a veri cărei naţiuni nu poate fi decit natiunale. *Oare omnu se va simţi vătămat p în ă la inim ă, dacă îl vei opri să Au vorbească, pre unul p en trucă l-a făcu t natura mai t îrziu , pre altul mai repede la vorbă,pre unul,pentrucă l-a f ă cut natura Ungur; pre altul Sas; dacă îl vei o-pri să nu umble,pre unul,pentrucă arem ersul mai lin ,pre altul căci păşeşte mai repede decit alţi om eni; au nu li. se va turbura fierea, cînd îşi va auzi unid: taci, tîrziule, altul: taci, moară de vîn t; altul: ţine-ţi gura, ungure, sasule, c;; într'adevăr toţi vor fierbe de mînie, pentrucă tot omul are voie să, vorbească şi să m eargă cum i-a dat natura şi cum poate; şi cînd i-ai atacat libertatea aceasta, i-ai vă tămat totdeodată sentimentul de onoare, a-*

tămat totdeodată sentimentul de onoare. Aceasta însemnează că libertatea or'cărui om e legată de persoana lui cu cea mai strînsă legătură, e proprietatea lui cea mai personală, şi poartă chipul persoanei fiecărui om, aşa că nimeni nu se mişcă, nu cugetă, nu vorbeşte, nu umblă, ete, decît fiecare în formele sale. Acum, trecînd dela persoana omului la persoana naţiunii, care şi ea are personalitatea ei (dacă e drept, că persoanele nu-şi pierd natura cînd se leagă într' un corp naţional cu limbă şi datini <jp-mune), vom fi constrînşi a zice, şi de naţiune, acelaş ludru pe care-1 zicem şi de o singură persoană: că libertatea naţiunii e şi ea legatăstrîns cu persoana ei, ca şi a persoanelor fireşti, dacă nu chiar mai strîns; libertatea naţi unii şi ea poartă chipul naţiunii, cum poartă libertatea personală chipul persoanei om u lu i; şi natura i-a dat naţiunii forme ca şi persoanelor

-fireşti; cu persoana naţiunii deodată se naşte :şi libertatea :ei, ca şi a deosebitelor persoane, şi

• cu persoana dimpreună se stinge. Tot ce ajută şi împiedecă persoana, ajută şi împedică liber tatea naţiunii; tot ce lăţeşte libertatea, — : creşte în acelaş timp şi preţul naţiunii şi-i înalţă

dică: libertatea ver'căarui om e legată de per soana lui cu cea mai strînsă legătură, e pro prietatea lui cea mai personală, şi poartă chipul persoanei fiecărui om, aşa cît nimene nu se mişcă , nu cugetă, nu vorbeşte, nu umblă, ff, clecît fiecare în form ele sale. Acum să trecem dela persoana omului la persoana naţiunii, care încă are personalitate, dacă e derept, că persoanele nu-şi pierd natura cinci se leagă într'un corp natiunale cu limbă şi datine co muni, si iată că tot aceeaşi vom fi constrînşi a zice şi de naţiune, ce zicem de o persoană singură: că libertatea naţiunii încă e legală strîns cu persoana ei, ca si a persoanelor fireşti, dacă nu mai strîns; libertatea naţiunii încă poartă chipul naţiunii, cum poartă liber tatea personală chipul persoanei om ului; na ţiunii încă i-a dat natura forme precum per soanelor fireşti; cu persoana naţiunii deodată se naşte şi libertatea ei ca şi a persoanelorsinguratece, şi cu persoana dimpreună sestinge; lot ce ajută şi împiedecă persoana,ajută şi împedică libertatea naţiunii; tot ce lăţeşte libertatea, aceea creşte preţul şi înalţă demnitatea naţiunii; cu cît îşi preţuieşte mai

demnitatea; cu cit îşi preţuieşte mai mult persoana sa o naţiune oarecare, cu aUt îşi preţuieşte.mai mult,cu atît îşi iubeşte mai fierbinte, şi libertatea, cu atît are mai mare preţ tşi respect înaintea neamurilor şi cu atît face şi pate luöruri mari pentru onoare; ea nu sufere niciun scăzămînt din libertatea sa, pentru că ea simte că fără de libertate nu e onoare pe pămînt, şi vieaţa naţiunii fără onoare e mai, amară decît moartea. Pentru libertate îşi pune averea şi vieaţa, libertatea e coarda inimei ei cea mai personală, proprietatea ei cea mai naţio nală, inima ei, sufletul ei, podoaba ei!

Ce ar face Ungurii, cînd împăratul Iosefle- ar euvînta încă o dată de pe tron în chipulurmător: „Ungurilor, acum este epoca liber tăţii ; eu 'am pus, ca să fie dătătoare de legi în împărăţia mea, filozofia: fiţi liberi toţi, vor biţi ce vreţi, însă numai nemţeşte; ridicaţi-vă şcoale şi învăţaţi, însă numai nemţeşte; r idi- caţi-vă teatre şi tipografii, faceţi şi tipăriţi ce vă place, însă numai nemţeşte; lepădaţi-vă portul vostru naţional şi limba voastră incultă, pentru că aşa cere unitatea şi siguranţa sta tului ca să fie numai o limbă în şcoale şi

mult persoana sa oarecare naţiune, cu atît îşi preţuieşte mai mult, cu atît îşi amă mai fier binte şi libertatea, şi cu atît are mai mare preţ şi respept înaintea genţilor, face şi pate lucruri mari pentru onoare, nu sufere neceun scăzămînt din libertatea sa.pent 'rucă ea simte că fără de libertate nu e onoare prepăm în t, şi viaţa naţiunii fără onoare e mai amară decît moartea, pentru libertate îşi pun averea si viaţa, libertatea e coarda inim ei ei cea mai personală,proprietatea ei ceam ai natiu- nale, inima ei, sufletul ei, ornamentul ei! Ce ar face Ungurii cînd le-ar cuvînta încă odată de pe tron împăratul losef în chipul urm ător: Ungurilor! acum este epoca liber tăţii, eu am pus filozofia ca să fie dătătoare de legi în împărăţia mea, fiţi liberi toţi, vor biţi ce vreţi, însă numai nemţeşte; ridicaţi-vă scoale şi învăţaţi, însă numai nemţeşte; ridi caţi- vă teatre şi tipografii, faceţi şi tipăriţi ce vă place, însă numai nem ţeşte; lepădaţi-vă portul natiunale şi limba voastră cea necultăi, pentru că aşa cere unitatea şi saluted sta tului, ca să fie numai o limbă în şcoale şi în teatre, în case şi în pieţe, în beserică si

în teatre, în case şi în pieţe, în biserică şi .ia ju deţe“ : oare n’ar ridica Ungurii iarăşi furci ea să spînzure portul nemţesc, cu m a n făcut dupăfmoartea împăratului Iosef ? Ce ar zice* şi cam sa r purta Germanii, cînd alt Napoleon Bonaparte n-ar face să-şi lepede limba cea aspră şi cînd le-ar impune limbă, legi, guvern şi datine franceze, fi-vor acestea or’cît de liberale chiar şi pînă la gradul cel mai înalt'republican? Cum sa r mulţumi cu rusis mul, Cabinetele, Dietele şi Universităţile dela Pesta pînă la Berlin şi Götingen, cînd Rusul ar eonstrîoge pe Unguri şi pe Germani să ia limba şi religiunea ortodoxă, chiar dacă le-ar îmbrăca de o sută de ori mai în dărnicie decit e îmbrăcat maghiarismul? Acum închipuiţi-vă că vin nişte deputaţi dela dieta ungurească în mijlocul acestei Adunări şi începe a cuvînta în chipul următor: „Români, astăzi e ziua libertăţii tuturor, şi scaune la masa libertă ţii sínt puse şi pentru voi: veniţi de fiţi şivoi judecători dela Comitate pînă la Cancelaria de Curte şi luaţi parte la toate onoru rile politice şi militare, însă numai cei ceştiţi ungureşte ca Ungurii născuţi; acum e

la ju d ele: au n'ar ridica Ungurii iarăşi furci ca să spînzure portul nemţesc, cum au făcut după moartea împăratului losef ? Ce ar zice si cum s'ar purta Germanii, cînd i-ar face alt Napóleoné Bonaparte, ca să-şi lapede limba cea aspră si cînd le-ar impune limbă% legi, gubem iuşi datine frînceşti,fi-r-ar acestea cît de liberale chiar şipînă la gradul cel mai înalt republican? Cum s'ar mulţumi cu rusis mul Cabinetele, Dietele şi Universităţile dela, Pest pînă la Berolin şi Götinga, cinci i-ar constrînge Rusul pe Unguri si Germani la limba şi religia,nea ortodopsă, apoi să le îm brace de o sută de ori mai liberar mente decit e îmbrăcat maghiarismul? Acum închipui- ţi-vă că, vin neşte deputaţi dela dieta, ungu rească în m ijlocul acestei Adunări şi încep a cuvînta în chipul urm ător: Rom âni! astăzi e ziua libertăţii tuturor, pentru voi încă, sínt puse scaune la, masa libertăţii, veniţi de sedeţi si voijudecători dela Comitate pînă la. Cance laria de Curte si luaţi parte la toate onorile politice si militarii, însă, numai cei ce ştiţiungureşte ca Ungurii născuţi; acum e ziua dereptăţii pentru toţi; veniţi toţi cei asupriţi

ziua dreptăţii pentru toţi, veniţi toţi cei asupriţi şi dăunaţi să luaţi dreptate eftină şi uşoară, însă vedeţi ca hîrtiile să vă fie scrise ungureşte şi să luaţi totdeauna cite un Ungur lingă voi, ca să vorbească pentru voi la judecătorie, pentrucă ştiţi că mama noastră cea dulce, patria comună, nu mai îngăduie la judecăţi altă limbă decît pe cea ungurească, nici să i se plîngă cineva decît numai cu lacrimi ungureşti. Astăzi e ziua luminii; şcoalele ţării sínt deschise şi pentru voi, nu ca înainte de împăratul Iosef: învăţaţi prin urmare toţi şi vă luminaţi, însă numai ungureşte, pentrucă aşa cere unitatea statului!“ Nu vă întreb dacă s'er afla şi Români, cari să accepte vre-o dregătorie în care trebuie sa lucreze ín pontra naţiunii lor, pentrucă vînzători au fost la or'ce naţiune, şi vor fi; nu vă întreb dacă Românii vor merge la judecători, cînd vor vedea dreptatea legată de limba ungurească, — ci vă întreb, e libertate oare aceea care leagă onorurile ţării numai de o limbă în ţara unde sínt mai multe limbi? Oare dreptate e aceea pe care statulo face numai celor ce ştiu ungureşte?

şi dăunaţi de luaţi dereplate ef'tină şi repede, însă vedeţi ca să vă fi scrise instanţele ungureşte, şi să luaţi totdeauna cîte un Ungur lingă voi ca să vorbească pentru voi la judecător, pentrucă ştiţi că mama noastră cea dulce, patria comună nu mai sufere în judeţe altă limbă fără numai cea ungu rească, nici să i se plîngă cineva fără numai cu lacrime ungureşti; astăzi e ziua luminii, şcoalele ferii sínt deschise şi pentru voi, nu ca înainte de Împăratul Iosef, învăţaţi derept aceea toţi şi vă luminaţi, însă numai ungu reşte, pentrucă aşa cere unitatea statului! Nu vă întreb dacă s'ar afla Români, cari să acepte vve-o deregutorie, în care văd că le caută să lucre în contra naţiunii sale, pentru că vînzători au fost la toată naţiunea şi vor fi) nu vă întreb dacă vor merge Românii la judecători, cînd vor vedea dereptatea legată de limba ungurească, ci vă întreb, au este aceea libertate, care leagă onorile ferii nu mai de o limbă îndeara aceea unde sínt m ai multe limbi; au dereptate e aceea care o face statul numai celor ce ştiu ungureşte, lumină adevărată e aceea, dela care opreşte statul

oare lumină adevărată e aceea, dela care statul opreşte pe toţi cei ce nu ştiu ungureşte? Eu zic că aceasta nu e libertate, nici dreptate, ci este o mare nenorocire pentru acele po poare nefericite, cari" au căzut în această groapă întunecoasă .care poartă nume de stat.

Ce folos va avea naţiunea Română de libertatea de tipar, pe care o permit Ungurii, cînd tipografia cea liberă nu va umbla decît numai pentru folosul ungurismului,şi cînd, dacă vre-un Român va cuteza să apere interesele naţiunii sale, tiparul unguresc îl va denunţa înaintea lumii ca pe un criminal, şi tribunalele îl vor certa? Ce-i vor folosi miniştri cei responsabiliai naţiunii ungureşti, cari nu vor suferi în sinul lor niciun element străin deosebit de dînşii? Ce-ivor folosi chiar şi în cazul cînd s’ar întîmplasă fie Români, toţi miniştrii din Budapesta, dacă aceştia nu înfăţişează naţiunea Română şi interesele ei? Apoi oare dieta anuală nu va fi tot dieta ţării şi naţiunii ungu reşti, care face legi ce persecută şi sdrobesc naţiuni? Care Român poate crede că dieta asta va purta grijă de înflorirea Românilor prin cultura naţională, cînd ne-o spun în

pe toţi cei ce nu ştiu ungureşte? Eu zic că aceasta nu e libertate, nici dereptate, ci este o calamitate mare pe acele popoare nefericite , cari au căzut in astă groapă întunecoasă ce poartă nume de stat.

Ce folos va avea naţiunea Română de liber tatea de tipar , care o perm it Ungurii, cînd tipografia cea liberă nu va umbla, fără numai pe folosul ungurismului, şi dacă, va cuteza, vre-un Român a apăra interesele .naţiunii sale, tiparul unguresc, îl va nota .înaintea, lumii ca pe un criminos, şi judeţele îl vor certa? Ce-i vor folosi miniştri cei responsaveri ai naţiunii ungureşti, cari nu va suferi în sinul său nece un element străin neasemănat ? Ce-i vor folosi chiar şi la acea tîmplare, cînd ar fi, Români toţi miniştrii din Budapest,dacă aceştia nu înfăţişează naţiunea Română şi interesele ei ? Apoi dieta cea anuă, au nu va fi aceea dietă a ţerei şi a natiunei ungu reşti, legifera persecutoare si stingătoare de naţiuni? Care Român poate crede, că dieta asta va purta grijă de înflorirea Românilor prin cultura natiunale, cinci ne-o spun în

faţă, că sub coroana ungurească nu pot fi mai multe naţiuni?

Egalitate civilă? Aceasta atunci ar fi în stat, cînd legile statului ar apăra în aceeaşi formă pe toţi cetăţenii, cînd le-ar face dreptate fără să-i întrebe, dacă sínt nobili sau plebei, meseriaşi sau avuţi, creştini sau păgîni, albi sau negri, barbari sau Români, şi cînd le-ar deschide calea spre cîştigarea mijloacelor vieţei şi spre cultura tuturor în una şi aceeaşi formă.Insă lucrurile nu merg aşa, ei vedem din contră că, la judecată, fiecare naţiune îşi face drep tate sieşi; şi, afară de aceasta, fiecare îşi caută numai fericirea şi cultura sa. Şi, în spe cial, Ungurii şi Saşii, de cînd locuiesc împreună cu Românii, nu-şi dau osteneala decît cum să le ia locurile şi cum să-i ţinăin sărăcie şi în întuneric. Deci, nu poate să zică nimeni că Românului tot una îi e, dacă îl va judeca judecătorul unguresc ori săsesc; sau din contră un judecător ales şiaşezat de Români. Ştiu că Ungurului şi Sasului nu-i e tot una, or'cine l-ar jude ca; de aceea ei şi-au apărat totdeauna cu atîta furie privilegiile chiar mai mult decit

faţă, că sub coroana ungurească nu pot fi mai multe naţiuni?

Ecaretate civilă ? Aceasta atunci ar avea loc în stat, cîncl ar apăra legile statului in tr'o form ă p e toţi cetăţenii, si le-ar face dereptate fără să-i întrebe, dacă sínt nover; sau plebei, mizeri sau avuţi, creştini sau păgîni, albi sau negri, barbari sau Români, şi cînd le-ar deschide calea spre cîştigărea mijloacelor vieţei şi spre cultura tuturor într'o form ă ; însă lucrurile nu merg aşa , ci din contră vedem că la judeţe îşi face dereptate sieşi fiecare naţiune: şi afară de acestea îşi cearcă fie care numai fericirea şi cultura sa; şi în spe cie Ungurii şi Saşii, de cînd locuiesc îm preună cu Românii, numai într'aceea se adó peră cum să le iee locurile şi cum să-i ţină in paupertate şi în întuneric. Deci nu poate să zică nimine%că Românului tot una îi e, dacă îl va judeca ju d eţ unguresc au să sesc; sau din contră un judeţ ales şi aşezat de Români. Ştiu că Ungurului şi Sasului nu-i e tot atît, de cine să fie ju decat; pentru aceea şi-au apărat ei totdeauna cu atîta furoare privilegiile chiar şi asupra al-

alţii. Pentru ee au pus mîna ei pe toate dregăto rii le de pe lîngă împărat, dela guvern şi dela toaţe judecătoriile, şi pentru ce vreau să le facă acum toate ungureşti? Ca să facă cumva drep tate şi Uşurare Românilor? N icidecum ; ci chiar din contră, ca să-şi facă singuri drep tate lor, şi Românului să nu-i rămînă nici un m ijloc de apărare. Ei ştiu că dreptatea e cum o fac oamenii, şi, oamenii fiind şi ju decători, judecind fiecare după aplecarea şi patima sa ca toţi oamenii, de i-ai şi îngrădi cu o mie de legi, totuşi *„plus valet fa v or in judice, quam mUţe leges in codice“*. De unde urmează, că niei-o naţiune nu poate spera dreptate1pentru sine şi pentru fiii săi, cînd e supusă la judecarea altei naţiuni, căci - dreptatea nu depinde numai dela legi bune, ci şi delâ judecători, buni şi drepţi.; şi, precum nu poate fi ni inetji j ndecătov drept în cauza sa, aşa nu poate să fie nici o naţiune judecător drept, peste alte naţiuni. In deşert vorbesc de independenţa judecătorilor, pentru că fiecare j iidecătof va judeca totdeauna după plăcerea şi .în .folosul .aceluia ce l-a aşezat, temîndu-se ca să nu-1 răstoarne. In deşert fie

tora: pentru ce au cuprins ei toate dereguto-riile Ungă împăratul, la guberniu şi la toate judeţele, şi pentru» ce vreau să le facă acum toate ungureşti ? Doară ca să facă dereptate şi uşurare Românilor ? Necedecum; ci chiar clin contră, ca să-şi fam singuri dereptate lor, şi Românului să nu-i rămînă nece un mijloc de apărare; ei ştiu că clereptatea e, cum o fac oamenii-, si fiind oamenii şi j u decători, judecind fiecare după plecarea şi patima sa ca toţi oamenii, de i-ai îngrădi cil o mie de legi: totuşi «plus valet favor in judice, q-uarn miile leges in codice», *de unde urmează, că nece o naţiune nu poate spera dereptate pentru sine şi pentru fiii săi, cind e supusă la judeţele altei naţiuni , căci clereptatea, nu depinde numai dela legi bune, ci şi dela judecători buni şi derepţi: şi p re cum nu poate fi nimene judecător derept in cauza sa, aşa nu poate să fie nece onatiuneju- decătoare dreaptă preste alte naţiuni. In de şert vorbesc de independenţajtu deţelor, pentru că fiecarejudeţ va judeca totdeauna după plă cerea şi în folosul acelui ce l-a aşezat, te- mîndu-se ca să, nu-l răstoarne; în deşert se*

zice că judecătorului i se cade a fi mai presus de toate consideraţiunile de confesiune, de naţio nalitate, de naştere şi altele asemenea, în de şert, pentrucă această lege morală nu garan tează dreptate nici plebeului la judecătorul aristocraţilor, nici iudeului la judecătorul creştinilor, nici Românilor la judecătoriile un gureşti şi săseşti. Acestea îşi vor face totdea una plăcerea şi vor cerca folosul particular al castei, confesiunii şi naţiunii de care se ţin. La judecătoriile acestea ungureşti fireşte că şi limba va fi ungurească; Românul nu va putea duce nici un proces în limba lu i; măr turisirile Românilor sau ale altora mărturisiri sau documente asupra Românilor, aceştia nu le vor înţelege, nu se vor putea înţelege nici cu advocaţii, nici cu judecătorii, nici aceştia cu Rom ânii; şi Românii numai atunci vorşti cum li sa u aplicat legea la Judecătorii, cînd vor vedea pe agenţii statului că le ia moşte nirea şi-i duc la furci. X

Acum judecaţi, de va putea cumva Românul să fie egal cu Ungurul înaintea legii în asemenea-împrejurări, cînd Românul numai cu gura Ungurului va'pu tea vorbijcu judecătorii; şi

zice că judecător ului se cade a fi mai presus de toate respeptele de confesiune, de naţionalitate, de naştere şi altele asemenea, In deşert, pentrucă această lege m orală n u garanteşte dereptate nece plebeului la judeţul aristocraţilor, nece iudeului la judeţul creştinilor, nece Românilor la judeţele ungureşti şi sătesti; acestea vor face totdeauna plăcerea si vor cerca folosul particular al castei , cofesiunii si naţiunii de cari se ţin. La judeţele acestea ungureşti fireşte că şi limba încă va fi ungurească; Românul nu va putea duce nece un proces In limba lu i ; m ărturi sirile Românilor sau ale altora mărturisirisi documinte asupra Românilor, aceştia nu le vor înţelege, nu se vor putea înţelege nece cu advocaţii, nece cu judecătbrii, nece aceştia, cu Românii; şi. Românii numai atunci vor şti, cum le-au curs legea pe la judeţe, cînd vor vedea pe executori că le iau ereditatea şi-i duc la furci.

Acum judecaţi, cum va putea fi Românul ecare cu Ungurul înaintea legii în asemenea împrejurări, cînd Românul numai cu gura Ungurului va putea vorbi cu judecătorii; şi

aceştia vor judeca toţi după plăcerea minis trului dreptăţii ungureşti, acestei dreptăţi de cabinet, care-i ucide de 904 ani pe Români!

De egalitate religioasă nici nu vroiu să voibesc. Ce egalitate pot să aştepte Românii în anul 1848, cînd în anul 1842, deputaţii Ungurilor din .Cluj stau de episcopii Româ nilor, ea să traducă numai decit cărţile bise riceşti pe limba ungurească? Porunca asta nouă a Ungurilor către miniştrii bisericei române are rostul ca să mulţumească pe unii episcopi sau preoţi mai de frunte, ca prin aceştia să-i înfricoşeze şi să-i înşele pe toţi cu vorbe bune şi speranţe mincinoase. Yăzut-aţi mai acüm cîţi-va ani biserica unită din Boian, acoperită cu coceni de porumb, şi altarul îngropat în zăpadă? Yă zut-aţi casa popéi unit din Abuşiu, mai umi lită decit o colibă de munte, desgrădită cu totul şi fără de nici o îngrădire de gospodă- r iâ?.Cine să creadă că, după unirea asta nouă politică, vor fi mai bine îngrijiţi preoţii, mai bine acoperite bisericile? şi casele lor? Dome niul bisericei Române din Oarda, posesie de sute de ani, a perdut-o biserica Română la

*

aceştia vor judeca toţi după plăcerea minis trului dereptăţii ungureşti, acestei dereptăţi de cabinet, care-i ucide de904 ani pe Rom âni!

De ecaretate religionară nece nu mai vroiu să vorbesc. Ce ecaretate pot să aştepte Români i în amil 1848;cînd încă în anul 1842, deputaţii Ungurilor din Cluj stau de episcopii Rom â nilor, ca să traducă numaidecît cărţile bese- riceşti pe limba ungurească? Frăţia asta nouă a Ungurilor către miniştrii Besericei románévá sta numai într'aceea, că-i vor m u l- ţăm ipe unii episcopi sau preoţi mai de frunte ca prin aceştia să-i tămînde şi să-i înşelepe toţi cu vorbe bune şi speranţe minciunoase. Văzut-aţi numai înainte de oarecîţi ani bese- rica unită din Boian, coperită cu tulei de cucuruz, şi altarul îngropat în nea; vă-zul-aţi casa popéi unit din Abuş, mai um i lită decit o colibă de munte, desgrădiţă cutotul şi fără de nece un edificiu de econom ie?Cine să creadă că după unirea asta nouă p o litică, vor fi mai bine prevăzuţi preoţii, m ai bine coperite bisericile şi casetelor? Domi-niul besericei Române din Oarda, poses în sute de ani, l-a pierdut beserica română la

1714, sub. uniune, intr' un proces de o zi. Iată ce egalitate a produs uniunea religioasă! Dacă a produs o égalitate ca aceasta Uniunea, cea sacră, ce egalitate se poate aştepta dela uniu nea cea profană, care se urzeşte acum?

Se promite mai încolo ridicarea Serbiei, prin unirea Ardealului cu Ungaria. Asta o cred. Ci eu cred, că se va înalţă chiar şi dacă du se va uni, pentru că i-a venit timpul ca să cadă. O putere cumplită şi nevăzută, care lucrează pretutindeni în contra despotismului, lucrează de mult şi la surparea acestei cetăţi barbare, şi zidurile ei se vor răsturna acum pe aceia cari nu vor s'o dărîme din dragoste către omenire. Yedem că ea s'a şters în Ungaria, şi va cădea şi în Ardeal; dar dacă se va face Ardealul ţară ungurească prin Uniune, atunci liber tatea Rom ânilor nu va dăinui nici măcar un an, şi ei iarăşi vor cădea în servitute. Şi pentru ce? Pentru că în ţara ungurească şi libertatea încă va fi ungurească, şi aceasta va fi legată de condiţiuni pe cari Românul nu le va putea împlini sau nu le vă împlini după aşteptarea şi plăcerea Ungurilor; Ungurii vor da liber tate " numai celor ce vor voi a se face Un-

1714, sub uniune, cu proces de o zi. Iacă ce ecaretate a produs uniunea religionară! Dacă a produs o ecaretate ca aceasta uniunea cea sacră; ce ecaretate se poate aştepta dela uniunea cea profană, care se urzeşte acum /

Se prom ite mai încolo ridicarea şerbituţii, unindu-se Ardealul cu Ungaria. Asta o cred. Ci eu cred, că se va ridica şi deaca nu se va uni, pentru că i-a venit timpul ca să cadă. O putere cumplită şi nevăzută, care lucră în contra despotismului pretutindeni, lucră de mult si la surparea acestei cetăţi barbare, şi murii ei se vor răsturna amuş p e aceia, cari nu vor să o dărîme din amoare către omenire. Vedem că ea s'a şters în Ungaria si va cădea şi în Ardeal; dar deacă se va fa ce Ardealul ţeară ungurească prin Uniune, atunci liber tatea Românilor nu va costa doară nece un an si iarăşi vor cădea în şerbitute; şi pentru ce? Pentru că în Ţeara Ungurească şi libertatea încă va fi ungurească, si aceasta va fi legată de condiciuni care Românul nu le va putea împlini sau nu le va împlini după aşteptarea şi plăcerea Ungarilor; Ungurii vor da liber tate numai celor ce vor voi a se face Un

gu r i; pe aceştia îi vor ajuta la dregătorii po litice, scolastice, bisericeşti, etc., le vor face venituri şi-i vor lăuda în public; iar din contră pe cei pe ca r iîi vor simţi că nutresc sen- ti mente naţionale, îi vor depărta şi-i vor certa. Cine cunoaşte firea Românilor, poate prevede că nu se vor supune aşa uşor l a ' măsurile ungureşti; Ungurii îi vor lua cu răhl, ca să-i ungurească, prin şcoală, biserică şi prin toate mijloacele cele mai egoiste, cari-i pot veni în minte unui guvern teroristic şi t iranic: Românii nu le vor asculta, le vor sta în potrivă şi aşa îi vor lipsi de libertate, cum i-au lipsit în secolii trecuţi, nu numai pe Români, ci chiar şi pe fraţii lor. Ce v ă 'nchipuiţi, dacă Wesselényi cu cîţi-va ani mai înainte, scria ca să se dea drepturi de cetăţeni, numai acelor Români cari Se vor face U nguri: oare nu va pune condiţiunea asta, ministerul şi dieta ungurească acum, după ce ' va avea putere nemărginită peste Români? Ba o va pune, fără îndoială, şi eu crpd că şi ştergerea de acum sem inţii e numai o rîmă în un diţa a tot înghiţitorului ungurism, cu care

151

guri; pe aceştia îi vor ajuta la deregutorii p o litice, scolastice, bisericeşti, <j, le vor face venituri şj-i vor lăuda în public; iar din contră pe cei care-i vor simţi că nutresc senti-' mente natiunale, ti vor depărta şi-i vor certa. Care cunoaşte firea Românilor,poate prevedea că nu se vor supune aşa uşor la măsurile unguritoare; Ungurii îi vor lua cu răul, ca să-i ungurească, prin şcoală, beserică si prin toate mijloacele cele mai egoistice, cyrii-i pot veni în minteunui gubern teroristic şi tiranos : Românii nu vor asculta, le vor sta în con tră şi aşa îi vor lipsi de libertate, cum i-au lipsit în seclii trecuţi, nu numai pe Români> ci chiar şi pe fraţii lor. Ce cugetaţi, dacăscria Wesselényi înainte cu oarecîţi ani, că numai acelor Români să se dea derepturi de cetăţeni cari se vor face Unguri: au nu o va pune cotidiciunea asta m inisterul şi dieta ungurească acum, după ’ce va avea putere nemărginită peste Români? ba o va pune, fără îndoinţă, şi eu cred că şi ştergerea şer bii//Iii cea de acum e numai o rîm ă în un- ghiţa a tot încjhiţitoruft/i unoarism. cu care

vrea să-i prindă pe Români, ca pe nişte peşti fără de pricepere.

Ce e, drept, garda naţională, care se pro mite prin punctele ungureşti, e cetatea cea mai tare a libertăţii şi onoarea fiecărei naţiuni, aşa încît fără de aceasta şi fără' reprezentaţiune naţională, poporul e numai o cireadă de vite, o turmă de oi pe cari un tiran de- cioban le mulge, le tunde şi le ucide fără să se poată apăra de el; însă ce bucurie vor avea Românii cînd îşi vor vedea feciorii înşiraţi îngărzi naţionale şi în regimente, cînd acestea toate vor fi ungureşti? Garda naţională, ocroti toarea libertăţii popoarelor celor eulte, pentru Românii încorporaţi cu ţara Ungurească, vafi numai instrument de asuprire, de stoarcereşi de ucidere în mîna comandanţilor unguri. Pe Românii dintr' un sat îi vor ridica asu pra altui sat român, cai-e nu va voi a se u n gu r i; la urmă, îi vor face să se ju re că vor apăra constituţiunea ungurească şi vor apăra cu sfinţenie legile ungureşti, cari sínt făcute şi se vor mai face pentru stingerea naţiunii Române.

însă, la ce să mai amintim mai multe liber-

vrea să-i prindă pe RoMâni, capre neste peşti fără de pricepere.

Ce e derept, garda natiunale, care se apromite în punctele ungureşti, e cetatea cea mai tare a libertăţii şi onoarea fiecărei naţiuni, aşacit, fără de aceastaşifără reprezentăciune natiunale, poporul e numai o ciurdă de vite, o turmă de oi pe care le inulge, le tunde şi le ucide un tiran de păcurar, fără să se poată apăra de- el; Insă ce bucurie vor avea Românii cină îşi vor vedea feciorii înşiraţi în garăele natiunaU şi în regeminte, cînd acestea toate vor fi ungureşti ? Garda natiunale, p a - ladiul libertăţii popoarelor celor culte, pentru Românii încorporaţi cu leara ungurească, va fi numai instrument de asuprire, de stoarcere şi de ucidere în mina comandanţilor ungu reşti. Pe Românii dintr'un sat îi vor ridicaasupra altui sat român, care nu va voi a se unguri; la urmă îi vor face să şi jure, căvor apăra constituciunea ungurească şi vor custodi cu sanctitate legile ungureşti, cari sínt făcute şi se vor mai face pentru stingereanaţiunii Române.

însă la ce să memorăm mai multe liber

tăţi ungureşti, cînd nu numai în 12, dar nici într'o mie de puncte ca acestea nu vei afla nici măcar o libertate, precum nici într'o mie de trupuri moarte nu se află nici măcar o viaţă, pentrucă a ieşit sufletul din toate; aşa şi uniunea, omorînd naţionalitatea, scoate sufletul din toate libertăţile. De aceea zisei, că *libertatea fiecărei naţiuni nu poate fi decit naţională,* şi că *libertatea fără de na ţionalitate nu se poate înţelege la nici un popor de pe pămînt.*

Dacă libertatea poporului fără de naţio nalitate e nimicită, e nimicită totdeodată şi cultura şi fericirea lui, fiindcă fără de li bertate nu e Cu putinţă cultura; deci această singură observaţiune ar ajunge, ca să vedem unde ne duce Uniunea primejduind naţionali tatea. Dar, fiindcă cultura fiecărui popor astăzi e măsura fericirii şi a siguranţei lui, mai mult decît a fost or 'cînd, să cercetăm mai de aproape legătura culturii şi a liber tăţii naţionale.

Poporul, care îşi dă seama că lumina ştiinţelor şi a artelor nu mai poate fi pro prietatea unor clase privilegiate, ,ci. trebuie

taţi ungureşti; cînd nu numai în 12, dar nece într'o mie de 'puncte ca acestea, nu vei afla nece măcar o libertate, precum nece într'o inie de trupuri moarte nu se află nece măcar o viaţă, pentrucă a ieşit sufletul din toate; aşa scoate si uniunea sufletul din toate liber tăţile, omorind natiunalitaţea; pentru aceea zisei, că libertatea fiecărei naţiuni nu poate fi decit natiunale, şi că libertatea fără de natiunalitate nu se poate înţelege nece la un popor de pre pămînt.

Dacă e nimicită libertatea poporului fără de natiunalitate, e nimicită toideödatä şi cultura şi fericirea aceluia, fiindcă fără ele libertate nu e cu putinţă cultura; deci ob-serbăciunea asta singură ar ajunge, ca să vedem unde ne duce Uniunea periclitînd na-tiunalitatea, ci fiindcă cultura fiecărui popor astăzi e măsura fericirii şi a securităţii lui, doară mai mult decit au fost o f cînd: să cer cetăm mai de aproape legătură culturii si a libertăţii natiunale.

Poporul, care cunoaşte, cum că lumina ştiinţelor şi a cerţilor mai mult nu poate fi proprietatea unor clasi privilegiate , ci deve

să se facă bunul comun a toată naţiunea, acela trebuie să facă din: cultură un lucru comun atoată naţiunea. Să ne întrebăm, cari sínt, la popoarele luminate, mijloacele culturii?— şi vom afla că sínt şcoalele şi institutele*naţionale* pentru ştiinţe şi arte, iar mijloculculturii politice în special îl aflăm în Universităţi. Universităţile nu sínt nicidecum un mijloc arbitrariu, ci sínt un mijloc necesardictat de aceeaşi trebuinţă firească a popoarelor chemate la viaţa poliiică, care i-a învăţat pe oameni a semăna şi a coace pîine ca să trăiască; numai dela Universităţi sepoate aştepta jurisprudenţă luminată, dela şcoale şi institute naţionale, cultura naţiunii, însă tocmai pentrucă cultura e puterea cea mai tare pe pâmînt şi e o cetate nonă a unităţiinaţionale, naţiunea întreagă trebuie să-şi împreune puterile întru ridicarea acestor aşezăminte, şi să facă lucru comun din cultură, de vrea să se bucure de fructele ei ca de un bun comun. Dar cum se va putea ocupa naţiunea cu această afacere comună, fără să aibă limbă naţională? Să ne închipuim, de exemplu, că guvernul republicei franceze cere învăţătorilor

să se facă bun comune aj toată naţiunea, acela eleve să, facă'din cultură negoţ comun a toată naţiunea. Să cercăm la popoarele luminate, cari sínt mijloacele culturii? si vom afla că acelea sínt şcoalele şi institutele natiunali pentru1ştiinţe si arţi, iar mijlocul culturii politice în specie l-aflăm în Uni versităţi; Universităţile na sínt necedecum m ijloc arbitrariu, ci sínt un m ijloc necesar cliptat de aceeaşi indeginţă firească a popoa relor chemate la viaţa politică, care i-au în văţat pe oameni a semăna şi a coace pine ca să trăiască; numai dela Universităţi se poate aştepta jureprudinţa luminată , dela scoale şi institute natiunali, cultura naţiunii; însă chiar pentrucă cultura e puterea cea mai tare pre păm înt şi e o cetate nouă a unităţii natiunale, naţiunea întreagă deve să-şi îm preuna.puterile întru ridicarea acestor aşe zăminte, şi să facă negoţ comune din cultură, de vrea să se bucure de trupturile ei ca de un bun com une; însă cum se va putea apuca naţiunea de acest negoţ comune fără de limbă natiunare! Să luăm de exem plu, că guberniul republicei frîncesli demlndă învăţătorilor de

de prin institutele ţării, ca să nu mai facă Învăţăturile în limba franceză, ci în cea latină; să ne închipuim că, tot aşa ordonă şi guvernul englez, guvernele italice şi germane: — ce ar urma din această prefacere? Nu zic că învăţătorii acestor naţiuni luminate n'ar fi în stare a face învăţătura ş ivîn limba latină, dar mă prind-că n'ar trece mult, şi Universităţile acestor popoare n'ar fi mai luminate decit liceul catolicilor din Cluj. îndată ai vedea că nici învăţătorilor, nici învăţăceilor nu le e îndemînă să cugete în limba lu i Cicerone ca în lim bile lor; mintea s'ar osteni supt greutatea străină; ştiinţa din zi în zi s'ar întuneca tot mai mult, s'ar face mai grea de învăţat şi mai uşoară de uitat; toate regiunile ei, şi cele mai luminoase, s'ar umplea de erori, cum era pe timpul despotismului limbei scolastice; şi, rătăcind odată mintea dela calea cea adevărată, ar trece zeci de ani pînă ar veni ca (să-şi cunoascărătăcirea; religiunea s'ar îngropa în fanatism, şi filozofia n'ar fi în stare să ridice piatra de pe uşa m orm întului; invenţiunile şi des coperirile în arte şi în ştiinţă ar înceta în-

159

■ *prin institutele (erei, ca să nu mai facă în văţăturile în limba, frîncească, ci în cea lat in ă ; să zicem că, tot asemenea demîndă si guberniul englez, guberniele italice şi ger- mîne; ce ar urma din această strămutare ? Nu zic că învăţătorii acestor naţiuni luminate n'ar fi în stare a face învăţăture- şi în limba*
I *latină, dar mă leg, că n'ar trece m ult şi Uni versităţile acestor popoare n'ar fi mai lumi noase decit liceul catolicilor din Cluj; îndată ai vedea, că nu le e îndemînă nece învăţă torilor, nece învăţăceilor a cugeta în limba lui Cicerone ca în limbele lor, mintea s'ar osteni supt greutatea cea străină , ştiinţa din zi în zi tot mai mult s'ar întuneca, s'ar face mai grea de învătat şi mai uşoară de uitat, toate regiunile ei şi cele mai luminoase s'ar umplea <îe erori, cum eră pe tim pul despo tismului limbei scolastice, şi rătăcind odată mintea dela calea cea adevărată, ar trece cente de ani pînăi şi-ar veni în ori ca să-şi cunoască rătăcirea; relegiunea s'ar îngropa în fanatism, şi filozofia n'ar fi în stare să ridice piatra de pe uşa m orm întului; invenciunile si descoperirile în arte şi în ştiinţă ar înceta.*

dată; industria şi comerţul, cari numai la lumina ştiinţei înfloresc, şi numai arta le poartă, ?mult ar fi împedicate, şi parte ar cădea cu totul; starea înfloritoare de astăzi a o-inenirii s'ar veşteji; sentimentul de libertate ar amorţi chiar la naţiunile libere, şi n'ar mai rămîne cine să lucreze pentru desjugarea na ţiunilor supuse: Insă eu vă asigur că aceste naţiuni luminate niciodată nu vor lua vre-o limbă străină pentru învăţătură; ci vor de monstra totdeauna, cu înţelegerea tururor, că natura a dat fiecărei naţiuni, o limba ca să se folosească de ea în toate afacerile vieţei, precum omului, i-a dat picioare ca să umble pe picioarele sale, urechi, ca să audă eu urechile sale, ochi, ca să vadă cu ochii săi. Vaide omuî pe care îl poartă altul! Vai şi denaţiunea care nu umblă pe picioarele sale,sau nu vede, decît cu ochii altei naţiuni;niciodată raza de cultură nu va pătrundepînă la ereerii acestei naţiuni, ci va rămîne pu rurea întunecată, ca orbul, şi servă, naţiunilor răpitoare.

Aşa vor păţi Românii, dacă vor introduce înşcoalele naţionale;limba ungurească şi cu atît

îndată; industria si *comerţul,* care numai la lumina *ştiinţei* înfloresc, *şi* numai artea le *poartă,* mult *s'ar* împedica, *şi* parte ar cădea cu totul; starea cea înfloritoare a omenimii de *astăzi s'ar veşteji,* sentimentul de libertate ar *amorţi şi* la *naţiunile* libere, de *n'ar* mai *răimînea* cine *să lucre* pentru desjugarea na ţiunilor aşerbite. Insă eu vă asecurez, că na ţiunile acestea luminate neceodată nu vor lua limbă străină pentru *învăţătură,* ci vor cle- mustra totdeauna cu consensul universale, că natura pentru aceea i-a dat limbă fiecărei *naţiuni,* ca să se folosească cu aceeaşi în toate negoaţele vieţei, precum i-a. d a t' picioare omului ca să umble pe picioarele sale, urechi ca să audă cu urechile sale, ochi ca să vadă cu ochii *săi;* vai de omul pe care îl poartă

; altu l; vai şi de naţiunea care nu umblă p e
I picioarele sale, sau nu vede, decît cu ochii
I altei *naţiuni;* neceodată nu va pătrunde
I raza de cultură la creerii acestei naţiuni,
ţ ci va rămînea flururea întunecată ca orbul, si
!■ serba naţiunilor răpitoare.

Aşa vor păţi Românii, *dacă,* vor băga limba : ungurească în şcoalele *naţionari;* şi cu atît

mai mult vor merita dispreţul lumii, cu cît trăim în secolul luminilor, vedem descope ririle gintelor luminate. Toate acestea ne spun * că cultura lor cea adevărată numai de atunci se începe, decînd au început a învăţa în limbele lor naţionale: Englezii ne arată că cul tura lor nu poate înainta deeît englezeşte, a Francezilor, franţuzeşte, a Italienilor, italieneşte, a Germanilor, nemţeşte, şi în sfîrşit Ungurii strigă, de răsună toată lumea, că naţiunea ungurească nu se poate cultiva deeît ungureşte. Ce absurditate ar fT din partea
Românilor, cînd, în contra modului de înţele- j gere al tutulor gintelor ar zice: aşa este, Ro-mânui nu poate învăţa, nici se cade şă se cultive deeît numai ungureşte. Dacă tinerii Românilor vor învăţa la şcoale ungureşti, nu vor fi de nici un folos naţiunii române, pentrucă în şcoalele Ungurilor se vor deprinde ca să-i înveţe să fie Unguri, nu Români. Ştim cită j împedicare a fost pînă acum pentru cultură limba latină ea limbă a învăţămîntului şi, afară de aceasta, pentru Români, lipsa şcoalelor j naţionale. Cît au asudat tinerii Românilor, şi j ne mirăm din ce pricină au aiît de puţine

vor merita mai mult despreţul lumii, fiindcă trăim în seclul luminilor, vedem descope ririle ginţilor luminate , ne spun toate acestea că cultura lor cea adevărată numai de atunci se începe, decînd au început a învăţa în limbele naţionali : Anglii ne areată că cultura lor nu se poate înainta clecît îngleste, a Frincilor, frînceşte, a Italianilor, italie neşte, a Germînilor, nemţeşte, şi în urmă •Ungurii strigă de răsună toată lumea, că naţiunea ungurească nu se poate cultiva clecît ungureşte; ce absurditate ar fi din partea Românilor, cînd ar zice în contra consensului tutulor ginţilor: aşa este, că Românul încă nu poate învăţa, nece i se cade a se cultiva, fără numai ungureşte. Deacă vor învăţa tinerii Românilor la şcoale ungureşti, nu vor fi nece de un folos naţiunii române, pentrucă în şcoalele Ungurilor se vor deprinde ca să-i înveţe pre Unguri, nu pre Români. Ştim cîtă împiedicare a fost pînă acum pentru cultură limba latină ca limba învăţământului, şi afară de aceasta pentru Români, lipsa scoa belor natiunali; cît asuda tinerii Românilor, şi ne mirăm de unde vine, că au atît de

cunoştinţe! Şi pînă acum Românii tot au mai învăţat şi în limba lor, cel puţin în Blaj, dar, dacă toate ştiinţele se vor propune în limbă străină, ce lumină poate să aştepte naţiunea noastră dela nişte asemenea şcoale? E lucru cunoscut, că preoţii Ungurilor reformaţi sínt mai buni oratori decît ai Catolicilor şi ai Românilor, pentrucă ei învaţă ştiinţele şi arta retorică în limba naţională, din tinereţe: cîţi oratori şi poeţi cu renume n'ar fi creat şcoalele Blajului, daeă tinerimea noastră ar fi învăţat a perora nu numai „Pro Milone“ şi „Pro domo sua“, ci şi pentru naţiunea noastră; nu numai, în latineşte, în contra răpirilor lui Verres şi a conjuratului Catilina, ci şi româneşte asupra tiraniei, supt care gem Românii! Ci să nu vă îndoiţi cîtuşi de puţin: dacă Românii nu vor avea şcoală naţională cu limba lor pentru toate ramurile cunoştinţei omeneşti, ei nu vor avea în vecii vecilor nici politici şi jurişti, nici advocaţi buni, nici oratori şi poeţi, cari să fie vrednici de numele lor; literatura noastră chiar, nu va trece niciodată peste mediocritate; căci şi cunoştinţa limbilor clasice şi tot tezaurul cunoştinţelor anticităţii

puţine cunoştinţe , şi pînă acum Bomânii lot au mai învăţat şi în limba lor cel puţin în Blaş, dar deacă se vor propune toate ştiinţele în limbă străină, ce lumină poate să aştepte na ţiunea noastră dela atari scoale ? E lucru cu noscut, că preoţii Ungurilor reformaţi sínt mai buni oratori decîtai Catolicilor şi ai R o mânilor, pentrucă învaţă ştiinţele şi artea retorică în limba natiunale din tinereţe ; ciţi oratori şi poeţi cu renume ar fi creat şcoalele Blaşului, cînd ar fi învăţat a perora tirte- rimea noastră nu numai „Pro Milone“ şi „Pro Domo sua“ , ci şi pentru naţiunea noastră, nu numai latineşte contra răpirilor lui Verres şi a conjuratului Catilina, ci şi ro mâneşte asupra tiraniei, supt caregem Rom â n ii! Ci să nu vă îndoiţi cîtuşi depuţin că dacă nu vor avea, Românii şcoalepatiunali cu limba lor pentru toate ram urile cunoştinţei om e neşti, nu vor avea în etern nece politici şi jurişti , nece advocaţi buni, nece oratori şi poeţi, cari să răspundă numelui lor; litera tura noastră încă nu va apuca neceodată preste mediocretate, că şi cunoştinţa limbilor clasice şi lot tezaurul cunoştinţelor anticităţii

şi al lumii de astăzi, numai cu ajutorul limbii naţionale se poate cîştiga. Cum va detuna deputatul naţiunii în contra despo tismului în adunări, dacă nu se va învăţa din tinereţe a-1 cunoaşte şi a-1 urî? Cum seva aprinde de iubirea libertăţii, cînd se va naşte slugă altei naţiuni? Şcoalele ungureşti vor smulge din piepturile tinerilor naţiunii noastre şi iubirea pe care o plantase într'în sele mamele, române. Şi, cu cit mai mulţi Eomâni vor învăţa la şcoale streine, cu atît naţiunea va perde mai mulţi fii. Lăcom ia onorurilor şi folosul privat îi va trage cătrestrăini; ei vor iubi numai limba ungurească, se vor îneînta de frumuseţile ei şi vor ad mira faptele naţiunii ungureşti, pentrucă nu mai pe acestea le vor cunoaşte; toată viaţa şi dorul lor vor fi legate numai de naţiunea care-i va amăgi cu frumuseţea şi cu bună tăţile sale, căci, rupîndu-se odată legătura cea dintîiu şi cea din urmă, legătură limbii naţio nale, nimic nu-i va mai lega de naţiunea română.

' De aceea, or'ce naţiune dacă îşi vrea cultura, sa se unească, ce e drept, insă nu cu altă naţiune, care vrea să ia naţiona-

si al lumii de astăzi , numai cu ajutoi'ul limbii natiunali se poate cîştiga. Cum va detuna deputatul naţiunii în contra despo tismului în adunări, deacă nu se va învăţa din tinereţe a-l cunoaşte şi a-l u rî; cum se va aprinde de amoarea libertăţii, cînd se va naşte şerb altei naţiuni ? Şcoalele ungureşti vor smulge din pepturile tinerilor naţiunii 'noastre şi amoarea aceea, care o plantase într'însele matrele r'omâne; şi cu cît vor în văţa mai mulţi Români la şcoalele streine, cu atît va perde naţiunea mai mulţi fii; lăcomia onorilor şi folosul privai îi va trage către străini, ei vor ama numai limba ungurească, se vor încînta de frum useţile acesteia şi vor am ira faptele naţiunii ungureşti, pentrucă numai acestea le vor cunoaşte, toată viaţa şi dorul lor va fi legat singur de naţiunea, care-i va amăgi cu frum useţea şi cu bunătăţile sale; de naţiunea română nu-i va mai lega nimic, rumpîndu-se odată legătura cea. dintîiu şi cea din urmă a limbei natiunali.

Derept aceea , deacă-si vrea cultura oare rare naţiune, să se unească ce e derept: însă nu cu altă naţiune, care vrea să iee natiuna-

litatea dimpreună cu cultura, care o are, ci să se unească mai întîi cu sine însăşi, ca să se apuce de cultură naţională cu puteri unite. In ce priveşte pe Români, ar fi o nebunie, dacă s'ar lepăda de naţionalitate şi s'ar uni cu Ungurii pentru cultură. înţelepciunea spune că Românul să şe unească cu Român, Germanul cu German, Slavul cu Slav pentru înaintarea culturii. Aşa dar Românii, mai întîiu, să se unească între dînşii spre acest scop dela Nistru pănă la Balcani, şi dela Bal- căni pînă la Tisa ; apoi să se unească cu cele lalte familii Române pentru identitatea limbei şi înrudirea cea firească a cugetelor şi a sen timentelor. O însoţire ca aceasta e cu putinţă chiar cînd o oarecare naţiune e împărţită supt mai multe guverne, fiindcă că n 'are fire şi tendinţă politică, ci este destinată numâi spre înaintarea culturii umanităţii pe calea cea fi rească a naţionalităţii or 'cărui popor. Aşa îi vedem pe Germani şi Italieni foarte uniţi întru înaintarea ştiinţelor şi artelor, cu toate că sínt despicaţi în mai multe guverne; însă unitatea limbei îi leagă pe toţi, fire-ar subt guvern de sultan ori de republică.

litatea dimpreună cu cultura care o are, ci să se unească mai întîi cu sine însăşi, ca să se apuce de cultura natiunale cu puteri unite. Ce se ţine de Români, ar fi nebunie, deacă s'ar lepăda de natiunalitate şi s'ar uni cu Ungurii pentru cultură. înţelepciunea spune că Românul să se unească cu Român, Ger mánul cu Germîn, Schiaul cu Schiau pentru înaintarea culturii. Aşa dară Românii, mai întîiu, să se unească între sine spre acest scop dela Nistru până la Em, şi dela Em pănă la Tisa; apoi să se unească cu celelalte fam ilii Române pentru identitatea limbii şi cumnă-ţia cea firească a cugetelor şi a sentimentelor. O însoţire ca aceasta poate să aibă loc şi fiind oarecare naţiune împărţită supt mai midte gubernie, fiindcă n'are fire şi tendinţă politică, ci este destinată singur spre înaintarea culturii umanităţii pe calea cea firească a natiunalităţii ver'cărui popor. Aşa îi vedem pe Germîni şi Italiani foarte uniţi în tru înaintarea ştiinţelor şi arţilor, cu toate că sínt despicaţi în mai multe gubernie ; însă unitatea limbii îi leagă pe toţi, fire-ar subt gubernia de sultan au republican. ■ *

Iată ce însemnătate are limba naţionala la toate gintele: ea regulează mişcările yieţei la toate, ca crerii mişcările trupului, le însufleţeşte şi le înalţă dacă o ştim cum se cade; lipsa ei le duce la barbarie, dacă nu ştiu să se servească cu ea. N umai în braţele ei cresc arta şi ştiinţa; numai cu aripele artei şi ale ştiinţei sboară industria şi negoţul; numai în aceste grădini înfloreşte fericirea naţiunilor; deci cel ce zice că naţiunea Komână se poate cultiva şi in şcoalele streinilor, acela vrea, ca naţiunea română se rămînă oarbă şi serbă altor naţiuni *„Mc niger est, hune tu Rom ane caveto* /“

Acum să vedem, cît adevăr coprinde în sine acea teorie faimoasă a politicilor din Buda pest, şi a celor dimpreună cu ei advocaţi ai Uniunii, care zic, că precum unitatea Sta tului cere uniformitate de drept, tot aşa cere neapărat şi uniformitate de limbă pentru legi,pentru înlesnirea guvernării, pentru ştiinţă, şi cum că celelalte limbi nu se pot suferi,din cauză că nu sínt culte de ajuns.

Un guvern de fiare sălbatice ia numai ze-

Iacă ce însemnătate are limba natiunalela, toate ginţile: ea regulează mişcările vieţei la toate, ca creerii mişcările trupului, le însufle ţeşte şi le înalţă dacă o stimă cum se cade; lipsa ei le duce la barbarie, deacă nu ştiu să se şerbească cu ea, numai în braţele ei creşte artea şi ştiinţa, numai cu aripele artei şi ale ştiinţei sboară industria şi negoţul, numai în aceste grădini înfloreşte fericirea naţiunilor; deci care zice , că naţiunea Bonţână se poate cultiva şi în şcoalele streinilor, acesta va, ca naţiunea română se rămînă oarbă şi şerbă altor naţiuni: „hic niger est, hune tu, R o mane, ca veto !“

Acum să vedem, cit adevăr cuprinde în sine acea teorie' faimoasă a politicilor din Buda pest, si a celor dimpreună cu ei advocaţi ai Uniunii, cari zic, că precum cere unitatea Statului uniformitate de derept, aşa cere ne apărat si uniform itate de limbă pentru legi , pentru înlesnirea gubernării, pentru ştiinţă, şi cum că celelalte limbi nece'ßin acea cauză nu se pot suferi, pentrucă acelea nu sínt culte de ajuns,

. *Unr/uberniu de fiare sălbatice ia numai ze-*

eiuiala din animalele cele blinde, şi apoi le lasă să einte, să răgească, şă sboare şi să se guverne fiecare după firea speciei sale. Deci un guvern de oameni e mai sălbatic decit fiarele, dacă nu sufere nici limbile altor naţiuni, nici pe ele însele a se guverna fiecare după natura şi trebuinţele sale. însă mintea cea sănătoasă nu poate aproba un astfel de stat. Dacă e de nevoie să fie state pe pămint şi dacă statul e tocmai o necesitate dela natură: atunci statul fără de îndoială este de nevoie, pumái pentru ca, oamenii, fiind în stat, să se poată apăra mai uşor într'însul, decit afară de stat; adică: statul e un ^aşezămînt omenesc spre apărarea persoanei şi a bunurilor omenirii: Cînd zic că e *aşezămînt omenesc:* atunci voiu să înţeleg că nici nu e aşezămînt îngeresc, mai presus de fire, nici nu trebuie să fie instituţie diavoleescă, iad înghiţitor de libertate, şi spaima ginţilor neputincioase; cînd zic, spre apărarea *persoanei*, atunci înţeleg totdeodată şi libertatea şi onoarea, căci oamenii, fără libertate şi *onoare,* sínt mai mult vite, cari acum trag în jugul unui, acum într' al altui tiran ? decît oameni; cînd zic, spre apărarea *bunu*-

ciuială din animalele cele blînde, şi apoi le lase să cînte, să răgească, să sboare şi să se guberne fiecare după firea speciei sale. Deci un guberniu de oameni e mai sălbatic decit fia,rele, deacă nu sufere limbile altor naţiuni, şi pe acestea a se guberna ver'care după natura şi indiginţile sale. însă mintea cea sănătoasă nu poate aproba atare stat. Dacă e de lipsă ca să fie statepepăm int, i\dacă e statul tocmai o necesitate dela natură: atunci statul fără de îndoinţă numai pentru aceea e de lipsă ca fiind în stat, oamenii să se poată apăra mai uşor într'însul, decît afară de stat; adică: statul e un aşezămînt omenesc spre apărarea persoanei şi a bunurilor omenirii. Cînd zic că e aşezămînt om en esc: *atunci voiu să înţeleg că nece nu e aşezămînt îngeresc, mai pre sus de fire, nece nu deve să fie institut d ia volesc, iad înghiţitor de libertate, şi spai ma ginţilor neputincioase; cînd z ic: spre apă rarea* persoanei: *atunci înţeleg totdeodată si libertatea şi onoarea, căci oamenii, fără libertate şi onoare, mai mult sínt vite, cari acum trag în ju gu l unui, acum într'al altui*

rilor, atunci înţeleg nu numai mîncarea şi băutura, îmbrăcămintea şi locuinţa, ci, afară de libertate, înţeleg şi limba, căci cine vă zice c| lim ba e numai un lucru de prisos pentru oameni şi naţiuni, şi că ar fi mai bine de oameni, cînd ar fi muţi! — Cînd vor besc de *omenire:* atunci înţeleg toate naţiu nile, căci cine va zice, că naţiunile nu sínt părţile omenirii? In urmă, cînd zic, *naţiune:* atunci înţeleg persoana unui popor întreg, care e legat prin aceeaşi limbă şi datine, căci cine va zice, că natura i-ar fi desbrăcat pe oameni de demnitatea de persoană, cînd i-a unit într'un corp naţional cu legăturile acestei frăţii minunate?

Dacă odată, fiecare om e persoană, atunci un om nu poate să fie inai persoană decît altul, prin urmare nu poate să-zică către alţi oameni: *eu sínt statul, voia mea e lege pentru toţi;* dacă fie'care naţiune, e persoană atunci o naţiune nu poate fi mai persoană decît alta, prin urmare nu poate să zică către celelalte naţiuni din acelaş1stat: „ *numai eu sínt statul , numai limba mea poate f i limbă diplomatică* , iar ale voastre trebuie să fie smulse

*

tiran, decît oam eni; cînd z ic: spre apărarea bu n urilor: atunci înţeleg nu numai mâncarea şi băutura, îmbrăcămîntul şi locuinţa, ci afară de libertate, înţeleg şi limba, căci cine va zice, că, limba e numai un lucru de prisos pentru oameni şi naţiuni, ş i . că ar fi mai bine de oameni, cînd ar fi m u ţi! — Cînd vor besc de om en ire: atunci înţeleg toate naţiu nile, căci cine va zice, că naţiunile nu sínt părţile omenirii ? în urmă, cînd zic, naţiune: atunci înţeleg persoana unui popor întreg, care e legat între sine cu aceeaşi limbă şi daline, căci cine va zice că natura i-ar fi desbrăcat pe oameni de demnitatea de per soană, cînd i-a unitîntr'un corp natiunalecu legăturile frăţiei acestei minunate?

Deacă odată e persoană fiecare om, atunci nu poate să fie un om mai persoană decît altul, prin urmare nu poate să zică către alţi oam eni: eu sínt statul, voia mea elege pentru toţi; deacă e persoană ver'care naţi une : atunci o naţiune nu poatefi mai persoană clecît alta, prin urmare nu poate să zică către celelalte naţiuni din acelas stat: «numai eu sínt statul, numai limba mea poate fl limbă

ca neghina din grîu ; eu singur voiu pune dregători fără să întreb pe turmele neungu reşti ce păstori să le pun; nu ină voiu uita, dacă' vă veţi putea înţelege cu ei sau nu, dacă veţi avea încredere în ei sau nu, deoarece eu am voia şi puterea să aşez pretutindeni oameni credincioşi planurilor mele, şi voi n'aveţi să mă întrebaţi, de ce fac aşa, ci voi sînteţi datori numai să ascultaţi şi să daţi dare şi ostaşi" . Omul, care umblă să ucidă pe altul, şi-a pierdut dreptul de a fi suferit în societatea omenească aşa şi-a pierdut dreptul de a fi suferit între naţiunile de pe pămînt şi naţiunea care lucrează spre stingerea altora după nişte asemenea maxime; o naţiune cu minte recunoaşte drepturi şi obligaţiuni reciproce şi nu provoacă pe altele, ca să se apere de ea, ca de o fiară sălbatecă. Bine a dispus na tura, ca libertatea omului să nu fie restrînsă, decît cît timp acesta este sub guvernul cel firesc al părinţilor săi, care nu-i cade greu nimărui, tocmai pentrucă este firesc; iar dacă iese de sub guvernul părintesc, natura nu vrea ca un om să fie supus altui om, ci vrea ca fiecare să fie liber toată vieaţa] sa ; ea vrea, ca mai mulţi

diplomatică, *iar ale voastre devesă se smulgă ca neghina din grîu, eu singur voiu pune deregutori fără să întreb p e turmele neungu reşti ce pecurari să le pun, nu mă voiu uita, deacă vă veţi putea înţelege cu ei sau ba deacă veţi avea încredere în ei au ba, pentrucă eu am voia şi puterea să aşez pretutindeni oameni credincioşi planurilor mele, şi voi n'aveţi să mă întrebaţi, de ce fac aşa, ci vois-înteţi datori numai să ascultaţi, şi 'să daţi dare şi osta ş i O m u l , ce umblă să ucidă p re altul, şi-a pierdut dereptul de a fi suferit în societatea omenească! aşa şi-a pierdut dereptul de a fi suferităîntre naţiunile depepăm în t şi naţiunea care lucră spre stingerea altora după atari m axim e; o naţiune cu minte re cunoaşte derepturi şi obligăciuni împrumu tate şi nu provoacă p e altele, ca să se apere deea, ca de o fiară sălbatecă. Bine a dispus natura, ca libertatea omului să nu fie restrînsă, decît pînă cînd este aceasta sub gubemiuh cel ţiresc al părinţilor săi, care nu-i cade greu nimărui, tocmai pentrucă este firesc ; iar dacă iese de sub guberniul părintesc, natura nu va ca să fie un om şerb altui om, ci va să*

20Í1Í—6S-71

oameni liberi să facă comunităţi, sate şi state libere, şi acestea să se guverneze de guverne aşezate cu votul tuturor oamenilor liberi după legi puse de universalitatea tuturor oamenilor liberi, nu cu mandate.

Cu această egalitate a naţiunilor e legată strîns libertatea lor de a se desvolta fiecare după firea sa în toate părţile vieţei statului. De aci urmează, că pentru Unitatea statu lui nu este de trebuinţă nici uniformitatea de drept, cu atît mai puţin uniformitatea de limbă. Ce e drept, se zice, că dacă n'ar fi atîtea drepturi într'un stat, cum sínt de exemplu în Austria: drept austriac unguresc, săsesc, afară de cele bisericeşti, al căror număr e şi mai însemnat; ci dacă ar fi numai un drept în tot ţinutul statului, — prin aceasta ar creşte iubirea cetăţenilor către patria comună; din contră, varietatea drepturilor particulare m ic şorează amorul către ea, şi slăbeşte statul. La aceasta au observat de mult politicii cei mai mari, că sănătatea statului, ca şi a altui corp organic, depinde dela proporţiunea păr ţilor . şi a întregului, în care se face dreptate fiecărei părţi. Un cetăţean, o cetate, o

fie liber în toată vieaţa; ea va ca mai mulţi oameni liberi să facă comunităţi , sate şi state libere, şi aceste să se guberne de gubernie aşezate cu votul tuturor liberilor după legi puse de universitatea tuturor liberilor, nu cu mandate.

Cu această ecaretate a naţiunilor e legată strîns libertatea lor de a se desvolta fiecare după firea sa in toate părţile vieţei statului. De aci urmează, căpelîngă toată Unitatea sta tului nu este de lipsă nece uniformitate de-derept, cu atît mai puţin uniform itate de limbă. Ce e derept, se zice, că deacă n'ar fi atitea derepturi într'un stat cum sínt de exem plu în Austria: derept austriac, unguresc, săsesc, afară de cele beserice şti, al căror număr e sf mai însemnat; ci deacă ar fi numai un derept în tot ţinutul statului: prin aceasta ar creşte arnoarea cetăţenilor către patria com ună; din contră, varietatea derepturilor particulari micşorează amoarea către aceiaşi, şi fiăceste statul. La aceasta au obserbat de mult politicii cei mai mari, că sanitatea statului, ca si a altui corp organic depinde delaprop orciunea păr ţilor şi a întregului, în care se face clerep-

provincie poate să-şi uite de statul de care se ţine: asta e o întîmplare de toate zilele, dar nenaturală; însă iubire adevărată nu pot să aibă cetăţenii decit numai către un stat în care toţi iau parte la toate afacerile sta tului. Este o părere falsă, dacă crede cineva că statul se împuterniceşte nimicind formele individuale. Cind cineva ar putea crea în or ’ce oraş în or’ce sat un sentiment, ca fiecare să se ţină măreţ că e membru al statului, prin aceasta întregul statului ar dobîndi pu tere nouă. Aşa dobîndeşte şi prin drepturile particulare, cînd acestea sínt puse de voia universală a diferitelor popoare; din contră^ impunîndu-Ie un drept, care nu răspunde firii lor, ele încetează a lua parte la lucrările statului, se înstrăinează de el şi îl părăsesc *(Savigny).*

Deci, dacă unitatea statului nici atît nu cere, ca să fie acelaş drept în tot ţinutul statului, cu atît mai puţin cere, ca să fie numai o limbă acolo, unde sínt mai multe. Unde statul e locuit numai de o naţiune, ar fi nu numai o asuprire a naţiunii întregi, dar şi o mare absurditate să adopţi o limbă moartă

tăte fiecărei părţi. Un cetăţean, o cetate, o provincie poate să-şi uite de statul de care se ţin e: asta e o întîmplare de toate zilele, dar contranaturale; însă amoare adevărată numai către un stat ca acela pot să aibă cetăţenii, în care toţi iau parte la toate negoaţele statului. Este o părere falsă, deacă crede ci neva că dobîndeşte statul nimicind form ele individuale; cînd ar putea crea cineva în toată urbea , în tot satul un sentiment, încît săse ţină măreţ ver'care că e membru al statului: prin aceasta întregul statului ar dobindi pu tere nouă; aşa dobîndeşte şi prin derepturileparticulari, cînd acestea sínt puse de voia ceauniversale a popoarelor d iferite; din contră, impunîndu-le un derept, care nu răspunde firii lor, încează a lua pare la lucrurile sta lului, se înstrăinează de către el şi îl părăsesc. (Savigny).

Deci deacă unitatea statului neceatît nu cere, ca să fie acelaş derept în tot ţinutul statului, cu atît mai puţin cere, ca să fie numai o limbă acolo, unde sínt mai multe. Unde e locuit statul numai de o naţiune, ar fi, nu numai asuprire pe toată nătiunea, ci

sau străină pentru legi şi guvernare, cum eră pînă acum limba latină: tot astfel de asu prire şi absurditate face naţiunea care cearcă a-şi impune limba pe grumazul altor naţiuni într' un sta tea Ungaria care nu e alcătuită numai din Unguri, ci din milioane de Slavi, Români şi Germani. In specie, tocmai legislaţia statului poliglot nu cere unitate de lim bă; din contră, chiar şi despotul cel mai tiranic e constrîns şi el a-şi publică ordinele înlimbile tuturor, ca să poată fi urmate. Cu atît mai vîrtos trebuie să recunoască libertatea lim bilor un stat liber, dela care, şi în aceastăprivinţă, se cere mai mult, decit dela un despot. Acesta jj£ne singur legi după plăcerea lu i: voia lui este lege pentru toţi; dar într'un stat liber nu poate fi lege ceea ce voieşte numai un om sau o naţiune, ci lege trebuie să fieaceea ce voieşte şi ce doreşte tot poporul, toate naţiunile. Putea-va însă naţiunea să-şi desco pere voia şi dorinţele, dacă e oprită să nu vorbească în. limba sa, dacă e gura reprezentanţilor săi încuiată cu lacătul altei lim b i? Fiecarenaţiune are interesele sale : asupra acestora trebuie să se sfătuiască în adunările cumuni-

şi absurditate mare a adopta o limbă moartă sau străină pentru legi şi gubernare, cum ; eră pană acum limba latinăi; asemenea asu p r i r e şi absurditate face naţiunea, care cearcă a-şi impune limba p e cerbicea altor naţiuni într'un stat ca Ungaria, care nu stă numai din Unguri, ci din milioni de Schiai, Ro mâni şi Germîni. In specie, legelaţiunea sta tului poliglot tocmai nu cere unitate de limbă: din contră, chiar şi despotul cel mai tiranos încă efconslrîns a-şi publică mandatele în limbile tuturor, ca să le poată urm a: cu cît mai vîrtos deve să recunoască libertatea limbilor unui stat liber, dela care se cere mai mult si în căutarea aceasta, decit dela un despot: acesta pune legi singur după plăcerea lu i : voia lui este lege pentru toţi; iar în stat liber nu poate fi lege aceea ce voieşte numai un om sau o naţiune, ci deve

să fie lege aceea ce voieşte şi ce doreşte tot popo rul, toate naţiunile; putea-va însă naţiunea să-şi descopere voia şi dorinţele, fiind oprită să nu vorbească în limba sa, fiind încuiată gura reprezentanţilor săi cu lacătul altei lim bi? Fiecare naţiune are interesele sale:

taţii, in adunăii mai mari naţionale şi în adunarea comună a mai multor naţiuni; însă ce discuţiune poate să se facă, unde nu e l i bertate de vorbit în limba, pe care o ştie na ţiunea? Se poate oare împăca cu scopul legisla- ţiunii liberale această condamnare la tăcere a unei naţiuni întregi ? Nici nepractieitatea despre care vorbeau unii zicînd, că nu e cu putinţă să se vorbească în mai multe lim bi în- tr'o adunare, nici aceea n a re loc. De ce să nu se poată face în Ardeal şi în Ungaria aceea ce se poate aiurea ? In adunările Elveţiei se vor beşte în trei lim bi: franţuzeşte, italieneşte şi nemţeşte; în ale Belgiei, legea dă voie să se vor bească în lim ba belgiană şi franceză; în Sar dinia, italieneşte şi franţuzeşte. Şi totuşi Un gurii nici nu-s mai liberi, nici mai fericiţi decît aceste popoare luminate, ba sínt foarte departe de ele în toate privinţele.

Dacă şi-ar propune cineva, ca să facă o carte de legi precisă şi frumoasă ca Corpul Drep tului Komán, atunci putem zice cu Savigny, că nici Germanii n'au limbă pentru acest scop măreţ, cu atît mai puţin U ngurii; însă cînd viiie vorba, că şi aceste naţiuni, cari n'au

asupra acestora deve să se svătuiască în a-dunările comunităţii, în adunări mai mari natiunale şi în adunarea comună a mai multor naţiuni; însă ce discuciune poate să se facă, unde nu e libertate de vorbit în limba, care o ştie naţiunea; poate-se com bina cu scopul legelaţiunii liberale astă con damnare la tăcere a unei naţiuni întregi ? Nece nepraptecaveretatea aceea n'are loc, la care provoacă unii zicînd, că nu e cu putinţă să se vorbească în mai multe limbe într'o adunare. De ce să nu se poată face în Ar deal şi în Ungaria aceea, ce se poate aiurea ? In adunările Elveţiei se vorbeşte în trei lim bi: frînceşte, Haleşte şi nemţeşte; în ale Bel-giului iartă legea să vorbească în limba belgicăşifrîncească, în Sadiniaitaleşteşi fr în ceşte. Şi iatăcă Ungurii nece-smailiberi, nece mai fericiţi decit aceste popoare luminate , ba sínt foarte departe de ele cu toate cele. Deacă şi-ar propune cineva, ca să facă o carte de legi precisă şi frum oasă ca Corpul Juráiul Rom an: atunci putem zice cu Savigny că nece Germînii n'au limbă pentru acest scop măreţ, cu atît mai puţin Ungurii; însă*

limbă cultă ca latina, au nevoie de guvernare în o oarecare formă, atunci nu e absurditate mai mare pe lume, decît apologia despotismului iimbistic, şicălim bacutărei naţiuni n'ar fi ma tură pentru legi şi pentru guvernarea popo rului. Dacă ar fi ca cineva să aştepte cu pu nerea legilor şi cu guvernarea pînă ce se va ■ cultiva deplin oarecare limbă, atunci acela poate sta ca nebunul mult şi bine pe ţărmuri, aştep- tînd, pînă va curge rîul, ca să-l treacă, deoarece r îu l şi cultura limbei vor curse în etern, şi n icio dată nu vor fini. Şi dacă nici măcar Germanii nu sínt chemaţi să aibă carte de legi, cu atîtmai puţin sínt mai chemaţi Ungurii decît Românii. Să ne uităm la limba legilor din Aprobatele şi din Compilatele Ungurilor. Cé va să zică: *„ sectáján lévök , oláh N aţio, patiáltsattnak, Tecepta religio : exeguáltassék , articulusinkat in toto et per omnia cassáljuk, annihilaljuk, tollájuk , ha impingalnanak , convincaltassanak toties quoties exequaljak ez articula ris poenat, a causansoknak causajokbol emergalando poe- nakbol rata portiojok a Decretum tartasa szerént etc.,* apoi *causakban procédalni, con- iribualni a civilis fu n d us ókról etc.,* bancă şi:

cînd vine vorba, că şi acele naţiuni au lipsă de gubernare în oarecare form ă, care n'au limbă cultă ca latina; atunci nu e m ai mare absurditate p e lume, decit apologia despotis mului limbistic, că limba cutărei naţiuni n'ar fi matură pentru legi şi pentru gubernarea poporului; dacă ar debe să aştepte cineva cu punerea legilor şi cu gubernareapănă ce se va cultiva deplin oarecare limbă, atunci poate tot sta ca nebunul pe ţărm ure aşteptînd păină va decurge rîul ca să treacă, că rîul şi cultura limbei vor curge în etern, şi neceodatănu vor fini. Dacă nu sínt chemaţi încă nici Germînii la carte de legi, cu atît mai puţin sínt mai chemaţi Ungurii decit Rom ânii; să i ne uităm la limba legilor din Aprobatele si din Compilatele Ungurilor: ce va să zică:
„sectáján lévök, oláh Natiö, patiáltsattnakr recepta religio: exequáltassék, articulusinkat in toto et per omnia cassáljuk, annihilaljuk, tollájuk, ha impingalnanak convincaltassanak toties quoties exequaIjak ez articularis poenat, a causansqknak causajokbol emergalando poenakbol rata portiojok a Decretum tartasa szerént, etc.,

az olah Vlădică, olah popok, czinteremjeket, beszerikajocat, articulus a lipitorokrol <&.“ Ce cultură de limbă va afla cineva în acest galimatia, de care sínt pline Aprobatele şi Com pilatele oriunde le deschizi ? Se pot Ungurii glorifica cu acest amestec dela Turnul Babilonului, ca cu o Minervă născută dea-dreptul din capul lui Joe, şi poate să caute cu dispreţ la limbele altor naţiuni mai culte decît a lor?» Ce să facă dar Grermanii, Ungurii, Românii, şi Slavii, neavînd nici-unii limba matură pentru legi? Vor primi oare latina moartă sau vre-o altă limbă străină? Aceasta în să n ’ar fi înaintare, ci regres şi asuprire. Mintea sănătoasă îndeamnă pe toate naţiunile, ca fiecare să se apuce de ju r is prudenţă în limba sa; naţiunile eă se sufere una pe alta pentru binele comun al tuturor, ca să se guverneze fiecare pe sine însuşi, şi atunci fiecare îşi va afla cuvinte pentru dorinţe, şi oamenii politici vor avea şi ei limbă eultăde ajuns pentru carte delegi. Insă despotismul nu-şi impune limba sa, pentru că celelalte limbi n’ar fi cumva culte pentru scopul pu blic; căci de aci ar urma, ca el să facă chiar din contră, .adică să le dea ocaziune de a

apoi causakban procedalni, contribualni a civilis fundusokr'ol, etc., *încă şi* az ólah Vlădică, olah popah, czinteremjeket, beszerikajocat, articulus a ’ lipitorokrol, &■“ *Cu cultură de limbă va afla cineva în acest Gallimatias, de care sínt pline Aprobatele şi Compilatele oriunde le deschizi? Se pot Ungurii gloria cu acest amestec dela turnul Vavilonului, ca cu o Minervă născută deadereptul din capul lui Joe, ca ,să caute cu dispreţ la limbele altor naţiuni mai culte decit a lor? Ce să facă dar Germînii, Ungurii, Românii şi Schiaii, neavînd nece unii limba matură pentru legi? Acepta-vor latina cea moartă au altă limbă străină? Aceasta însă n’ar fi înaintare, ci regres şi asuprire; mintea cea sănătoasă le îndeamnă pe toate ca să se apuce de jureprudenţă , ver’care cu limba sa; naţiunile să se sufere una pe alta pentru binele comune al tuturor, ca să se guberne ver’car.; pe sine însuşi si atunci îşi va afla ver’care cuvinte pentru dorinţe, şi politicii încă vor avea limba cultă de ajuns pentru carte de legi. Insă despotismul nu-şi impune limba sa, pentru că*

se cultiva; ci el vrea, ca naţiunile să-şi uite cu încetul şi de numele libertăţii, ca apoi la urmă să se stingă dintr'înseie şi sentimentul de libertate. Pentru aceasta, naţiunea despotică opreşte pe celelalte: ca să nu-şi ridice şcoale naţionale, zieînd că ştiinţele înalte nu se pot propune decît îu limba ei. Căci ea nu vrea ca şi altele, să se lumineze ci vrea să rămînă oarbe şi surde la toate măsurile egoismului ei; de aceea opreşte adunările şi le leagă de limba sa, pentru ca alte naţiuni să nu se poată sfătui despre cele ce le-ar fi de folos; de aceea pune legile numai în limba sa, pentru ca cele lalte naţiuni să nu le înţeleâgă, şi să fie constrînse totdeauna a întreba pe străini, ce vor; de aceea pune dregători străini, pentru ca alte naţiuni, să nu să poată înţelege cu ei, ci să fie constrînse.a alerga într'al zecelea sat, pînă vor da de cineva, care să le înţeleagă vorbele şi să le traducă hîrtiile. N u-i ajunge că dă dare şi face dregătorului leafă pentru ca să răspunză şi el deplin numelui şi dato riei sale, ci mai trebuie, afară de aceasta, să cum pere şi traducerea hîrtiilor, cari s'ar fi căzut să le facă dregătorii inşişi în limba aceluia

doară n'ar fi culte celelalte lirnbe pentru sco pul public; căci de aci ar urma, ca să facă chiar din contră , adică ca să le dee ocaziune de a se cultiva; ci el vrea, ca naţiunile să-şi uite cu încetul şi de numele libertăţii ca apoi la urmă să se stingă d in t f însele şi sentimen tul de libertate; pentru aceasta opreşte naţiu nea despotică pe celelalte, ca să nu-şi ridice scoale naliunali zicînd că:ştiinţele înalte nu se pot propune decît în limba ei, căci eanu vrea ca să se lumineze şi altele, ci vrea să rămîne oarbe şi surde la toate măsuriie> egoismului ei; pentru aceea opreşte adună rile, şi le leagă de limba sa, ca alte naţiuni să nu se poată consulta despre cele ce le-ar fi de folos; pentru aceea pune legile num ai în limba sa, ca celelalte naţiuni să nu le înţeleagă, şi să fie constrînse totdeauna a întreba pe străini, ce vor; pentru aceea pune deregutorii străini, ca să nu se poată înţe

lege cu ei alte naţiuni , ci să fie constrînse a alerga într'al zecele \sat, pană vor da de cineva, care să le înţeleagă vorbele, şi să le traducă hîrtiile: nu-i ajunge că dă dare, şi-i face leafă deregutorului pentru ca să răspunză si el deplin numelui şi deatoriei

t

pe care-1 a t in g; într'adevăr un astfel de guvern eu măsurile acestea nu doreşte cîtuşi de puţin, să uşureze pe pop or: el îşi caută binele său, nu binele poporului, şi-l îmbracă în veştmîntul binelui public, care nu i se potriveşte, zicînd că înlesnirea guvernării cere unitate de limbă şi necutezînd a spune pe faţă că e vorba numai de binele asupritorului.

Oare nu s'ar cuveni mai bine scopului so cietăţii, păcii şi fericirii naţiunilor conlocuitoare, ca unde vor fi numai Unguri, acolo şidregătorii să fie numai U nguri; unde vor fiKomâni, acolo şi dregătorii să fie Rom âni;unde vor fi mestecaţi, acolo şi dregătoriisă fie mestecaţi, pentru ca să răspundă nevoi lor poporului? Fiindcă după mintea sănătoasă dregătorii sínt pentru popor, nu poporul pentru dregători. Ce va zice poporul dacă-1 va întreba cineva, care dreptate este mai eftină: cea care se face într'ascuns cu scrisori de sute de coaie, pe cari nu le văd niciodată părţile care sínt în proces, şi se trăgăne zeci şi sute de a n i; sau aceea care se sfîrşeşte mult în două trei zile vorbind părţile în limbile lor în vederea şi auzul tuturor? Şi care guvernare îi este mai

sale, ci afară de aceasta dere să cumpere şi traducerea hîrtielor, care ar fii obligat să ie facă deregutorii inşişi în limba aceluia, pe care-l ating; într'adevăr atare guberniu cu măsurele acestea nu doreşte nimic mai puţin decît a uşura pe popor: el îşi cearcă comoditatea sa, nu binele poporului, şi aceea o îmbracă în veşmântul binelui public, care nu i se şede, zicînd că înlesnirea gubernării cere unitate de limbă, necutezînd a sta îna inte cu comoditatea asupritorului.

Oare nu s'ar cuveni mai bine scopului so cietăţii, păcii şi fericirii naţiunilor colocuitoarie, ca unde vor fi numai Unguri, acolo şi deregutorii să fie numai Unguri; unde vor fi Români , acol o deregutorii încă să fie numai Români, unde vor fi mestecaţi, acolo deregutori încă să fie mestecaţi, pentru ca să răspundă lipselor poporului, fiindcă după mintea sănătoasă deregutorii sínt pentru po por, nu poporul pentru deregutori. Ce va zice poporul deacă-l va întreba cineva, care clereptate este mai eftină: ceeace se face în tr'ascuns cu scrisori de sute de coaie, care nu le văd niciodată părţile litigatoarie, si

i.
uşoară: cu dregători şi cu limbă străină, sau cu limba sa şi cu dregători aleşi de popor din sinul său? De ce să nu poată fi mai multe limbi in administraţiune de aci înainte, cînd ştim, că pînă acum, la tribunalele acestei ţări, a fost în uz mai multe limbi şi nefericirea ţarii n'a venit dela mulţimea lim bilor, ci dela mul ţimea privilegiilor? Iar cît priveşte limbă română, ea e limbă oficioasă de sute de ani la toate scaunele de judecată ale pro topopilor şi la consistoriile Românilor din Ardeal. Pentru ce să nu fie ea dar matură pentru legi şi guvernare, cînd sínt tipărite într'însa codice de legi şi o mulţime de alte cărţi?

Tăcem alte argumente mai mult ciudate decit serioase ale Ungurilor, precum sînt, de exem plu, că unitatea limbii o ar cere, şi unitatea coroanei ungureşti, şi datoria de a se con serva pe sine, şi altele asemene, — le tăcem, de oarece coroana cea adevărată a ţării ce se zice acum Ungaria, nu sínt cercurile de me tal dela Papa Silvestru, care totuşi se văd a fi date dimpreună cu sim bolul: *Eegnum unius*

se tragănă zeci şi suie de ani; sau care se fineşte mult în două trei zile vorbind părţile în limbele lor în vederea şi auzul tuturor; şi care gubernare îi este mai uşoară: cu deregutori şi cu limbă străină, s^u cu limba sa şi cu deregutori aleşi de popor din sînul său? De ce să nu poată fi mai multe limbe în administrăciune de aci înainte, cînd ştim, că pănă acum au fost în uz mai multe limbe la decasteriele acestei teri, si nefericirea terii n'a venit dela mulţimea limbelor, ci dela mulţimea privil'egielor. Iară ce se ţine de limba Ro mână, aceasta e limba oficioasă de cente de ani la toate scaunele de judecată ale protopopilor şi la consistoriele Românilor din Ardeal; pentru ce să nu fie dar matură pentru legi si gubernare, cînd sínt tipăriţi _în-tr'însa codici de legi şi mulţime de alte cărţi ?

Tăcem alte argumente mai mult curioase decît serioase ale Ungurilor, precum sínt de exem plu: că unitatea limbei o ar cere şi unitatatea coroanei ungurésti, şi deatoria de a se conserba pe sine, şi altele asemeni le tăcem, deoarece coroana, cea adevărată

linguae irnbecÂlh est , şi deci, nu spre stingerea altor naţiuni— ci naţiunile care locuiesc pe pămîntul Daciei şi al Panoniei: ele sínt coroana cea adevărată a ţării, şi acele drepturi mari, de cari nimănui nu-i este iertat a se atinge, ale acestei coroane sínt. Cu datoria Ungurilor d^ a se conserva pe sine, ca să nu piară din pri cina puţinătăţii lor, nu este legat dreptul de a înghiţi pe Români şi pe Saşi. Cine e vinovat că naţia ungurească a ajuns intre Seila şi Caribda? Ce ursită rea îi împinge, ca să ridice asnpra-şi toate vînturile, cînd ar pu tea să le aline? să minie pe toţi zeii, cînd ar putea să-i îmblînzească? Ce politică e de par tea lor, de se pun cu atîtea puteri în contra naţiunilor, cu cari ar trebui să lege cele mai tari legăminte, ca să-şi apere fiinţa comună de duşmanii comuni?

Din toate acestea urmează că unitatea limbei în statul poliglot nu o cere nici unitatea statului, nici unitatea legislaţiunii, nici înles nirea, eftinătatea şi repeziciunea guvernării, nici starea culturii altor lim bi; ci o cere precum am zis, numai comoditatea despotis mului şi cugetul lui cel nelegiuit de a răpi

a terii, ce se zice acum Ungaria, nu sínt cercurile de metal cele dela Papa Silvestru, case încă se văd a fi date dimpreună cu simbolul: Regnum unius linguae imbecille est, *aşa dar nu spre stingerea altor na ţiuni; ci naţiunile care locuiesc p e pămîntul Daciei şi al Panoniei: acestea sínt coroana cea adevărată a ţerii, şi ale acestei coroane sínt derepturile acele mari, nimărui nu-i este iertat a se atinge. Cu deatoria Ungurilor de a se conserba p e sine, ca să nu piară pentru puţinătatea lor, nu este legat dereptul de a-i înghiţi pe Români şi pe Schiai; cine poartă culpa deacă a ajuns naia ungurească între Scila şi Caribde: ce ursită rea îi împinge, ca să ridice asupra-şi toate viatu rile, cînd ar debe să le aline: se mînie pre toţi zeii, cînd ar debe să-i îmblînzească: ce politică e despre partea lor, de se pun cu atîte puteri în contra naţiunilor, cu cari ar debe să lege cele mai tari legăminte, ca să-şi apere fiinţa comune de duşmanii com uni?*

Din toate acestea urmează că unitatea limbei în statul poliglot nu o cere nece

1ibertatea.naţi unilor, ca să domnească peste ele. . Deci naţiunea ungurească nu poate să pre tindă vreun privilegiu pestealte naţiuni nici în privinţa limbei, ci trebuie să se mulţumească şi ea cu egalitatea şi cu dreptatea. Numai pană unde ţine dreptatea ţine şi umanitatea: dincolo de dreptate locuiesc fiarele sălbatice. Naţiu nea ungurească n'are nici un scop necesar, nici o nevoie adevărată, pe cari să nu le aibă în aceeaşi măsură şi celelalte naţiuni. Pofta dom niră peste celelalte nu e o nevoie adevărată, ei e numai paroxism de friguri, care cînd va trece, şi acea poftă necurată de a înghiţi pe alte naţiuni va peri. Dacă Ungurii au trebuinţă să vorbească ungureşte în adunările lor — şi care tiran ar fi atît de nebun, ca să-i facă să vorbească într'o limbă pe care nu o cunosc? — au şi R omânii aceeaşi lipsă; cum încape dar aci limbă diplomatică? Dacă Ungurii nu-şi pot închipui cum să-i guverneze cineva cu dregători străini şi cu limbă străină, pe care nu o înţeleg, nici Românii nu văd, pentru ce nevoia Ungurilor ar fi mai înteţită decît a Românilor şi în această privinţă. Deci, dacă e şi aci tot aceeaşi nevoie şi tot acelaş drept egal: unde

unitatea statului, nece unitatea legelaţiunii, nece înlesnirea, eftinătatea şi repegiunea gubernării, nece starea culturii altor limbi; ci o cere precum am zis, numai comoditatea despotismului şi cugetul lui cel nelegiuit de a răpi libertatea naţiunilor, ca să dom nească preste ele.

.Deci naţiunea ungurească nu poate să pre tindă privilegiu preste alte naţiuni nece în respeptul limbei, ci deoe să se mulţumescă şi ea cu ecaretateasi cu dereptatea. Numai până unde ţine dereptatea şi um anitatea: dincolo de dereptate locuiesc fiare sălbatice. N 'are na ţiunea ungurească nece un scop necesar, nece o indegenţă adevărată, care să nu le aibă în aceeaşi măsură şi celelalte naţiuni. Pofta dom-nirii preste celelalte nu e indegenţă adevărată ci e numai paropsism de friguri, care lăsînd-o odată, va peri şi cel apetit spuriu de a înghiţi p e alte naituni. Deacă au lipsă Ungurii să vorbească ungureşte în adunările lor— şi care tiran ar fi atît de nebun, ca să-i facă a vorbi în limba în care nu o cunosc — au şi Ro mânii tot aceeaşi lipsfi; cum încape dar aci limbă diplom atică? Deacă nu-şi pot închipui

este temeiul privilegiului limbei lor? Dacă natura constrînge pe Unguri cu necesitatea cea mai imperioasă, .ca să înveţe în limba lor toate dela *alfa* pană la *omega:* aceeaşi natură îi face şi pe Români, şi tot cu ace eaşi necesitate şi tot pentru acelaş scop, ca să înveţe româneşte. O natură le-a născut pe toate naţiunile, o iubire le-a vărsat în inimă către limba lor, un sentiment de onoare vor bate în inimele tuturor, şi un scop le-a pres-, cris tuturor; şi acest scop nu se poate ajunge dacă ele va domni una peste alta, ci numai avînd toate unul şi acelaş drept. Unde are aci loc privilegiul vreunei lim bi eîtă vreme va sta nu mele de drept şi de libertate pejpăm îm ? Sau nu cumva Ungurul are şi privilegiul de a-şi iubi limba mai fierbinte, decît Românul pe a sa, şi de a fi mai mîndru cu origin a 1 sa cea scitică, decît Românul eu cea italică? Pănă cînd nu se va stinge sentimentul de dragoste' şi de onoare din piepturile tuturor Rom ânilor — nicidecum !

Aşa este! Fără de naţionalitate nu e liber tate, nici lumină nicăirea, ci pretutindeni numai lanţuri, întuneric şi amorţire. Ce este

Ungurii, cum să-i guberne cineva cu dene gatori străini şi cu limbă străină, care nu o înţeleg: Românii încă nu văd, pentru ce să ţie lipsa Ungurilor mai înteţitoare decit a Românilor şi în căutarea asta; deci, deacă e şi aci tot aceeaşi lipsă şi tot apelaş derept ecare: unde este temeiul privilegiului limbei lor ? Deacă-i constrînge natura p e Unguri cu necesitatea cea mai imperioasă, ca să înveţe în limba lor toate dela dAt&pănă, la om ega: *tot acea natura îi face şi p e Români, şi tot cu asemene necesitate şi lot pentru asemene scop , ca să înveţe româneşte. O natură le-a născut p e toate naţiunile, o amoare le-a vărsat în inimă spre limba lor, un sentiment de ortoare bate în inimele tuturor, şi un scop le-a prefipt tu turor: si acest scop nu se poate ajunge deacă va domni una peste alta, ci numai domnind derept ecare peste toate Unde are aci loc privilegiul ver' cărei limbe până cînd va sta numele de derept şi de libertate p e păm în t; sau doară Ungurul are privi legiu şi spre a-şi ama limba mai fierbinte, decit Românul pe a sa, si ca să fie mai su perb cu origina sa cea Scutecă, decit Românul*

apa pentru peşti, aerul pentru sburătoare şi pentru toate vieţuitoarele; ce este lumina pen tru vedere, soarele pentru creşterea plantelor, vorba pentru cugetare; aceasta e naţionalitatea pentru or'care popor: Intr'însa ne-am născut, ea este mama noastră; de sintern bărbaţi, ea ne-a crescut; de sîntem liberi, într'însa ne mişcăm; de sîntem vii, într' însa vieţuim; de sîntem. supăraţi, ea ne alină durerea cu cîntecele naţionale. Prin ea vorbim astăzi cu pă rinţii noştri, cari au trăit înainte de mii de ani; prin ea ne vor cunoaşte strănepoţii; şi posteritatea peste mii de ani. Naţionalitatea e îndemnul cel mai puternic spre lucrare pen tru fericirea neamului omenesc. Pe cel ce nu-1 trage inima să lucreze nici măcar pentru gloria şi fericirea naţiunii sale, acela nu e decit un egoist perdut pentru umanitate, de care e păcat că l-a împodobit natura cu forma de om. Naţionalitatea e libertatea noastră cea din urmă şi limanul scăpării noastre viitoare. După ce ne-a luat toate numai aeeastă libertate nu arăpit-o pînă acum vreun barbar dela R omâni. De 17 sute de ani se luptă neamulRomân în depărtata Dacie cu toate turmele

cu cea Italică? Până cînd nu se va stinge sentimentul deam oare şi de onoare din p iep turile tuturor Românilor! — necedecum.

Aşa este, fără de natiunalitate nu e libertate, nece lumină nicăiurea, ci pretutinde numai catene, întuneric şi am orţire; ce este apa pentru peşti, aerid pentru sburătoare si pentru toate vieţuitoarele, ce este lumina pen tru vedere, soarele pentru creşterea plantelor, vorba pentruşugetare; aceea e natiunalitatea pentru ver'carepopor, într'însa ne-amnăscut, ea este mama noastră, de sintern bărbaţi ea ne-a crescut; de sintern liberi, într'însa ne m işcăm ; de sintern vii într' însa viiem ; de sintern supăraţi, ne alină durerea cu cînte- cele natiunalu; prin ea vorbim astăzi cutpă rinţii noştri, carii au trăit înainte de mii de ani; prin ea ne vor cunoaşte strănepoţii şi posteritatea preste mii de ani; natiunalitateae îndemnul cel mai pulinte spre lucrare pen tru fericirea genului omenesc; pe care nu-l trage inima a lucra nece pentru a naţiunii sale glorie, şi fericire, acela nu e decît un egoist perdut pentru umanitate, de care e păcat că l-a decorat natura cu form a de om ;

barbarilor şi ancora aceasta a ţinut naţiunea . Română in contra tuturor ralurilor de nu s'a scufundat în abisul perirei cu barbarii dimpreună. Şi iată că uniunea cu Ungaria acum vrea să frîngă şi să smulgă această ancoră de mîntuire, vrea să strice acest organ al , vieţei româneşti, vrea să răpească dela Români şi libertatea cea mai de pe urmă. *Aceasta e Uniunea pentru Români!* Pentru Unguri e vieaţă; moarte, pentru Rqfpâni;. pentru Unguri, libertate nemărginită; pentru Români, şerbie eternă. Unindu-se cu Ungaria, naţiunea Română nu va mai avea nici şcoale, nici dregă tori naţionali cari să poarte grijă de şcoalele şi de interesele naţionale, nici chiar biserica naţională; toate acestea se vor boteza a doua oară cu nume unguresc, toate se vor îmbrăca în vestmînt unguresc. Din ora în care naţi unea se va declara pentru Uniune, eâ se va învoi la peirea sa însăşi: ea va începe îndată a se stinge şi a pieri ca un arbore fulgerat. Atunci nici om, nici Dumnezeu nu-1 mai poate scăpa pe Român de peirea naţională; pentrucă, învoindu-se la sentinţa morţii sale, va arăta, că preoţii români erau trecuţi de

natiunalitatea e libertatea noastră cea din urmă şi limanul salatei noastre viitoare, numai libertatea aceasta n'a răpit-o pană acum nece un barbar dela Români după ce le-a luat toate; de 17 cente de ani se luptă genul Român în depărtata Dacie cu toate turmele barbarilor şi ancora aceasta a ţinut naia Română in contra tuturor valurilor de nu s'a scufundat în abisul peririi cu barbarii dimpreună. Şi iată că uniunea cu Ungaria acum va săfrîngă.şi să smulgă această ancoră de mîntuire, va să strice acest organ al vieţei româneşti, va să răpească dela Români şi libertatea cea mai de pe urmă. Asta e Uniunea pentru Rom âni! *Pentru Unguri e vieaţă, moarte pentru Rom âni;pentru Unguri libertate nemărginită, pentru Români şerbitute eternă. Unindu-se naţiunea Română cu Ungari anu va avea nece şcoale, nece deregutori natiunali, cari să poarte grije de şcoale si de interesele naţionali, nece chiar beserică natiunale; toate aceste se vor baptiza a doua oară pe nume unguresc, toate se vor îmbrăca în vestmînt unguresc; din ora în care se va dechiara naţiunea pentru Uniune, se va învoi*

mai înainte la idolii neamului strein; că aleşii lor erau cumpăraţi; poporul vîndut, — şi toată naţiunea era moartă mai dinainte, şi Ungurii acum îi fac numai îngropăciunea- cea de batjocură. •

Şi într adevăr, cine ne-ar putea scăpa de peire, cînd Dumnezeu astăzi nu mai învie morţii? Poate că unii au credinţă că cultura de astăzi a Românilor va putea înfrunta toate atentatele ungureşti; rău însă s’ar înşela Români, cînd şi-ar încerca scăparea în această ce tate fără de ziduri şi părăsită de paznici! Dar oare pentru ce vreau Ungurii să facă ţară ungurească şi din Ardeal, decît numai pentru ca apoi să poată preface toate institutele de cultura ale Ardealului în institute ungureşti? Ce va fi de literatura noastră, cînd vor fi îndreptate asu pra ei toate tunurile ungurismului, ca să o sufle în vînt: „ut corpora lente augascunt, cito exstinguuntur; sic ingenia, studiaque opresseris facilius quam revocaveris“ (*Tacitus*, Agric. c. III)? Ori să aşteptăm pîn ă toţi. Românii îşi vor uita şi limba, ca atunci şi orbii sa vază şi să zică : acum vedem şi noi că zău aceasta uniune a fost primejdioasă pen-

la perirea sa însăşi: ea va începe îndată a se stinge si a peri ca un arbore fulgerat: atunci nece om, nece Dumnezeu nu-l mai poate scăpa pe Român de perirea natiunale; pentrucă învoindu-se la sentinţa morţii sale, va arăta, că preoţii români erau trecuţi de mai înainte la idolii gentei străine, patricii lor erau cumpăraţi, poporul vîndut şi toată naţiunea era moartă mai dinainte, şi Ungurii acum îi fac numai îngropăciunea cea de batjocură.

Şi întru adevăr, cine ne-ar putea scăpa de perire, cînd Dumnezeu astăzi nu-mai învie morţii; doară se încrede cineva în cultura de astăzi a Românilor, că se va înfrunta cu toate atentatele ungureşti; ci rău s'ar înşela Românii, cînd şi-ar cerca scăparea într'asiă cetate fără de muri şi părăsită de custozi : au nu pentru aceea vreau Ungurii să facă ţeară ungurească şi din Ardeal, ca apoi să poată preface toate institutele de cultură ale Ardealului în institute Ungureşti; ce va fi de literatura noastră, cînd vor fi îndereptate asupra ei toate tunurile ungurismidui, ca să o süße In vînt: „ut corpora lente augescunt,

tru Rom â n i! Dar ce va folosi atunci strănepoţi lor degeneraţi că vor ajunge să recunoască rătă cirea părinţilor lor celor fricoşi şi ticăloşi? Ce le va folosi atunci, cînd îi va fi răpit cu sine torentele ungurismului de nu se vor mai putea întoarce înapoi? In deşert se vor mira urmaşii, cum de n'am înţeles noi că fiecare naţiune are numai atîta onoare şi valoare înaintea statului, cîtă onoare şi valoare are limba ei. In deşert se va mira cum de n'am văzut noi, în secolul luminilor şi al naţiona lităţii, ce este naţionalitatea; cum n 'am pre văzut peirea gintei noastre, cînd Ungurii ne-o spuneau cu zeci de ani mai înainte, că vor să stingă pe Rom âni! Şi urmaşii R omânilor se vor mira de nesimţirea noâstră, şine va blestema în morminte, căci am ascultat cu nepăsare sentinţa de moarte a neamului nostru, căci n 'am recurs chiar şi la cel mai din urmă m ijloc pentru apărarea numelui Român, căci nu ne-am ridicat toţi pentru unul şi unul pentru toţi, ea să depărtăm dela strănepoţi această infamie nemeritată! Oare nu ar fi fost mai strălucit şi mai măreţ îna intea oamenilor şi a dumnezeilor, ca să ne

*cito exstinguuntur; sic ingenia , studiague
opresserisfacilius quam revocaveris“* (Tacitus
*Agric. c. III); sau doară să aşteptăm pînă îşi
vor uita şi limba toţi Românii, ca atunci să
vază şi orbii şi să zică: acum vedem si noi
că zău uniunea asta a fost periculoasă pen
tru Români! Dar ce va folosi atunci străne
poţilor degeneraţi că vor cunoaşte rătăcirea
părinţilor lor celor fricoşi şi ticăloşi , ce le
va folosi, cind acum îi va fi răpit cu sine
torentele ungurismului de nu se vor mai putea
întoarce înapoi: în deşert se va mira poste
ritatea, cum de n’am cunoscut noi, că fiecare
naţiune numai atîta onoare şi valoare are
înaintea statului, cîtă onoare şi valoare are
limba ei: în deşert se va mira cum de n’am
văzut noi în seclul luminilor şi al natiuna-
lităţii ce este natiunalitatea; cum n’am pre-
văzutperireagintei noastre, cînd Ungurii ne-o
spuneau cu zeci de ani mai înainte, că vor
să-i stingă pe Români. Aşa, posteritatea Ro
mână se va mira de nesimţirea noastră, si
ne va blestema în morminte , căci am ascultat
cu nepăsare sentinţa de moarte a gintei noas
tre, căci n’am recurs chiar şi la cele mai din*

oştim pentru nemurire, şi mai bine să ne coborim cu toţi în morminte la părinţii noştri, încoronaţi cu glorie, decît să lăsăm o infamie veşnică, drept moştenire nefericiţilor noştri stră nepoţi? Ce limbă poate să spuie amarul, care-1 sufere numai în trei zile omul osîndit la moarte? Dar cu atît mai mult amarul cine va putea spune unei naţiuni pe care ar vinde-o fiii ei cei în ţelepţi? Ce condei poate să descrie durerile celui îngropat de viu? Iată, eJ se deşteaptă în mormînt, îşi muşcă buzele şi îşi roade mînile de desnădejde, că nu-i luceşte nici o rază de scăpare în fundul mormîntului: durerea acestui nefericit e scurtă, dar durerea unei naţiuni ce merge spre peire, va trece împreună cu istoria din secol în secol, şi delageneraţiune la generaţiune. Cînd nu se va mai auzi nici o vorbă românească între Olt, Mureş şi Tisa; cînd sunetele cele dulci ale limbeinoastre se vor fi schimbat de mult în sunete bar bare amorţite; cînd strănepoţii celor de astăzi, nu se vor mai mîndri că sínt viţă de subcerul blînd al Italiei; cînd le va fi ruşinede memoria Scevolilor, Bruţilor, Sei pionilor,şi vor jura poate că se trag dea-dreptul din

urmă mijloace pentru apărarea numelui Român, căci nu ne-am ridicat toţi pentru unul si unul pentru toţi, ca să depărtăm dela strănepoţi această infamie nemeritată; au nu era lucru Mai strălucit si mai măreţ înaintea oamenilor şi a dumnezeilor ca să ne oştim pentru nemurire, şi mai bine să des~ cindem toţi în morminte la părinţii noştri îiîcoronaţi cu glorie, decît să lăsăm o infamie sempiternă ereditate nefericiţilor noştri stră nepoţi. Ce limbă poate să spună amarul, care-l sufere numai în trei zile omul condemnat la moarte, dar apoi amarul unei naţiuni cine îl va spune, pe care o ar vinde fiii săi cri în ţelepţi? Ce condei poate să descrie durerile celui îngropat de viu: iacă el se deşteaptă în mormînt, îşi muşcă buzele şi îşi roade mînile de desperăciune, că nu-i luceşte nece o rază de scăpare în fundul mormîntului; ci durerea acestui nefericit e scurtă: iară durerea unei naţiuni ce merge spre perire, va trece împreună cu istoria din seclu în seclu, şi dela generociune la generăciune, cînd nu se va mai auzi nece o vorbă română între Olt, Mureş şi Tisa, cînd sunetele cele dulci ale limbei

turmele lui Atila : atunci sapa şi plugul bar barului va scoate clin pămînt cîte o piatră română, ca să mărtuiisească cumcă pietrele au, către memoria celei mai însemnate naţiuni ce a fost odată în lume, mai multă simţire de veneraţiune decît milioanele de legionari, pe cari ne-au aşezat aici.Traian, ca să păzim nemuritoare gloria numelui de Roman, glorie pe care noi, în loc să o mărim, am micşorat-o, am întunecat-o, am vîndut-o, şi, împreună cu na ţiunea, am îngropat-o în anul 1848!

Peci, să .socotim bine, dăcă nu voim a lăsa atîta ja le după noi j să considerăm cum părinţii şi străbunii noştri au petrecut sub domnia ungurească; cum Ungurii n’au vrut să respecte niciodată drepturile Românilor; cum, din contra, s’au silit totdeauna"a-i tur bura între sine cu tot felul de uniuni înşelătoare, cu tot felul de promisiuni min cinoase; şi, în urmă, cumcă libertăţile uniunii ungureşti sínt pentru Români, nu libertăţi adevărate, ci numai amăgiri, cu care îndul cesc veninul uniunii, ca să-l facă plăcut la băut. Atunci urmează dela sine *ce trebuie săfa că Ro~*

noastre se vor fi schimbat de mult în sunete barbarice amorţite, cînd nu se vor gloria stră nepoţii celor de astăzi, cum că sínt viţă ele sub cerul cel blînd al Italiei, cînd le va fi ruşine de memoria Scevolilor, Bruţilor, Sciopionilor, şi vor jura poate că se trag dea-dreptul din turmele lui A tila: atunci sapa şi ararul bar barului va scoate din pămînt cîte o piatră română, ca să mărturisească, cum că pietrele au mai multă simţire de venerăciune către memoria natiunii^celei dintîiu, care a figurat odată în lume, decît milionii de legiunari, pe carii ne-au aşezat aici Traian ca să cus-stodim nemoartă gloria numelui Roman; şi noi, în loc să o mărim, o am micşorat, o am întunecat, o am vîndut, şi împreimă cu na ţiunea, o am îngropat în anul 1848!

Deci să considerăm bine, deacă nu voim a lăsa a t îla jele după noi, să considerăm, cum au petrecut părinţii şi străbunii noştri sub domnireauncjltrească: cum n'au vrut Ungurii a respepta derepturile Românilor neceodată; cum s'au adoperat din contra totdeauna a-i turbura între sine cu tot genul de uniuni

mânii în aceste împrejurări. Mie mi se pare că e de trebuinţă:

I. In ce priveşte Uniunea, Adunarea să răspundă solemn după datina marilor noştri străbuni, cumcă: *Senatus et Populus Daco-Romanus beneficii et injuriaememor esse sólet• Coeterum Ungaris, quoniam non pcenitet, delicti gratiani non facit, foedus et amiciţia dabuntur cum meruerint* " adică: „*Senatul şi Poporul Daco-Român ţine minte facerea de bine şi nedreptatea. Pe Unguri , fiindcă nu numai nu le ' p a re rău de relele ce i-au fă cu t , ci încă vreau a-i face un rău şi mai mare, nu-i iartă; unire şi amiciţie va lega cu ei, cînd o vor merita.* Aşa, numai cînd o vor merita, numai atunci Românii să lege uniune şi amiciţie cu Ungurii, adică cînd aceştia vor recunoaşte libertatea naţiunii noastre, aşa cum pretind ei dela Români şi dela alte naţiuni ca să le recunoască libertatea lor. Numai după ce naţiunea Română va fi constituită şi organisată şi pe temeiul libertăţii egale: atunci numai să facă federâţiune cu Ungurii pentru apărare comună, cum face o naţiune liberă cu altă naţiune liberă. Fără condiţiunea libertăţii egale, Ro-

înşelătoare, cu tot genul de promisiuni mincinoase; şi în urmă, cumcă libertăţile uniunii ungureşti pentru Români nu sínt libertăţi adevărate , ci numai amăgiri, cu cari îndulcesc veninul uniunii, ca să-l facă plăcut la băut: atunci urmează de sine ce să facă Românii în aceste împregiurări. *Mie mi se vede a fi de lipsă, ca:*

1. *Ce se ţine de întrebarea Uniunii: Adunarea să răspundă sărbătoreşte după data marilor noştri străbuni , cum că:* „Senatus et Populus Daco-Romanus beneficii et înjuriae memor esse sólet. Coeterűm Ungaris, quoniam non poenitet, delicti gratiam non facit, foedus et amiciţia dabuntur cum meruerint“, *adică:* „Senatul şi Poporul Daco-Român ţine minte facerea de bine şi nedereptatéa. Pe Unguri, fiindcă nu le pare rău de relele ce i-au făcut, ci încă vreau a-i face un rău şi mai mare, nu-i iartă ; uniune şi amiciţie va lega cu ei, cînd o vor merita. *Aşa, numai cînd o vor merita, atunci să lege uniune şi amiciţie Românii cu Ungurii, adică cînd vor cunoaşte libertatea naţiunii noastre, cum pretind ei dela*

mânii să nu păşească cu Ungurii la nici-un fel de uniune, ci să se unească cu naţiunile, cari recunosc libertatea naţiunilor şi o res pectă în fapt. Or'ce chemare la uniune, fără de condiţiunea libertăţii naţionale, e chemare la şerbie la care toată naţiunea liberă va răspunde cu dispreţ, va protesta solemn în contra ei şi se va apăra. Aşa se cade să facă şi Românii.

Acest lucru mi s'a părut cel mai greu, ca Românii, înainte de toate, să-şi arate temeiurile în privinţa acestei uniuni şi să se dedare că-i cunosc pericolul şi nu-1 vor. Dacă Românii s'ar declară pentru uniune, ar fi constrînşi a merge orbeşte în contro i-ar duce Ungurii. De sine n'ar putea lucra nimic pentru binele naţiunii române.

II. Fiindcă naţiunea, adunîndu-se din toate părţile la această sărbătoare a libertăţii, arată că nu mai vrea să fie supusă altor naţiuni,— m i> se pare că e nevoie ca conştiinţa şi voia aceasta a naţiunii, Adunarea să o înbrace în vestmîntul cel mai solemn, adică: *să proclame libertatea şi independenţa naţiunii Române* •

Aceasta o înţeleg ăstfel: nâţiunea română scutură ju gu l constituţiunii ungureşti, care pe

Români şi dela alte naţiuni ca să le recu noască libertatea lor. Num ai după ce va fi constituită şi organizată şi naţiunea Română pe temeiul libertăţi ecari : atunci să facă federăciune cu Ungurii pentru apărare co mune, cum face o naţiune liberă cu altă naţiune liberă. Fără condiciunea libertăţii ecari Românii să nu păşeaşcă cu Ungurii la nece un gen de uniune, ci să se unească cu naţiunile, cari recunosc libertatea naţiu nilor şi o respeptează in fapt. Ver'ce che mare la uniuni, afară de condiciunea li bertăţii naţionali, e chemare la şerbitute, a care toată naţiunea liberă va răspunde cu despreţ, va protesta sărbătoreşte în contra ei, şi se va apăra. Aşa se cade să facă şi Românii.

Acest lucru mi s'a părut cel mai greu, ca Românii înainte de toate să-şi facă ră~ ciunile cu uniunea aceasta, şi să se dechiare că-i cunosc periclul şi nu-l vor. Deacă s'a r dechara Românii pentru uniune, ar fi con- strînsi a merge orbeşte în cotro i-ar duce Ungurii, de sine n'ar putea lucra nim ic i pentru binele naţiunii române.

pe o parte îi nimicea naţionalitatea, pe de alta, călca în picioare libertatea poporului. Naţiunea Română, proclamîndu-se, declară solemn că de aci înainte nu va urma decît legile cari se vor pune în dietele ţării unde va fi repre zentată şi ea după dreptate şi cuviinţă, şi se va ţine datoare să ^asculte numai pe dre gătorii aleşi din sînul său. -Naţiunea Ro mâna dă de ştire naţiunilor conlocuitoare, că, voind a se constitui şi organiza pe temelie naţională, n'are cugetul duşman Vn contra altor naţiuni, şi le recunoaşte tuturor acelaş drept şi voieşte a-1 respecta cu sinceritate, ce-rînd respect reciproc după dreptate; prin urmare, naţiunea Română nici, nu voieşte a domni preste alte naţiuni, nici nu va su feri a fi supusă altora, ci voieşte drept egal pentru toate: *ju s semper quaesitum est ae-quabile, alioquin non esse ju s* (Cicero). Mai în colo:

III. Fiindcă naţiunea, ajungînd la conştiinţa libertăţii, de aci înainte nu se mai poate purta ca servitoarea altor naţiuni, ci vrea să se ţină şi să se poarte ca o naţiune libera; mi se pare de trebuinţă, ca această obligaţiune

II. Fiindcă naţiunea, aclunîndu-se din toate părţile la această sărbătoare a libertăţii, arată că nu mai va fi supusă altor naţiuni : mi se vede a fi de lipsă, ca conştiinţa şi voia aceasta a naţiunii , Adunarea să o înbrace în vestmîntul cel mai sărbătoresc, adică: sa prochiame libertatea şi independenţa naţiunii Române.

Aceasta aşa o înţeleg: că naţiunea română scuturăjugul constituciunii ungureşti, care de o parte îi nemicea natiunalitatea , de alta, călca în picioare libertatea poporului; naţiu nea Română, prochiămindu-se , dechiară sărbătâreşte: că de aci înainte nu se va cunoaşte obligată decît prin legile cari se vor pune în dietele terii unde va fi reprezintată şi ea după dereptate si cuviinţă şi se va ţine datoare cu sa cultare numai de regutorilor aleşi din sînul său; naţiunea Română dă de ştire naţiunilor conlocuitoare, că voind a se constitui şi orga niza pe temeiu natiunale n'are cugetul duş man în contra altor naţiuni, şi cunoaşte ace leaşi derepturi pentru toate, voieşte a-l respepta cu sinceritate, cerînd respept împrumu tat după dereptate; prin urmare, năciunea

să o întărească şi cu jurămînt adică: *Adu narea să depună jurământul în numele a toată naţiunea, cumcă niciodatănu se va lepăda de naţionalitatea ei, ci o va apăra în etern cu puteri unite în contra tutu ror duşmanilor şi pericolelor, şi, cu pu teri unite, va lucra pentru viaţa, onoarea, cultura şi fericirea ei în toţi timpii viitori.*

Jurăm intui acesta nu este decît simbolul Uniunii, cu care mama natură a legat pe toţi fiii Daţiunii noastre, atunci cînd le-a dat aceeaşi limbă, arâtîndu-le, că precum sínt uniţi prin limbă, aşa se cade să fie uniţi şi cu inima la toate lucrurile, cari sínt sp re 4 luminarea, libertatea şi binele naţiunii. Precum am arătat, naţiunile conlocuitoare tot prin uniu ni au încurcat pe Români, mai întîi cu uniuni politice, apoi cu uniuni religioase; şi Rom Anii au făcut totdeauna marea eroare că nu s’au unit între sine, ci, spre scădereanaţiunii noastre, cu străinii. Aceasta nu trebuie să mai fie, şi nici ca, odată cu dizolvarea Adunării)să se ■ desfacă şi această unire frăţească, pe care o serbăm astăzi cu atîta pompă şi cuatîta fericire. Libertatea în adevăr nu se poate

Română nece voieşte a domni *preste alte naţiuni., nece nu va suferi a fi supusă altora, ci voieşte derept ecare pentru toate:* jus semper quaesitum est aequabile, alioquin non esset jus. *(Cicero). Mai încolo.*

III. Fiindcă naţiunea, ajungînd *la conştiinţa libertăţii , de aci înainte nu se mai poate purta ca şerbitoare* altor *naţiuni; ci vrea a se ţinea şi a se purta ca o naţiune li beră; m ise vede a fi de lipsă, ca obligăciunea aceasta, şi cu jurăm în t încă să o întărească adică:* Adunarea să depună jurămîntul în numele a toată naţiunea, cum că neceodată nu se va lepăda de natiunalitatea-şi, ci o va apăra în etern cu puteri unite în contra tuturor duşmanilor şi periculelor, şi cu pu teri unite va lucra pentru viaţa, onoarea, cultura şi fericirea ei în toţi timpii venitori.

Jurămîntul acesta nu este decît simbolul Uniunii, cu care i-a legat matrea natură pre toţi fii naţiunii noastre, atunci cînd le-a dat aceeaşi limbă, arătîndu-le, că precum sínt uniţi cu limba, aşa se cade să fie uniţi şi cu inima la toate lucrurile, cari sínt spre lumi narea, libertatea si binele naţiunii. Precum

revendica decit numai intr'o Adunare, şi revendicîndu-se, trebuie apărată şi conservată *în toate* timpurile. Aşa dar, şi unirea trebuie să înflorească totdeauna între Români ca mijlocul cel dintîiu al revendicării şi conservării libertăţii naţionale, a căreia lipsă nu o poate împlini nici un alt mijloc, fără de unire. De aci se cunoaşte necesitatea ca Adunarea să se lege solemn cu jurămînt în numele întregei naţiuni, că'precum e unită astăzi pentru un scop în această Adunare, aşa va rămînea unită in etern: va apăra existenţa şi libertatea şi va lucra pentru cultura şi fericirea naţiunii întregi cu puteri unite. Uniunea, întărită într'acest chip, va forma o putere naţională, care va cîştiga respectul na-ţiunii române chiar în faţa acelora, cari pînă acum n'au recunoscut nici o obligaţiune către Români.

Fraţilor! Să nu cugete cineva, că aş înţelege uniune dogmatică, confesională, religioasă prin uniunea de care vorbesc. Scopul meu nu este a chema pe Români la uniune *confesională*, ci la uniune *naţională*, cu care

am arătat, naţiunile colocuitoare tot cu uniunile i-au stricat pe Români, odată cu uniuni politice, apoi cu uniuni religiunare; şi Românii au făcut totdeauna acea eroare mare că nu s'au unit între sine, ci spre scăderea naţiunii noastre, cu străinii; aceasta nu debe să mai fie,precum nece aceea ca, desfăcîndu-se Adunarea, să se desfacă şi această unire frăţească, care o serbăm astăzi cu atîta pompă şi cu atîte augurie ferici, pentrucă libertatea nu se poate revindeca numai într'o Adunare: şi, revindecîndu-se, debe apărată şi conserbată în toate timpurile, aşa dar şi unirea încă debe să înflorească totdeauna între Români ca mijlocul cel dintîiu al revindecării şi comerbării libertăţii naţionali, a căruia lipsă nu o poate plini neceun mijloc altul fără de uniune; de aci se cunoaşte necesitatea ca Adunarea să se lege sărbătoreşte cu jurămînt în numele a toată naţiunea, că precum e unită astăzi la un scop în această Adunare, aşa va rămînea, unită în sempitern: va apăra existenţa şi libertatea şi va lucra pentru cultura şi fericirea naţiunii întregi cu puteri unite; uniunea întărită într'acest chip, va forma o putere na-

au fost uniţi între sine Românii şi atunci, cînd nu erau pe pămînt formele religiunilor cele de astăzi, şi vor fi şi cînd nu vor mai li acestea. La această uniune îi chem eu pe Români cu toată seriozitatea, pentrucă sínt convins din profundul inimei, că naţiunea română nu s'a adunat aici, ca să se facă unită sau neunită, ci ca să se facă liberă înainte de toate, apoi cultă şi fericită. Liber tatea însă nu e legată, nici se cade a fi le gată de o religiune sau de alta, ci trebuie să fie comună tutulor religiunilor. Gel ce leagă libertatea de religiune, n'âre ideie nici de li bertate nici de religiune, şi merită compă timire, ca un fanatic rătăcit, sau dispreţ, ca un om răutăcios. Deci eu zic, să nu încencăm nici o uniune religioaasă, ca să nu turburăm această uniune frăţească naţională, care se află acum între Români, fără de care nu se poate scoate la cale nici un lucru necesar spre reîntărirea naţiunii noastre: cu nimic nu se poate turbura buna înţelegere a. Rom ânilor mai uşor, decît cu prozelitismul religios, care a sfîşiat pe Români pînă la episcopul

tiunale , care va cîştiga respept naţiunii române si înaintea acelora, cari pînă acum n'au recunoscut nece o oblegăciune către Ro mâni.

Fraţilor! Să nu cugete cineva, că aş în ţelege uniune dogmatecă, confesiunale, religionare prin uniunea, de care vorbesc. Scopul meu nu este a chema pe Români la uniune confesionară ci la uniune natienalu cu care au fost uniţi între sine Românii şi atunci , cînd nu erau prepăm în t form ele religiunilor cele de astăzi, şi vor f şi cînd nu vor mai fi acestea. La această uniune îi chem eu pe Români cu toată seriozitatea , pentrucă sínt convins din profundul inimei, că naţiunea română nu s'a adunat aici, ca să se facă unită sau neunită , ci ca să se.facă liberă înainte de toate, apoi cultă şi fericită; liber tatea însă nu e legată, nece se cade a fi le gată de o religiune sau de alta, ci debe să fie comună lutulor religiunilor: cel ce leagă libertatea de religiune, n'are ideie nece de li bertate , nece de religiune, şi merită compă tim ire ca un fanatic rătăcit , sau despreţ, ca un om răutăcios. Deci eu zic, să nu încercăm

Ioan Bobu. De cînd a încetat acest proze litism sub ultimii doi episcopi uniţi, de atunci Românii au pace, şi numai de atunci înfloreşte între ei această frăţie îngerească, pe care o vedem personificată în Adunarea prezentă. In ce priveşte unirea şi neunirea, aceasta, ca un lucru al conştiinţei, trebuie lăsată pe su fletul fiecărui român şi fiecărei comunităţi, să vadă şi să-şi aleagă cu voia liberă, daeă-i cere fericirea, cultura şi pacea din ’năuntru, ca să fie unit ori neunit. Or’ce prozelitism despre partea altora în aceasta privinţă este o crimă în contra păcii naţionale. Cine poate asi gura că s’ar putea faCe o uniune religioasă ca aceasta, fie într’o parte fie într’alta? Şi, cuno- scînd misterul lucrurilor religioase de o parte, iar de alta, fanatismul şi măestria celor ce îşi pescuiesc folosul în apă turbure, în aşa împreju rări, cine poate asigura, că va dăinui şi mîne, chiar dacă s’ar face astăzi? Oare nu se poatescula astăzi un Sofronie, mîine un Atanasie, ca. să predice, unul în contra uniunii cu pălăria în bîtă, celălalt pentru uniune cu icoana sinodului dela Florenţa? Şi atunci ce va fi de

A *•

nece o uniune religionară, ca să nu turburăm uniunea aceasta frăţească natiunare , care se află acum între Români, fără de care nu se poate scoate la cale nici un lucru necesar spre restaurarea năciunii noastre : nu sepoate tur bura buna înţelegere a Românilor cu nimic m ai uşor, decit cp prozelitism ul religiunariu, •care i-a sfîşiat pe Români pînă la episcopul Ioane Bobu; de cînd a încetat acest prozelitism sub ultim ii doiepiscopi uniţi, de atunci au pace Românii, şi nkmai de atunci înfloreşte între ei această frăţie îngerească, care o vedem personificată în Adunarea pre zente. Ce se ţine de unire şi neunire, aceasta, ca un lucru al conştiinţei, debe lăsat pe sufletul fiecărui Rgmân şi fiecărei comunităţi, să vază şi să-şi aleagă cu voia liberă, deacă-icere fericirea, cultura şi pacea din întru, ca să fie unit au neunit; ver' ce prozelitism desprepartea altora în acest obiept, este crimă în contra păcii naţionali; cine poate ase-cura că s'ar putea face o uniune ca aceasta religiunarie într'o parte sau alta? Şi, cu-noscînd misteriul lucrurilor religioase despre

pacea, cauza şi fericirea naţională? Aşa da r Românii să nu încerce nici o uniiine religioasă^ ci să întărească legăturg uniunii naţionale, ju r - îndn-şi credinţă că nici O împrejurare nu-i va abate dela cauza naţională. Dacă Românii vor răinîne în această unire naţională, atunci vor r i dica cu puteri unite fondafîuni naţionale, şcoale peâ t fu '^ m a iu tă t f/'^ teiîa ă di, »academ ii,' uni versităţi^instittttta de arte, societăţi de eco nomie, de ştiinţă, \şi prin acestea îşi vor cîş- tiga respect şi vâtoare în lume. îndată ce se "vor îndeplini Răceşte condiţiuni necesare ale vieţei'1naţionale, se va vedea că problema naţiunii nu sodesleagă certîndu-se pe pămînt asupra unor lucruri, cari nici în cer nu-s‘definite, şi cum că spre a deslega această pro blemă se cer toate puterile naţiunii, chiar dearm ai fi împărţită în de două ori două con fesiuni, pe cari însă uniuneg naţională nu le supără. Din contră uniunea religioasă seluptă în contra tutulor confesiunilor şi surpă şi uniunea naţionala.

Din această uniune solemnăşi îndatorire către cauza naţională, urmează că Românii să nu-şi mai încredinţeze cauza numai epis-

<o *parte, iar despre alta fanatism ul si mă iestria celor ce-.şi pescuiesc folosul în turbure •la asemeni îm prejurări; cine poate asecura, ■că va sta mîne şi dacă s'ar face astăzi? Au nu se poate scula astăzi un Sofronié, m în e un Atanasiu, ca să predice, unul în ■contra uniunii cu pălăria în bîtă, celălalt pentru uniune cu icoana sinodului dela Flo renţa în rudele popoarelor neunite ? Şi atunci ■ce va f de pacea, cauza şi\ fericirea 'naţio nală ? Aşa dar Românii să nu încerce nece •o uniune religiunarie, ci să întărească le gătu ra uniunii nationale, jurîndu-şi credinţă că nece o îm prejurare nu-i va abate dela cauza n ationale. Deacă vor rămîne Românii în această uniune natiunale atunci vor ri dica cu puteri unite f onduri naţionali, şcoale pentru comunităţi, gim nazii , academii, uni versităţi ., institute de arţi, societăţi de eco nomie, de ştiinţă, şi prin acestea-şi vor cîş- tiga respeptul şi valoarea în lum e; îndată ce se vor apuca de aceste condiciuni necesare ale viţei nationale, vor vedea că, problema naţiunii nu se clesleagă certîndu-se pre pămînt*

„ copilor. De 150 de ani, de eînd cunoaştem mai cu dea-mănuntul întîmplările Rom ânilor, cauza naţiunii române au purtat-o numai sin guri episcopii, iar rezultatul a fost câ naţiunea pînă acum n'a mai făcut nici un pas înainte. E a trage şi astăzi tot în ju gu l constituţiunii un gureşti, în care trăgea la 1744, cînd pentru prima dată Inocenţiu dete. petiţiunea pentru naţionalitate. Care este cauza? Pe Inocenţiu l-au încurcat în proces, de a fost constrîns a-şi lua lumea în cap. Lui Aron i-au dat a înţelege ca să nu iasă din sfera cea preoţească, şi să nu intre în lucruri politice. Pe Rednicu şipe Grrigorie Maior i-au abătut dela politică la

• predicarea uniunii. Pe Ioan Bobu îl făcură, de se lepădă de,cauza naţională, pe oare o aşternuse însuşi în numele naţiunii către dieta din 1791. Această rugăminte a Românilor din 1791, e cunoscută publicului, fiindcă a tipărit-o chiar de pe atunci Sasul Eder cu n ote;însă proiectul dietei de atunci, supus Maiestăţi jla rugămintea Românilor, nu e cunoscut pînă

• acum. In acest proiect de lege dieta zice că episcopul I. Bobu a dat două petiţiuni, una pentru toată naţiunea Română, alta pentru

. \

asupra unor lucruri, cari nece în cer nu-s definite, ci cum că la acelea se cer toate puterile naţiunii, de ar mai fi încă împărţită în două ori două confesiuni, pe cari insă uniunea nationale nu le supără; din contră, uniunea religiunarie se luptă în contra iutulor confesiunilor si surupă şi uniunea nationale.

Din această uniune sărbătorească şi oblegare către cauza nationale, urmează, că Românii să nu-.şi mai încregdă cauza episcopilor singuri. De 150 de ani, de cînd cu noaştem mai cu dea-mănuntul întîmplările Românilor, cauza naţiunii româneo au purtat numai episcopii singuri, si iată cănatiunea pănă acum n'a făcut încă nece un pas înainte, că trage şi astăzi tot în ju gul constituciunii ungureşti, în care trăgea la 1744, cînd dede pentru prim a dată Inocenţiu peticiunea pentru natiunalitaţe. Ce este cauza ? Pe Inocenliu l-a încurcat în proces, de a fost constrîns a lua lumea In cap. Lui Arone i-au dat a înţelege, ca să nu iasă din sfera cea preoţească la lucruri politice. Pe Rednicu şi pe Gregoriu Maioru i-au abătut dela po - ,

clerul unit (ce, oare clerul unit nu este şi el parte a naţiunii române? şi era oare necesară o petiţiune deosebită pentru el?). Dieta se apucă în introducerea proiectului sa demonstre, că Românii de astăzi nu sínt strănepoţii Romanilor vechi, afară de cei din Hunedoara, iar în proiect zice că petiţiunea aceasta nu cuprinde dorinţele naţiunii Române, ci „esi *fostus taniiim quorumdam inquietorum ingeniorum , id quod ipse 11-lustrissimus Dominus Episcopus Fogarasiensis Joannes Bobb in medio Statuum constitutus confessus est“,* adică“ :cum că petiţiunea naţiunii ar fi numai născocitura unor capete neastîmpărate după cum însuşi ilustrul episcop Bob a măr turisit, . Aşa au făcut inimicii Românilor totdea una şi aşa fac şi în ziua de astăzi, ca reduc do rinţele şi trebuinţele tuturor lacîţiva, ca să-i pe depsească pe aceştia si să-i asuprească pe toţi. Cine ar fi crezut că episcopul Bob va compromite cauza, viaţa şi onoarea unej naţiuni întregi cu o declaraţiune cajaceasta! Insă aceasta aşa a fost,şie destulă învăţătură pentru ca naţiunea să nu-şi mai lase cauza şi viaţa nici pe sufletul unui om singur, fire-ar şi episcop, nici pe inima acelora, pe cari străinii îi pun în dregătorii şi-i

litică la predicarea imunii. Pe Ioane Bobu il făcură, de se lepădă de cauza natiunale, care o aşternuse însuşi în numele naţiunii la dieta din 1791; această rugăminte a Ro mânilor din 1791, e cunoscută publicului, fiindcă a o tipărit încă atunci Eder Sasul cu note, însă proieptul dietei de atunci, aşternut Maiestăţii, la rugămintea Români lor, nu e cunoscut pănă acum : în acest proiept de lege zice dieta, că episcopul I.Bobu a aşternut două peticiuni, una pentru toată naţiunea Română, alta pentru clerul unit (ce? doară clerul unit nu este partea natiunei române, ca să fie necesarie pe-ticiune separată pentru e l?); dieta se apucă în pramblul proieptului a demunstra, că Bom ânii de astăzi nu sínt strănepoţii Ro manilor vechi, afară de cei din Hunedoara, iară în proiept z ice: că peticiunea aceasta nu cuprinde dorinţele naţiunii române, ci

«est foetus tanturn quo^umdam inquietor um in gen ioru m ,' id quod ipse Illustrissimus Dominus Episcopus Fogarasiensis Joannes Bobb in medio Statuum constitutus con-fessus est», *adică: cum ca peticiunea na -*

plătesc anume, pentru ca să le spună Românilor, că ei nu pot purta dregătorii in stat ca Români; că naţiunea Română nu poate pretinde să fie alăturea cu celelalte naţiuni, că în aceste împrejurări nici vorbă nu poate fi de naţionalitatea română, nici de guvernare in limba română; că institutele şi şcoalele nu pot fi decît ungureşti; că Românii nici nu au nevoie de institute şi şcoli naţionale, şi că nici împrejurările nu sínt favorabile Românilor pentru ca să lucreze şi ei pentru existenţa, cultura şi fericirea lor,—■şi altele asemenea. Pe aceştia Românii sa-i cunoască bine şi să se ferească de ei ca de nişte duşmani ai culturii omeneşti, care o împedică, în partea naţiunii Române, cînd opresc naţiunea Română dela cultura naţională, numai pentru folosul lor privat. Un om înţelept, fie episcop sau mirean, nici îmbiat nu va lua singur asupră-şi cauza naţională, cu atît mai puţin se va duce la Yiena, fără învoire dela naţiune, cum s’a dus I. Bob cu sîrbul Adamovici; dar ca spiritul nevăzut va învăţa pe naţiune, cum să urmeze exemplul altor naţiuni luminate şi fericite, fo-

tiunii ar fi numai născocitura unor capete nestimpărate, — aşa \au făcut inimicii Ro mânilor totdeauna si aşa fac şi în ziua de astăzi, că reduc dorinţele şi indeginţele tu turor la unii puţini, ca să-i pedepsească pe aceştia şi să-i asuprească pre toţi ,— cine ar fi, crezut că episcopul Bob va com prom ite cauza , viaţa şi onoarea unei naţiuni întregi cu o dechiarăciune ca aceasta! Insă aceasta aşa fu, şi e învăţăturădeajuns, canatiunea să nu-şi lase cauza şi viaţa nece pe sufletul unui om singur, fire-ar şi episcop, nece pe inima ace lora ., pe carii îi pun în deregutorii străinii şi-i plătesc anume, pentru ca să le spună Româ nilor, că ei nu pot purta deregutori în stat ca Români, că naţiunea română nu se poate recepe ca să fie alăturea cu celelalte năciuni, că în aceste îm pregiurărinece vorbă nu poate fi de natiunalitatea română, nece de guber- nare în limba română, că institutele şi şcoa- lele nu pot fi decît ungureşti, şi că Românii nici lipsă nu au de institute şi şcoale natio nale, nece împregiurările nu iartă , ca să lii ere şi Românii pentru existenţa , cultura si fericirea lor si altele asemene ; p e aceştia

losindu-se de toate mijloacele, de asociaţii adunări politice şi bisericeşti, ridieînd fonduri şi institute naţionale, de cari se servesc şi alte naţiuni pentru fericirea lor. Cum va merge economia casei, cînd va zice părintele către fiii săi: voi şedeţi, fiilor şi dormiţi, căam să le fac eu pe toate? Cum va merge econo mia satului care va asculta de cîrciumarul ce le zice: oameni buni, nu mai araţi, nu mai semănaţi, nu mai lucraţi nim ica; veniţi la mine în circiumă de beţi, jucaţi şi ţineţi săr bătoare, că am să pun eu la cale toate lucrurile voastre. Aşa va merge toată economia poli tică a naţiunii noastre, dacă naţiunea se va lăsa numai pe episcopi şi fpe cei ce síntpuşi ca să mintă înaintea lumii şi pe la gu verne, că naţiunea Română n'are lipsurile pe cari le au toate naţiunile, şi că lor nu le fo loseşte aceea ce foloseşte la toată lumea.

Acestea fiind astfel, fraţilor 1 să ne mai arun căm încă o dată o căutătură peste zilele naţiunii noastre, de cînd jeleşte sub domnirea un gurească; să ne reculegem cu mintea încă o dată, deşi este lucru trist şi dureros, cum

bine să-i cunoască Românii şi să se ferească de ei ca de nişte duşmani ai culturii ome neşti, care o împedică în partea naţiunii Ro mâne, cînd îi opresc pe Români dela cultura natiunale numai pentru folosul lor cel p r i vat; un om înţelept, fie episcop sau secular, nece îmbiat nu va lua singur asupra-şi cauză nationale, cu atît mai puţin se va duce la Viena fără plenipotenţă dela naţiune cum s'a dus J. Rob cu sîrbul Adam ovici: ci ca spi-retul nevăzut va învăţa pe naţiune, cum să ur m eze exem plul altor naţiuni luminate şi feri cite, folosindu-se de toate mijloacele, de înso ţiri, adunări politice şi bisericeşti, ridicînd ronduri şi institute natiunali, de care se şer-besc şi alte naţiuni pentru fericirea lor. Cum va merge economia [casei, cînd va zice părin tele către fii săi: voi şedeţi fiilor şi dormiţi, că le voiu face eu toate; cum va merge econo mia satului care va asculta de tabernariul ce le z ice: oameni buni! nu mai araţi, nu mai semănaţi, nu mai lucraţi nemică, veniţi la mine în tabernă de beţi, ju caţi şi ţineţi sărbătoare, că le voiu face eu toate lucrurile voastre. Aşa va merge toată economia poli-

i-au asuprit şi cum i-au batjocorit Ungurii pe Români cu legile, cari sínt destinate dela natură spre apărarea oamenilor; cum s'au unit cu toate neamurile asupra lor; cum au privilegiat asupra naţiunii noastre, şi pe Saşi, şi Sîrbi, şi pe toţi, ca să-şi poată vărsa ve ninul asupra Românilor chiar acolo unde nu le ajungeau dinţii cei răutăcioşi; cum i-au oprit dela şcoale, ca să rămînă orbi, — dela dregătorii, ca să n'aibă apărători. Pe cei ce nu i-au putut strica cu uniuni politice, i-au în- cîlcit cu uniuni religioase; şi acum, cînd se anun,ţă libertatea la toată lumea, ei ne anunţă stingerea de tot.— Aşa, fra ţ ilor! închi- puiţi-vă încă o dată, cum că această mie de ani ai tiraniei ungureşti e numai o zi în viaţa cea dureroasă a naţiunii noastre; închipuiţi-vă, că dimineaţa ne-au băgat în ju g, toată ziua ne- au minat, şi acum, cînd veni seara ca să ne odihnim, nu ne i^u jugul de pe grumazdecît ca să ne omoare. — Care naţiune depe pămînt nu sa r ridica, dela mic pînă la mare, cînd îşi vede numărate zilele vie- ţei ? Libertatea or'eărui popor e bunul lui cel mai înalt, şi naţionalitatea e libertatea

tică a naţiunii noastre, deacă se va lăsa naţiunea numai pe episcopi şi pe cei ce sínt puşi ca să mintă înaintea lumii şi pe la gubernie, că naţiunea română n'are lipsele care le au naţiunile, şi că ei nu o foloseşte aceea ce foloseşte la toată lumea.

Care fiind aşa, fraţilor! daţi să mai aruncăm încă odată o căutătură preste zilele naţiunii noastre, de cînd jeleşte sub domnirea ungurească; daţi să reculegem cu mintea încă odată, deşi este lucru trist si dureros, cum i-au asuprit şi cum i-au batjocorit Ungurii pe Români cu legile, cari sínt destinate dela natură spre apărarea oamenilor; cum s'au unit cu toate genţile asupra lor; cum i-au privilegiat asupra naţiunii noastre şi pe Saşi şi Sîrbi şi pe toţi, ca să-şi poată vărsa veninul asupra Românilor şi acolo unde nu le ajung dinţii cei răutăcioşi; cum i-au oprit dela şcoale, ca să rămînă orbi ; dela deregutorii, ca să n'aibă apărători; pe cari nu i-au putut strica cu uniuni politice, i-au încîlcit cu uniuni religiunari; şi acum, cînd se anunţă libertatea la toată lumea, ei ne anunţă stin-

lui cea din urmă: ce preţ mai are viaţa lui după ce şi-a perdut tot, ceeace-1 face demn ca să mai fie pe pămînt? In mina acestei Adunări e pusă viaţa şi moartea, soarta prezentă şi viitoare, nu a unui om, ci a unei naţiuni întregi. Ce va răspunde Adunarea înaintea naţiunii, a lumii şi a posterităţii, cînd ar subscrie sentinţa de moarte asupra naţiunii sale?— Deci, fraţilor: nu vă uitaţi la preten- ţiunile Ungurilor cele nedrepte, nici la acei puţini înşelaţi şi înşelători dintre noi, cari, în speranţa lefilor, ce aşteptă în împărăţia Ungurească, ţin cu Ungurii şi zic că apără onoarea şi salvarea naţiunii noastre; conside raţi că aceştia sínt datori a lătra pentru osul ce li-1 aruncă străinii, ca să latre pe fraţii lor şi sa muşte naţiunea şi pe mama lor însăşi; feriţi-vă de ei, căci nu sínt Români. Căutaţi la această mulţime de Români caristrigă în numele a toată naţiunea: să nu ne ducem la masa libertăţii ungureşti, căci bu catele ei toate sínt înveninate; să nu ne vin dem ţara şi limba, căci, perzîndu-se odată, nu se mai poate cîştiga; uniţi-vă cu poporul toţi, preoţi, nobili, cetăţeni, ostaşi, învăţaţi

gere de tot . — Aşa fra ţ ilor! închipuiţi-vă încă o dată, cum că această mie de ani a tiraniei ungureşti e numai o zi în viaţa cea dureroasă a naţiunii noastre; închipuiţi-vă, că dimineaţa ne-au băgat în ju g, toată ziua ne-au minat, şi acum, cînd veni seara ca să repozăm , numai pentru aceea ne iau jugul de pe cerbici, ca să ne omoare. — Care na ţiune de pe păm în t nu s'ar ridica, dela mic până la mare, cînd îşi vede numărate zilele vieţei ? Libertatea ver'cărui popor e bunul lui cel mai înalt, şi natiunalitatea e libertatea lui cea din urm ă: ce preţ mai are viaţa lui după ce şi-a perdut tot, care-l face demn ca să mai fie pe păm înt ? In mina acestei Adunări e pusă viaţa şi moartea, soarta ptezentă şi viitorul, nu al unui om, ci al unei naţiuni în tregi: ce va răspunde Adunarea înaintea naţiunii, a lumii, şi a posterităţii, cînd ar subscrie sentinţa de moarte asupra naţiuni sale! — Deci, fraţilor: nu vă uitaţi la pretensiunile Ungurilor cele nedrepte , nici la acei puţini înşelaţi şi înşelători dintre noi , cari în speranţa lefilor, ce aşteptă în împărăţia ungurească, ţin cu Ungurii şi zic că apără

şi vă sfătuiţi într' un cuget asupra m ijloacelor reînvierii naţionale, pentrucă toţi sînteţi fii ai aceleaşi mame, şi cauza dste comună;ţineţi cu poporul toţi, ca să nu rătăciţi, pen trucă poporul nu se abate dela natură, nici nu-1 trag aşa de uşor în partea lor străinii, cum îi trag pe unii din celelalte clase, cariurlă împreună cu lupii şi sfîşie pe popordimpreună cu aceştia; nu vă abateţi dela cauza naţională de frica luptei: cugetaţi, că alte popoare s'au luptat sute de ani pentrulibertate. Insă cînd vi se va părea lupta cu neputinţă, cînd se vor ridica greutăţile asu pra voastră, ca valurile mării turbate asupra unei corăbii} cînd principele întunerecului va deslega pe toţi necuraţii şi îi va trimite,ca să rupă legăturile frăţiei voastre şi săvă abate dela cauza şi iubirea gintei noastre spre idoli străini,— aduceţi-vă aminte atunci, cu cîtă însufleţire şi bărbăţie s'au luptatstrăbunii noştrii din Dacia pentru exis tenţa şi onoarea naţiunii noastre, precum ne-a lăsat scris Bonfîniu cu aceste cuvinte: *„Co lonia e Legionesque Bomanae, inter barbaros obrutae , liomanam tandem linguam redolere*

onoarea şi salutea naţiunii noastre; conside raţi, că aceştia sínt deatori a lătra pentru osul ce li-l aruncă străinii, ca să latre pe fra ţ ii lor, şi să muşte pe naţiunea si mama lor însăşi; feriţi-vă de ei, căci nu sínt Români. Căutaţi la această mulţime de Români, car? strigă în numele a toată naţiunea: să nu ne ducem la masa libertăţii ungureşti, căci bu catele ei toate sínt înveninate; să nu ne vin dem ţeara şi limba, căci, perzîndu-se odată, nu se mai poate cîştiga; uniţi-vă cu Poporul toţi, preoţi, noveri, cetăţeni, ostaşi, învăţaţi şi vă consultaţi cu un cuget asupra m ijloa celor reînvierii naţionali, pentrucă toţi sîn- teţi fă ai aceleaşi mame, şi cauza este com une; ţineţi cu poporul toţi, ca să nu rătăciţi, pentrucă poporul nu se abate dela natură, nece nu-l trag străinii aşa de uşor în partea lor, cum îi trag pe unii din celelalte clase, Cari urlă împreună cu lupii şi sfîşie pe popor dimpreună cu aceştia; nu vă abateţi dela cauza nationale de frica luptei: cugetaţi,că alte popoare s'au luptat cente de ani pentru libertate. Insă când vi se va părea lupta cu neputinţă, cînd se vor ridica greutăţile asu-

videntur, et ne omnino eam deserant, ita reluctantur, ut non tantum pro vitae, quantum pro linguae incolumitate certasse videantur. Quis enim assiduas Sarmatarum inundationes et Goihorum, item Unnorum Vandalorum et Gepidarum eruptiones Germanorum excursus et Longobardorum , si bene supputarit, non vehementer admiretur, serbata adhuc inter Dacos et Getas Romanae linguae vestigia" . a dică : „ *Coloniile şi Legiuniile Romane, co pleşite de barbari, ţin încă limba romană, şi ca să nu 6 piardă cu totul, atit de tare se luptă, în cit se pare, că nu s'au bătut atît pentru ţinerea vieţei, cît pentru ţinerea limbei. Căci gîndindu-ne bine la desele răvărsări ale Sarmaţilor şi ale Goţilor, apoi la năvălirile Hunilor, Vandalilor şi ale Gepizilor, la călcările Germanilor şi ale Longobarzilor, cine nu se va mira foarte, că tot s'a mai putut ţine urmele limbei romane între Daci şi Geţi"* . Aşa fraţilor! aduceţi-vă aminte atunci, că vă striga din mormînt stră bunii noştri: Fiilor ! Şi noi am fost nu numai odată în împrejurări grele, cum sînteţi şi voi astăzi; şi noi am fost înconjuraţi de

pra voastră, ca valurile mării turbate asupra unei nai, cînd va deslega princepele întunerecului pe toţi necuraţii, şi-i va Irămite, ca să rumpă legătucele frăţiei voastre şi se va abate dela cauza şi amoarea gentei noastre la idoli străini: aduceţi-vă aminte atunci, cu cită însufleţire şi bărbăţie s'au luptat străbunii noştrii din Dacia pentru existenţa şi onoarea naţiunii noastre, precum ne-a lăsat scris Bonfiniu cu aceste cuvinte: „Coloniae Legionesque Romanae, inter barbaros obrutae, Romanam tandem linguam redolere videntur, et ne omnino eam deserant, ita reluctantur, ut non tantum pro vitae, quantum pro linguae incolumitate certasse videantur. Quis enim assiduas Sarmatarum inundationes te Gothorum, item Unnorum Vandalorum etGepidarum eruptiones Germanorumexcursus et Longobardorum, si bene supputarit, non vehementer admiretur, serbata adhuc inter Dacos et Getas Romanae linguae vestigia“. *Adică:* „Coloniile şi Legiunile romane, copleşite de barbari, ţin încă limba romană, şi ca să nu o piardă cu totul, atît de tare se

inimici în pămîntul nostru, cum sînteţi roi astăzi, şi de multe ori am suferit şi mai mari rele decit voi. Fost-am cu Goţii, dar nu ne-am făcut G oţi; fost-am cu Hunii, dar nune-am făcut H u n i; fost-am cu Avarii, şi nu ne-am făcut Ava r i; fost-am cu Bulgari ş in e ne-am făcut Bulgari; cu Ruşii, şi nu ne-am făcut Ruşi; cu Ungurii, şi nu ne-am făcut Ungurícu Saşii, şi nu ne-am făcut Nemţi. Aşaeste, fiilor! Nu ne-am ungurit, nu ne-am rusit, nu ne-am nemţit; ci ne-am luptat ca Români pentru pămîntul şi numele nos tru, ca sa vi-1 lăsăm vouă dinpreună culimba noastră cea dulce ca cerul, sub care s'anăscut; nu vă nemţiţi, nu vă rusiţi, nu vă unguriţi nici v oi; răifnneţi credincioşi nume lui şi limbei voastre! Apăraţi-vă ca fraţii, cu puteri unite, în pace şi în rezbel. Vedeţi cum ne-am luptat noi pentru limba şi Romani tatea noastră: luptaţi-vă şi voi, şi le apăraţi ca lumina ochilor voştri, pînă ce se va rein •temeia Capitoliul şi va trimete la voi senatul şi popoul Roman pe Traian cu Legiunile pesteDunăre, ca să vă încoroneze cu laurul ne muririi pentru constanţa şi bărbăţia voastră! *D ixi et salvam animam meam.*

luptă, în cît se pare, că nu s'au bătut a ft pentru ţinerea vieţei, cit pentru incolumitatea limbei. Căci, computînd bine desele.inundăciuni ale Sarmaţilor şi ale Goţilor, apoierupţiunileHunilor, Vandalilorşi aleGepizilor, incursiunile Germanilor şi ale Lon gobarzilor; cine nu se va m ira foarte, că încă s'a ţinut urmele limbei romane între Daci şi Geţi". *Aşa, fraţilor! aduceţi-vă aminte atunci, că va striga din mormînt străbunii noştri: Fiilor! Noi încă am fost nu numai odată în împregiurări grele, cum sînteţi voi astăzi; noi încă am fost înconjuraţi de neamici în păm întid nostru, cum sînteţi voi astăzi, şi de multe ori am suferit doară şi mai mari rele decit voi; fost-am cu Goţii, dar nu ne-am făcut Goţi; fost-am cu Hunii, dar nu ne-am hunit; fost-am cu Avarii, şi nu ne-am avarit; fost-am cu Bulgarii şi nu ne-am bulgărit; cu Ruşii, şi nu ne-am rusit; cu Ungurii, şi nu ne-am ungurit; cu Saşii, şi nu ne-am nemţit. Aşa este, fiilor! nu ne-am ungurit, nu ne-am rusit, nu ne-am nem ţit; ci ne-am luptat ca Români, pentru păm întul şi numele nostru, ca să vi-l lăsăm vouă dimpreună cu*

limba noastră cea dulce ca cerul, sub care născut; nu vă nemţiţi, nu vă rusiţi, nu unguriţi nece voi; rămîneţi credincioşi nun lui şi limbei voastre; apăraţi-vă ca fraţii puteri unite în pace şi în resbel; vedeţi, cine-am luptat noi pentru limba şi rom a tatea noastră: luptaţi-vă şi voi, şi le apăr ca lumina ochilor voştri, pînă ce se va rtaura Capitoliul, şi va trimete la voi sena si poporul Romanpe Traian cu Legiunile pt Dunăre, ca să vă încoroneze cu laurul , m uririi pentru constanţa şi bărbăţia voasti

Dixi et salvavi animam meam.

Xota Aceasta ediţie este făcută sub îngrijirea d *Mihail Dragomirescu* (pentru partea critică) şi . *G*
â
r
l